อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูประกาศสมาธิคุณ

วันเสาร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗

พระภิกษุสามเณรวัดหลักหกรัตนาราม เมื่อคราวไปทำวัตรส่งนิสัย (ถวายสักการะ) พระราชวรเวที (ประเทศ กวีธโร ป.ธ.๖) เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี วัดช่องลม อ.เมือง จ.ราชบุรี ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๗ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘

พระภิกษุสามเณรวัดหลักหกรัตนาราม เมื่อคราวไปทำวัตรส่งนิสัย (ถวายสักการะ) พระครูโสภณธรรมภาณี (เฉบ หนุติธโร น.ธ.เอก) จอ.ชท. เจ้าคณะอำเภอบางแพ วัดบางแพใต้ อ.บางแพ จ.ราชบุรี ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๗ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)
เจ้าคณะ ๒๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ถนนมหาราช
ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

ณ. เมรุวัดหัวลำโพง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

คำนำ

งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) บัวสุวรรณ เจ้าคุณ ๒๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ประธานการสร้างวัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย ประธานกรรมการมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร ประเทศไทย ประธานกรรมการสมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร ประเทศ-อินเดีย โดยกำหนดงานวันที่ ๒๒-๒๓-๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ณ ที่กุฏิคณะ ๒๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ตอนพระราชทานเพลิงศพ วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุวัด-หัวลำโพง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

พระครูประกาศสมาธิคุณ กับข้าพเจ้านั้น ได้มีความรู้จักและคุ้ยเคยกับท่านมาก เมื่อคราวที่ข้าพเจ้าได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน และทอดผ้าป่าสามัคคีมหากุศล ที่ป่าอิสิปตน-

มฤคทายวัน เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย[๑] เมื่อวันที่ ๑๖–๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้เห็นปฏิปทา ความเสียสละ เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาในแดนพุทธภูมิ ได้เห็นการปฏิบัติงานของท่านแล้ว มองดูยากยิ่งที่ผู้ใดจะทำได้เหมือนอย่างท่าน เพราะใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านเป็นเวลา ๑๔ วัน ในประเทศอินเดีย ทำให้เกิดความเคารพนับถือท่านมากยิ่งขึ้น

วันที่ข้าพเจ้าทราบซึ้งใจในพระครูประกาศสมาธิคุณมากที่สุดก็คือ เมื่อคราวที่ข้าพเจ้าไปนมัสการสังเวชนียสถานที่ประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ **โดยการจัดบริการของโยมธัมมา อารีราษฎร์** และข้าพเจ้าได้มีโอกาสได้อยู่ในประเทศอินเดีย ๕ เดือนเศษ สถานที่พักคือวัดมฤคทายวันมหาวิหาร เมืองพาราณสี โดยการที่โยมธัมมา อารีราษฎร์ ได้จัดบริการญาติโยมจบรายการแล้ว ก็ได้ฝากข้าพเจ้าไว้กับท่าน**พระอาจารย์ ศาสนรังษีภิกขุ เจ้าอาวาสวัดมฤคทายวันมหาวิหาร** เพื่อรอคณะใหม่ที่จะมาอินเดียอีก

---

(๑) ข้าพเจ้าเขียนหนังสือเรื่อง ไปอินเดีย เนปาล ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูสาทรสุตกิจ (สกล พุทฺธปาโล) เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก และเจ้าอาวาสวัดราษฎร์เจริญธรรม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี พิมพ์เมื่อ ๑๑ เมษายน ๒๕๑๙

ในวัน มาฆบูชา ซึ่งในระยะนั้นมีเพียงกุฏิหลังเดียว และโรงครัวเท่านั้น

วันนั้นเป็นวันมาฆบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (ปกติกลางเดือน ๓ แต่ปีนี้มีอธิกมาส ๘ สองหนจึงเป็นกลางเดือน ๔) ตรงกับวันจันทร์ที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ **พระครูประกาศสมาธิคุณ** ท่านไปอินเดียเพื่อประกอบพิธีมาฆบูชา และถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์นา ๆ ชาติ **มีพระไทย ธิเบต ลังกา อินเดีย จีน พม่า ลาว ประมาณ ๙๐ รูป และคฤหัสถ์อีกประมาณ ๓๐๐ คน** การจัดงานครั้งนี้ก็เพื่อจุดประสงค์ในการสร้างวัดมฤคทายวันมหาวิหาร เพื่อประสานงานกันระหว่างประเทศไทย และประเทศอินเดีย มีเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่มาหลายท่าน การเลี้ยงเป็นด้วยความเรียบร้อยดี

และวันนั้นก่อนจะเดินทางต่อไปและกลับเมืองไทย **พระครูประกาศสมาธิคุณ** ได้เรียกข้าพเจ้าเข้าไปหา ณ ที่ห้องพักของท่านอาจารย์ศาสนรังษีภิกขุ บอกว่า ท่านต้องการขอให้ข้าพเจ้าอยู่ช่วยงานพระศาสนา ณ ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร เมืองพาราณสี ประเทศอินเดียแห่งนี้ ข้าพเจ้าได้ปฏิเสธต่อท่าน บอกว่าข้าพเจ้า **ไม่เก่งในด้านภาษา ความรู้ และฐานะทางการเงินก็ไม่สะดวกดี** ท่านก็บอกว่าไม่เป็นไร สิ่งต่างที่ข้าพเจ้า

ได้อ้างมานั้น ท่านจะรับเป็นภาระเอง **ในด้านภาษา ท่านจะส่งให้ข้าพเจ้าเรียนที่พาราณสีนี้ และให้ศาสนรังษีภิกขุเป็นผู้สอนภาษาอังกฤษให้ การศึกษาข้าพเจ้าจะเรียนอย่างไรท่านจะส่งให้ แต่ต้องอยู่ประจำที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารแห่งนี้ ทางด้านการเงินท่านรับว่าจะส่งให้ข้าพเจ้าเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งพันบาท)** เทียบกับเงินสมัยนี้ต้องเอาเลข ๖ คูณขึ้นไป พร้อมกันนั้นท่าน**พระอาจารย์ศาสนรังษีภิกขุ และพระอาจารย์ ดร. วิเวกนันทะภิกขุ** ก็ได้ช่วยพูดอ้อนวอนให้ข้าพเจ้าอยู่ที่อินเดีย ณ วัดมฤคทายวันมหาวิหาร โดยจะส่งเสียให้ข้าพเจ้าพร้อมทั้งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าอยู่ในประเทศอินเดีย ขอเพียงให้ข้าพเจ้ารับปากท่านว่าอยู่เท่านั้น

ด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นไปเช่นนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกเห็นใจท่านมาก แต่ใจหนึ่งก็เป็นห่วงหลวงพ่อ**พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี** ซึ่งเป็นสถานที่อุปสมบท ที่อยู่ที่ให้ความรู้แก่ข้าพเจ้า และหลวงพ่อก็มีอายุมากแล้ว ข้าพเจ้าเลยยังไม่ได้รับปากท่านตอนนี้ ขอให้ข้าพเจ้ากลับมาเมืองไทยก่อน และเมื่อกลับมาเมืองไทยแล้ว โอกาสที่จะไปอินเดียอีกยังหา-

โอกาสที่จะอำนวยให้ไปไม่ได้ และต่อมาหลวงพ่อพระครูวิชัยศีลคุณ เจ้าอาวาสก็ได้มามรณภาพลงเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ข้าพเจ้าต้องรับภาระต่าง ๆ และเป็นเจ้าอาวาสแทนท่าน โอกาสที่จะอำนวยให้ไปอินเดีย จึงยังหาโอกาสยังไม่ได้ แต่คิดว่าจะต้องหาเวลาไปให้ได้อีกสักครั้งหนึ่ง

จากการร่วมเดินทางไปนมัสการกับพระครูประกาศสมาธิคุณ ถึง ๒ ครั้ง ทำให้ข้าพเจ้ามีความคุ้นเคยกับท่านมากขึ้น และยิ่งเห็นปฏิปทาต่าง ๆ ของท่านก็ยิ่งเกิดความเคารพความเลื่อมใสในตัวท่านเป็นอย่างมาก **และทุก ๆ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ของทุก ๆ ปี** ข้าพเจ้าก็ได้ไปร่วมในงานเกิดของท่านทุก ๆ ปี **โดยเฉพาะการไปไหว้พระที่อินเดีย พระครูประกาศสมาธิคุณ จะนำคณะไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินประทักษิณ จงกรม ภาวนาพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แต่ละแห่งท่านจะทำอยู่นาน** ๆ ไม่ใช่ทำแล้วรีบไป แต่ละแห่งนานนับเป็นชั่วโมง สมกับคำว่าไปไหว้พระนมัสการสังเวชนียสถานกันจริง ๆ ถ้าหากใคร ๆ ได้ไปประเทศอินเดีย โดยมีพระครูประกาศสมาธิคุณ เป็นประธานหรือหัวหน้าคณะนำไป ก็จะได้ไหว้พระสวดมนต์ กันอย่างเต็มอิ่ม ได้เกิดความ-

ปีติ อิ่มอกอิ่มใจ แม้กลับมาเมืองไทยก็ยังเกิดเป็นพุทธานุสติตลอดไปชั่วกาลนาน

พระครูประกาศสมาธิคุณ ที่บรรดาศิษยานุศิษย์และผู้ที่เคารพนับถือในตัวท่าน ส่วนมากเรียกท่านว่า หลวงพ่อ หรือ หลวงพ่อพระครูประกาศ และท่านพระครูกับหลวงพี่ ก็สุดแท้แต่ความเหมาะสมในการเรียก ส่วนมากสำหรับข้าพเจ้ามักเรียกท่านว่า หลวงพ่อ ด้วย-ความเมตตาปราณี และช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยการสงเคราะห์อนุเคราะห์ ทั้งการสนทนาปราศัยของท่าน ก็ให้เกิดศรัทธาปสาทะความเลื่อมใสในตัวท่านเป็นอย่างมาก ในงานของท่านจะเป็นงานวันเกิด งานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน งานใด ๆ ที่ท่านจัดขึ้นมาก็จะมีญาติโยมศิษยานุศิษย์ และท่านที่เคารพนับถือมาร่วมงานด้วยกันเป็นจำนวนมาก แสดงถึงน้ำใจไมตรี ของหลวงพ่อเป็นที่ทราบดียิ่งในมวลหมู่บุคคลที่เคารพนับถือท่านเป็นอย่างมาก

แต่แล้วสิ่งที่ไม่ได้คาดฝันก็เกิดขึ้น เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุยายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวจาก**พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์** วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ซึ่งข้าพเจ้าได้อาราธนาไปในงานอุปสมบท นาคประภาศ ไชยบุตร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และ**พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์** วัดพิทักษ์เทพาวาส เป็นพระอุปัชฌาย์

ได้ให้นามฉายานาคประภาส ว่า สนฺติกโร **พระครูสมุท-วิบูลวัฒน์** บอกข้าพเจ้าว่า ไม่ไปในงานศพ **พระครูประกาศ-สมาธิคุณ** หรือ ข้าพเจ้ารู้สึกใจหาย ที่ข้าพเจ้าไม่รู้ล่วงหน้ามาก่อน ซึ่งในวันนี้ข้าพเจ้าก็ตั้งใจที่จะไปเยี่ยมท่านเหมือนกัน เพราะว่าข้าพเจ้าถูกงาน ทำบุญอายุครบ ๕ รอบ **ของท่าน-เจ้าคุณพระญาณนายก (เกตุ สิริวฑฺฒโน ป.ธ. ๙) เจ้าคณะจังหวัดนครนายก วัดอุดมธานี** ตั้งใจว่าจะไปที่กรุงเทพ ฯ ไปเยี่ยมท่านที่วัดมหาธาตุ ฯ และก็จะเลยไปวัดอุดมธานี นครนายก

เวลาเพลวันนั้น หลังจากฉันเพลฉลองพระใหม่คือ **พระประภาศ สนฺติกโร** เรียบร้อยแล้วข้าพเจ้าก็ดินทางไปวัด-มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พร้อมกับ**พระบุญธรรม อภิปุญฺโญ พระสมพงษ์ อนุภทฺโท** ไปวัดมหาธาตุฯ คณะ ๒๕ เมื่อไปถึงก็พบท่านเจ้าคุณ**พระอุดรคณาภิรักษ์ (กิตติศักดิ์ กิตฺติวฑฺโฒ)** กำลังจัดดอกไม้ใส่แจกัน เตรียมประดับที่เครื่องตั้งศพ ข้าพเจ้าจุดธูป เทียน และพร้อมด้วยพระอีก ๒ รูปที่มาด้วยกราบศพหลวงพ่อ**พระครูประกาศสมาธิคุณ** และก็ไปกราบท่านอาจารย์**กิตฺติวฑฺโฒภิกขุ** แล้วก็ทักท่านว่า อาจารย์ทำไมไม่ใช้คนอื่นทำทำเองเชียวหรือ ท่านบอกว่าทำเองถูกใจดี แล้วท่านก็ง่วนอยู่กับ-การจัดดอกไม้ประดับศพต่อไป

หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ จากไปแล้วและก็จากไปจริง ๆ ด้วย ต่อไปนี้คงจะไม่ได้เห็นท่านในรูปร่างกายอีกต่อไป **อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโส สุโข สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมสิ้นไปเป็นตามธรรมดา ไม่เลือกว่าสังขารชนิดไร ปราณีตก็ตาม ทรามก็ตาม เกิดขึ้นแล้วย่อมดับ ความสงบระงับแห่งสังขารนั้นย่อมนำมาซึ่งความสุข รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ รูปคือร่างกายของบุคคลเราย่อมถึงความคร่ำคร่าแล้วดับสูญ แต่ชื่อเสียงนามสกุลหาถึงความดับสูญด้วยไม่**

หลวงพ่อจากพวกเราไปแล้ว แต่ก็จากไปแต่สังขาร คุณงามความดีของหลวงพ่อหาจากไปด้วยไม่ทุก ๆ คราวที่ข้าพเจ้าไปกรุงเทพ ฯ ข้าพเจ้าต้องไปแวะกราบศพท่านเสมอ และก็คิดอยู่เสมอว่าจะตอบแทนคุณในความดีของท่านอย่างไรดี

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือจากโยมธัมมา อารีราษฎร์ เลขที่ ๓๒๐ ถนนกรุงเกษม หน้าวัดมกุฏกษัตริยาราม แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพ ฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๒๘๑๓๒๑๔ ส่งรายการไปนมัสการสังเวชนียสถานประเทศอินเดีย โดยกำหนดเดินทางวันที่ ๑๔-๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ รวม ๑๒ วัน

ตั้งใจว่าจะไปอินเดียอีกสักคราว และก็ต้องไปกับคณะโยมธัมมา ก็เลยลังเลใจ ถ้าหากไปอินเดีย โอกาสที่จะช่วยงานหลวงพ่อก็หมดไป ถ้าหากช่วยงานหลวงพ่อ ก็ไม่ได้อินเดีย ก็เลยคิดว่าได้ไปอินเดียมาแล้วและโอกาสงานของหลวงพ่อครั้งสุดท้ายก็มีครั้งนี้เท่านั้น ในงานพระราชทานเพลิงศพ จะต้องช่วยงานท่านในงานนี้

สาเหตุที่จะต้องช่วยงานท่านก็มาสำนึกในความเมตตาอารีของท่านที่มีต่อข้าพเจ้า เมื่อคราวได้พักอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร และท่านก็ยังเมตตาให้ข้าพเจ้าอยู่ และเมตตาส่งเสียงเป็นเงินเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ในสมัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ก็นับว่าจำนวนมากอยู่ และเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้าพเจ้าไปในงานวันเกิดของท่าน และได้นำหนังสือเรื่อง สมณศักดิ์ และพระสงฆ์[๑] ไปถวายท่าน ท่านกล่าวว่า ท่านปลัด ผมว่า

(๑) ข้าพเจ้าได้เขียนหนังสือเรื่อง สมณศักดิ์ กับ พระสงฆ์ พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการในงานทำบุญอายุครบ ๖ รอบของพระครูสุนทรธรรมรัต ทผจล.ชท. (พิชัย ภิรปุญฺโญ) เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวกเขต ๑ อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี เป็นหนังสือที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการสนใจอ่านกันมาก คุณประวิทย์ กูเกษมกิจ ร้านฮั่วฮะฮวดได้มาขอที่ข้าพเจ้าไปจำนวนหลายสิบเล่ม เพื่อไปถวายพระสังฆาธิการที่สนใจ.

ท่านควรใช้ความคิดและมันสมองไปทางเขียนหนังสือดีกว่า น่าเสียดายมันสมองของท่าน ที่นำไปใช้ทางด้านโยธาและการก่อสร้าง มีของดีแต่ใช้ไม่ถูกทาง ผมเสียดายจริง ๆ ซิพับผ่า แล้วท่านก็หัวเราะ

จากความนึกคิดนี้ ทำให้ข้าพเจ้างดไปอินเดีย และก็คิดว่าจะต้องพิมพ์หนังสือ เป็นธรรมบรรณาการแก่ท่านทั้งหลายในงานพระราชทานเพลิงศพ และก็ต้องเป็นเรื่องเกี่ยวแก่สังเวชนียสถานด้วย ก็เลยตกลงใจเขียนเรื่อง **พระพุทธศาสนา และ สังเวช-นียสถาน จากประสพการณ์ที่ข้าพเจ้าได้เคยไปอินเดียมา จำนวน ๓,๒๐๐ เล่ม เป็นเงิน ๔๘,๐๐๐ บาท เป็นเงินส่วนตัวของข้าพเจ้าเอง พิมพ์เพื่อน้อมถวายบูชาพระคุณต่อหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ** ที่ได้เคยมีความเมตตาอารีต่อข้าพเจ้าเมื่อคราวที่ได้พักอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร แม้แต่ข้าพเจ้าไม่ได้อยู่ตลอดไป แต่ข้าพเจ้าก็นึกถึงพระคุณของท่านตลอดมา แม้กลับมาเมืองไทยท่านพบที่ไหน ท่านก็ทักทายปราศรัย ให้ความรักความเมตตาด้วยดีตลอดมา

สุดท้ายนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจ-ผลบุญกุศล เกียรติคุณงามความดี ที่อุทิศตนทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา ทั้งในประเทศ ต่างประเทศ ของ-

หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ และอำนาจบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วนี้ จงเป็นตบะเดชะ ดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณที่ได้อุบัติในวิมานสถานที่ภพใด ๆ ก็ตาม ขออำนาจบุญกุศลที่กล่าวมาแล้วนั้น ให้หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณประสบแต่อัฏฐวิบูลมนูญผล เสวยทิพย์สมบัติอันควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพนั้น ๆ จงตลอดกาลนานเป็นนิตย์เทอญ ฯ.

(พระปลัดวรรณะ วณฺโณ)
เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม

วัดหลักหกรัตนาราม โทร. ๒๔๑๑๐๗
ต. ศรีสุราษฎร์ อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี ๗๐๑๓๐
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๒

พระครูประกาศสมาธิคุณ

(สังเวียน ญาณเสวี)

เจ้าคณะ ๒๕ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ประธานกรรมการมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร
แห่งประเทศไทย

ประธานกรรมการสมาคมมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร
แห่งประเทศอินเดีย

ชาตะ วันอังคารที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

มรณะ วันศุกร์ที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗

สิริรวมอายุได้ ๕๗ ปี ๒๙ วัน ๓๗ พรรษา

[illegible]

([illegible])

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

พระครูประกาศสมาธิคุณ

พัดยศที่พระครูธรรมบาล

พัดยศที่พระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาส
พระอารามหลวงชั้นพิเศษ

ที่ประดิษฐานหีบศพ พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)
พระสมโภชน์ ฐิตสํวโร, พระปลัดวรรณะ วณฺโณ, ส.ณ.วันชัย อุดมเดชวันชัย

ประวัติ

พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)

เจ้าคณะ ๒๕

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพ ฯ
ประธานคณะกรรมการสมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร
สารนาถเมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย

พระคุณประกาศสมาธิคุณ(๑) นามเดิมของท่านชื่อ **สังเวียน** นามสกุล **บัวสุวรรณ** โดยบิดาชื่อ **นายทอง** บัวสุวรรณ โยมมารดาชื่อ **นางบุญมา** (บุณยเกตุ) บัวสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ เวลา ๑๐.๐๐ น. ตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๒ ปีเถาะ เกิดที่บ้านงิ้วราย หมู่ที่ ๑๑ ตำบลงิ้วราย อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีพี่น้อง รวมกัน ๗ ท่าน คือ

---

(๑) ประวัติของพระครูประกาศสมาธิคุณ ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่าจากท่านเอง จากบันทึกของร้อยเอกวีรยุทธ บัวสุวรรณ และคุณประจวบ สาเกตุ กับเทปบันทึกประวัติโดยการเล่าของท่านเอง ชีวิตศาสนกิจ ของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ โดยพระมหาจรัล ราชวงศ์ ช่อฟ้า ฉบับ เมษายน ๒๕๒๗

๑. นายหองใบ บัวสุวรรณ (ถึงแก่กรรม)

๒. ร้อยเอกวีรยุทธ บัวสุวรรณ

๓. พระครูประกาศสมาธิคุณ

๔. นางเฮี้ยง (บัวสุวรรณ) เอี่ยมสง่า

๕. นายสวิง บัวสุวรรณ

๖. นายพจน์ บัวสุวรรณ

ต่อมาโยมมารดา ได้ถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ และได้มีน้องชายต่างมารดา เกิดจาก **นางสายัณห์** (มีเพียร) บัวสุวรรณ อีก ๑ คน คือ

๗. จ่าสิบเอก วิวัฒน์ บัวสุวรรณ

และต่อมาโยมบิดา ได้ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

เมื่อเยาว์วัย พออายุได้ ๗ ขวบ พ.ศ. ๒๔๗๖ โยมบิดาของท่าน ได้นำท่านเพื่อทำการศึกษา ณ **โรงเรียนวัดธรรมเจดีย์** ต. งิ้วราย อ. เมือง จ. ลพบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนประชาบาลชั้นประถมศึกษา และเป็นโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านของท่าน ท่านได้ใช้เวลาในการศึกษา เป็นเวลาถึง ๗ ปี นับแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๓ ซึ่งการศึกษาชั้นประถมสมัยก่อนนี้ ต้องเข้าชั้นเตรียมก่อนนี้ ต้องเข้าชั้นเตรียมก่อน ๑ ปี และก็ต่อขึ้นชั้นประถมปีที่ ๑ ปีที่ ๒ ปีที่ ๓ ปีที่ ๔ ได้บ้างตกบ้าง และในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ท่านก็เรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนวัดธรรมเจดีย์ ในการศึกษาสมัยนั้น

ต่อมาโยมปู่ โยมย่า และโยมบิดา (โยมมารดาถึงแก่กรรมแล้ว) ได้พิจารณาเห็นอุปนิสสัยของ**เด็กชายสังเวียน** เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาและการประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงได้นำไปฝากกับพระซึ่งเป็นญาติกัน **ชื่อพระภิกษุบาง ภู่จิ๋ว** ให้อยู่เป็นศิษย์วัด **ณ วัดป่าธรรมโสภณ** ต. พรหมาสน์ อ. เมือง จ. ลพบุรี เพื่อจะได้อยู่ใกล้ชิดกับพระและศึกษาศีลธรรมกับ**พระภิกษุบาง ภู่จิ๋ว** ที่เป็นญาติกัน ท่านก็ช่วยให้การอบรมศึกษาแก่**เด็กชายสังเวียน บัวสุวรรณ** เป็นอย่างดี

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ก่อนเข้าพรรษา **เด็กชายสังเวียน บัวสุวรรณ** ก็ได้บรรพชาเป็นสามเณรโดยมี**เจ้าอธิการฉาย สุวรรณสร วัดป่าธรรมโสภณ** ต. พรหมาสน์ อ. เมือง จ. ลพบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์เมื่อท่านได้บรรชาเป็นสามเณรแล้ว ก็ได้ทำการศึกษาพระปริยัติธรรม และเข้าสมัครสอบนักธรรม

สนามหลวง (สอบไล่) เป็นเวลา ๒ ปี แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำการสอบผ่านไปได้

เนื่องจากการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ผ่านไป ๒ ปี ยังไม่ได้ผลทางการศึกษา **เจ้าอธิกายฉาย สุวรรณสร** จึงได้นำท่านเข้ากรุงเทพมหานคร โดยนำไปฝากไว้ที่**วัดประดูฉิมพลี** ซึ่ง**พระราชสังวราภิมณฑ์ (โต๊ะ อินฺทสุวณฺโณ)** หรือที่เรียกกันว่า **หลวงปู่โต๊ะ** เป็นเจ้าอาวาสอยู่ เมื่อสามเณรอยู่ที่วัดประดู่ฉิมพลี เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อความก้าวหน้าในอนาคต ท่านก็ได้เริ่มทำการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างขยันขันแข็ง

เมื่อท่านได้เข้ามาอยู่ที่วัดประดู่ฉิมพลีแล้ว ท่านก็ได้สนใจในการศึกพระปริยัติธรรมอย่างแท้จริง การเรียนนั้นท่านต้องไปเรียนยังที่**วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ท่านเรียนทั้งนักธรรม และบาลี**ควบคู่กันไป และก็ท่านสามารถสอบไล่ได้คือ

พ.ศ. ๒๔๘๕ **สอบนักธรรมตรี ได้**

พ.ศ. ๒๔๘๖ **สอบนักธรรมโท ได้**

จากการที่สนใจในการศึกษาอย่างจริงจัง **ท่านเจ้าคุณพระราชสังวราภิมณฑ์** หรือหลวงปู่โต๊ะ พิจารณาเห็น**สามเณร**

สังเวียน บัวสุวรรณ ต้องมีอนาคตไปไกลอย่างแน่นอน และประกอบกับว่าการไป ๆ มาระหว่างวัดประดู่ฉิมพลี และวัดมหาธาตุ ฯ เป็นการไม่ค่อยสะดวกในการศึกษา ควรจะได้รับการส่งเสริมให้ก้าวหน้าในอนาคตต่อไป หลวงปู่โต๊ะ ท่านจึงได้นำไปฝากกับ **พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ช้อย ฐานทตฺโต ป.ธ. ๖)**[๑] อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ กรุงเทพ ฯ และก็ได้บรรพชาเป็นสามเณรใหม่ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ วันอังคาร ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘–๘ ปีวอก โดยมี**พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ช้อย ฐานทตฺโต ป.ธ. ๖)** เป็นพระอุปัชฌาย์

เมื่อมาอยู่ที่วัดมหาธาตุ ฯ อยู่ที่คณะ ๖ เรื่องการศึกษาก็สะดวกมากขึ้น ไม่ต้องไป ๆ มา ๆ เหมือนเมื่อก่อนนี้ และในปีนั้นเอง ท่านก็สามารถสอบนักธรรมชั้นเอกได้

เรื่องที่อยู่วัดมหาธาตุ ฯ ก็มีการย้ายอยู่เรื่อย ๆ เหมือนกัน คือท่านได้ย้ายจากคณะ ๖ มาอยู่คณะ ๑๖ และก็ย้ายมาอยู่ที่คณะ ๒๕ และที่คณะ ๒๕ นี้ **พระมหาทวี โชติญาโณ ป.ธ. ๖ (ทวี วรคุณ) เป็นหัวหน้าเจ้าคณะ ๒๕** และในด้านการศึกษา

---

(๑) ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตมหาเถระ ป.ธ. ๖) เมื่อวันศุกร์ที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีระกา อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ องค์ที่ ๑๕ และองค์ปฐมสภานายก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นั้นเมื่อเรียนปริยัติธรรม **แผนกธรรมจบแล้ว ท่านก็เรียนแผนกบาลี**อย่างจริงจัง จนกระทั่งอายุท่านครบการอุปสมบท ท่านจึงได้อุปสมบท **ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์** กรุงเทพ-มหานคร สำเร็จญัตติจตุตถกรรมวาจาเมื่อเวลา ๑๔.๔๑ น. เมื่อวันพุธที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ปีกุน ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๖ โดยอาราธนาพระเดชพระคุณท่านทั้ง ๓ รูป คือ

พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตมหาเถระ ป.ธ ๖) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอุปัชฌาย์

พระญาณสมโพธิ (สวัสดิ์ กิตฺติสาโร ป.ธ ๕)[(๑)] วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระนิกรมมุนี (ปลื้ม อุตฺตโร ป.ธ.๕)[(๒)] วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

พระอุปัชฌาย์ได้ให้นามฉายาท่านว่า **ญาณเสวี**

---

(๑) ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ พระธรรมบัญญาบดี (สวัสดิ์ กิตฺติสารมหาเถระ ป.ธ.๕) เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑ ปีมะโรง อธิบดีสงฆ์ วัดมหาธาตุฯ องค์ที่ ๑๗ และองค์ตติสภานายก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒) ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะชั้นเทพ ที่พระเทพเมธี (ปลื้ม อุตฺตโร ป.ธ. ๕) เมื่อวันพุธที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๑ ปีวอก

นับตั้งแต่ท่านได้อุปสมบทแล้ว การศึกษา แผนกบาลีของท่าน ท่านก็ทำการศึกษาต่อไป การเรียนของท่านต้องสอบเปรียญในสนามหลวงซ้ำ ๆ กันหลายปี แต่ก็สอบไม่ได้สักที แต่ท่านก็ยังไม่ละเลิก ก็พยายามทำการศึกษาต่อไป โดยการค้นคว้าคัมภีร์บาลีและปกรณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองบ้าง ศึกษาจากผู้ชำนาญคัมภีร์บาลีเป็นพิเศษบ้าง มาโดยตลอดไม่ทอดทิ้ง เมื่อคราวที่ข้าพเจ้าเดินทางไปอินเดีย ร่วมกับท่าน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ สนทนากับคนอินเดียที่พูดเป็นภาษาบาลีได้เหมือนกับเรา ๆ ท่าน ๆ สนทนาภาษาไทยอย่างนั้น

นอกจากภาษาบาลีแล้ว ท่านยังได้เรียนคำภีร์อภิธรรมเป็นเวลา ๑๐ ปีเศษ เรียนอภิธรรมมัตถะสังคหะธรรม-สังคินีวิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมกปัฏฐาน จากท่านพระครูภาวนาวิจารณ์ (สุข) วัดระฆังโฆสิตาราม (ต่อมาได้เป็นพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ ที่พระภาวนาภิรามเถร) จากอาจารย์สาย สายเกษม และพระอาจารย์เตชินทธรรมาจริยะ กับพระอาจารย์สิทธรรมโชติกะธรรมาจริยะจากสหภาพพม่า เป็นอาจารย์สอนคัมภีร์อภิธรรมโดยใช้เวลาการศึกษาอยู่หลายปี

พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้เข้าวิปัสสนากัมมัฏฐานที่พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ ฯ มีอาจารย์เตชินทธรรมาจริยะ และอาจารย์อินทวังสะเถระ เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน การเรียนของท่านนอกจากมีพระภิกษุ อุบาสิกาและคฤหัสถ์ ต่อมาที่มีชื่อเสียงมากในปัจจุบันนี้ก็มีอยู่หลายท่านคือ **อาจารย์พระชาญบรรณกิจ อาจารย์อุบาสิกาแนบ มหานีรานนท์ อาจารย์คุณหญิงระเบียน สุนทรลิขิต และคุณวัฒนี กรีวงศ์**

พ.ศ. ๒๔๙๔ สอนวิชาอภิธรรม กับวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ประชาชน ในพระอุโบสถ วัดมหาธาตุ ฯ เป็นเวลา ๑๐ ปี ในสมัยนั้นมีห้องกัมมัฏฐานในพระอุโบสถ ด้านหลังพระประธานที่วิหารคตมีห้องทั้ง ๔ ด้าน ทั้งวิหารหลวงก็เป็นห้องกัมมัฏฐาน-หมด แล้วก็ขยายอนาเขตไปถึงโพธิลังกา ห้องวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งหมดประมาณ ๑๕๐ ห้อง ตอนนั้นนับว่ามีผู้สนใจมาก มาปฏิบัติกันทั้งพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา ทั้งภาคกลาง ภาคใต้ ภาคอีสาน ภาคเหนือ และทุก ๆ จังหวัดของประเทศไทย ได้มารวมเข้ากัมมัฏฐาน ที่วัดมหาธาตุ ฯ แห่งนี้ที่เดียว

พ.ศ. ๒๔๙๕ มาในระยะนี้ ท่านก็เริ่มสอนอภิธรรมและวิปัสสนากัมมัฏฐาน การศึกษาบาลีของท่านที่เรียนควบคู่กันมากับนักธรรม จนเรียนนักธรรมจบชั้นเอก แต่ทางภาษาบาลี

ท่านเรียนและก็เพียรทำการสอบประโยค ป.ธ. ๓ อยู่หลายปีก็สอบไม่ได้ ท่านก็เลยเลิกสอบบาลีโดยปริยาย และในปีนี้ท่านมีพรรษาได้ ๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ของวัดมหาธาตุ ฯ และเป็นอาจารย์สอนธรรมวิทยาในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นระยะเวลาถึง ๒๒ ปี และในช่วงปีเดียวกันนี้ก็ได้เข้าไปสอนอยู่ที่ธรรมวิจัยสอนอภิธรรมมัตถสังคหะ กับพระสูตร แล้วก็วิปัสสนากัฏฐาน และในปีนี้ พ.ศ. ๒๕๒๗ ท่านก็ยังสอนอภิธรรมมัตถะสังคหะ พระสูตร และวิปัสสนากับมัฏฐานอยู่ จนกระทั่งถึงปีนี้ พ ศ. ๒๕๒๗

งานพระศาสนาในประเทศ

นับตั้งแต่ได้เข้ามาบวรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดมหาธาตุ ฯ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ,ศ. ๒๔๘๗ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ก็เริ่มช่วยงานการพระศาสนาตั้งแต่เป็นสามเณร ได้ปฏิบัติงานในกองเลขานุการแผนกธรรมสนามหลวงจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๘ รวมเป็นเวลา ๑๐ ปี และได้รับภาระกิจต่าง ๆ มาเป็นลำดับดังมีรายการดังนี้ คือ

พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นประธานฝ่ายหาทุนก่อสร้างห้องปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดมหาธาตุ ๒๕๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ, ๒๔๙๔ เป็นผู้ช่วยดำเนินการก่อตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน วัดมหาธาตุและจังหวัดต่าง ๆ รวม ๗๕๐ สำนัก และเป็นกรรมการสร้างวัดสะพาน ตำบลท่าชัย อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท

พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๙๕–๒๕๒๑ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมมหาธาตุวิทยาลัย เป็นอะจารย์สอนธรรมวิทยาในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๙๕–๒๕๒๗ เป็นอาจารย์บรรยายธรรมแผนกธรรมวิจัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๙๖–๒๕๐๖ เป็นครูสอนพระอภิธรรมโรงเรียนอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะ ๒๕ วัดมหาธาตุ ปกครองคณะแทนพระมหาทวี โชติญาโณ (วรคุณ) ซึ่งลาสิกขา

พ.ศ. ๒๕๐๐ – เป็นรองผู้อำนวยการแผนกธรรมมหาธาตุวิทยาลัย

– เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ไทยเดินทางไปร่วมสังเกตการณ์ในงานฉัฏฐสังคายนาที่นครร่างกุ้ง ประเทศพม่า

พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย (ต่อมาได้จดทะเบียนตั้งเป็นมูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย)

พ.ศ. ๒๕๐๙ ช่วยจัดหาทุนสร้างพระพุทธโอดม (พระพุทธรูปใหญ่ที่สุดในโลก) วัดไผ่โรงวัว อำเภอสองพี่น้องจังหวัดสุพรรณบุรี ๔.๐๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๐ ร่วมสร้างอุโบสถวัดผาสุการาม ตำบลบางไทรป่า อำเภอบางเลน นครปฐม ๘๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๐ ร่วมสร้างพระพุทธรูปใหญ่ ๔ มุมเมือง "พระพุทธนิโรคันตราย" ร่วมกับกรมการรักษาดินแดนทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อพระราชทานไปประดิษฐาน ๔ ทิศของประเทศไทยสิ้นเงิน ๒๔๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๐ ทำการบอกบุญพุทธศาสนิกชนสร้างพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเสด็จ

พระราชกุศลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นำเงินทูลเกล้า ฯ ถวายทั้งสิ้น ๗๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นประธานวางศิลาฤกษ์และสร้างอุโบสถวัดกฤษ์หร่ายสามัคคีธรรม อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ๑๖๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๑ ช่วยจัดหาทุนซ่อมแซมหลังคาพระอุโบสถวัดมหาธาตุ ฯ กรุงเทพ ฯ ๑๕๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๑ บริจาคช่วยราชการทหาร กรมการรักษาดินแดน เพื่อสร้างอาคารวชิราวุธานุสรณ์ หมายเลข ๒ ๒๕๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นประธานจัดหาทุนทอดผ้าป่าสร้างเสนาสนสงฆ์วัดสาลีโขภิตาราม ตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๖๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๔ ร่วมบูรณะซ่อมแซมพระธาตุจอมกิตติ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ๑๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๗ บอกบุญสร้างกลดถวายพระภิกษุสามเณรธุดงค์ถ้ำเขาละอางทรงเครื่อง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ๔๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๘ ทอดผ้าป่าสามัคคีวัดคลองใหม่ ตำบลหนองหมู อำเภอหนองหมู จังหวัดสระบุรี ๒,๐๐๐ บาท
- เป็นประธานกรรมการผู้ริเริ่มก่อตั้งมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร

พ.ศ. ๒๕๑๙ - เป็นประธานกรรมการมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร
- ทอดกฐินสำนักวิปัสสนาวิเวกาศรม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๔,๐๐๐ บาท
- ช่วยในการปรับปรุงบูรณะแผนกธรรมวิจัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๓๐๐,๐๐๐ บาท
- ช่วยหาทุนสร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่วัดกระเจียว อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี (วัดบ้านเกิด) ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท
- ช่วยจัดหาทุนทอดผ้าป่าเพื่อสร้าง "วนพุทธอุทยาน" ถ้ำเขาละอาง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ๑๕,๐๐๐ บาท
- สร้างพระพุทธชัยมงคล ปสิทธิ เม ถวายวัดชัยมงคล เมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ๑๕,๐๐๐ บาท

งานพระศาสนาในต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้เดินทางไปต่างประเทศ **มีประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า และเนปาล** การเดินทางไปนี้ เพื่อจะทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์กลาง เมื่อได้เดินทางไปยังประเทศเหล่านั้นแล้ว ก็ไปชอบใจที่ประเทศอินเดียมากโดยเฉพาะที่เมืองกัลกัตตา ที่เป็นเมืองท่าของอินเดีย ท่านตั้งใจว่าจะสร้างวัดไทยเอาไว้ที่นี้ และเมืองกัล-กัตตานี้ ก็อยู่ใกล้เมืองไทยด้วย แต่แล้วในที่สุดท่านก็เปลี่ยนใจ ท่านบอกว่ามองดูแล้วก็ไม่ค่อยจะปลอดภัยในสถานที่นั้นนัก **เพราะที่นี่มี คอม-มิวนิสต์ มาก ทั้งพ้อนทั้งเคี้ยว มีอยู่ทั่วไป** และเป็นสถานที่มีการรบ การจราจล อยู่บ่อย ๆ การสร้างวัดเพื่อความสงบ และเผยแผ่ก็เป็นอันว่าอยู่ไม่เป็นสุขและในที่สุด ท่านก็สนใจที่บริเวณองค์ **ธัมเมกขสถูป สถานที่ป่าอิสิปตนมฤค-ทายวัน อันเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา** เห็นว่าเป็นสถานที่ที่เหมาะ

ลมมาก เพราะที่อิสิปตนมฤคทายวัน สารนาถ เมืองพาราณสีนี้เป็นสถานที่รวมของนักปราชญ์ รวมศาสนา รวมนักการเมือง รวมนักสังคม รวมนักเศรษฐกิจ ท่านจึงได้ตัดสินใจวางรากฐานพระพุทธศาสนาตรงนั้น อันเป็นจุดที่จะได้สร้างวัดเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโอกาสข้างหน้าได้เป็นอย่างดี

พ.ศ. ๒๕๑๒ หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ก็ได้นำคณะธรรมยาตราไปทอดผ้าป่าสามัคคีมหากุศลยังประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ จำนวนไปกันนั้นรวม ๔๕ ท่าน เป็นพระ ๙ รูป ฆราวาส ๓๕ คน

ฝ่ายพระภิกษุ คือ พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) เป็นประธาน ฝ่ายบรรพชิต

ฝ่ายฆราวาส คือ พลโทเผชิญ นิมิบุตร เป็นประธาน ฝ่ายคฤหัสถ์ ก็ได้นำคณะผ้าป่า ไปทอดที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี และประกาศทางวิทยุของอินเดียว่า การทอดผ้าป่าในครั้งนี้ เพื่อจะรวบรวมเงินซื้อที่ดินเพื่อสร้างเป็นวัด แล้วก็ได้ติดต่อจะขอซื้อที่ดิน ๓๒ ไร่ มาสร้าง

งานพระศาสนา ให้เป็นสมบัติของชาวอินเดีย ซึ่งมีนายปาริต บันดิ์ต ผู้เป็นเจ้าของที่ดิน เมื่อเจ้าของที่ดิน พอได้ยินคำประโยคว่าจะมาสร้างวัดสร้างพระพุทธศาสนาให้กับประชาชนชาว-อินเดีย แล้วท่านก็เกิดในประเทศอินเดีย ควรจะมีอนุสรณ์รำลึกถึงของประเทศอินเดียไว้ด้วย ตกลง**นายปาริต บันดัต จึงยินดีเสียสละขายที่ดินให้ ๓๒ ไร่ในราคา ๑,๕๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนบาท)** และเริ่มทำการหาเงินจากผู้มีศรัทธาบริจาคทรัพย์ซื้อที่ดิน และทำการโอนเป็นกรรมสิทธิ์อย่างเรียบร้อยเป็นทางการ เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยในนามภิกขุศาสนรังษี (พระครูสรวิชัย) เป็นผู้ซื้อที่ดิน และก็โอนให้สมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร

- เป็นประธานคณะกรรมการมฤคทายวันมหาวิหารประเทศไทย
- เป็นประธานและผู้ก่อตั้งสมาคมมฤคทายวันมหาวิหารประเทศอินเดีย ซึ่งได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายของประเทศอินเดียแล้ว
- เป็นประธานและอุปถัมภ์ในการก่อตั้งพร้อมทั้งจัดหาทุนสร้างพุทธวิหารเมืองปูนา ประเทศอินเดีย ร่วมกับ พลโทยุทธ สมบูรณ์ เจ้ากรมการรักษาดินแดน ๔๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้ปรับปรุงพื้นที่ดินมฤคทายวันมหาวิหาร และก่อสร้างอาคารเสนาสนสงฆ์ชั่วคราวขึ้นสำหรับเป็นที่พักอาศัย ๓๐๐,๐๐๐ บาท

– ให้ทุนอุปถัมภ์การศึกษาแก่นักเรียนผู้เรียนดีแผนกภาษาบาลีที่วิทยาลัยสิทธารถ เมืองบอมเบย์ ๒ ทุน ๆ ละ ๑,๒๐๐ รูปี เป็นเวลา ๔ ปี

– บริจาคซื้อที่ดินและสิ่งก่อสร้างพุทธวิหารเมืองปัตนะ (ปาตลีบุตร) ๕,๐๐๐ รูปี

– บริจาคซื้อพุทธวิหารมอบให้เป็นสมบัติของชาวพุทธเมืองนาคปุระ ๔,๘๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ก่อสร้างกำแพงล้อมรอบที่ดินมฤคทายวัน-มหาวิหารจำนวน ๓๒ ไร่ พร้อมทั้งประตู และปรับปรุงน้ำบาดาล ๗๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๗ อุปถัมภ์การปฏิบัติวิปัสสนาของ ดร. ภกขุ เรวตะ วัดพม่านครพาราณสี ประเทศอินเดีย ๕๐๐ รูปี

– อุปถัมภ์บำรุงวัดลาดัค นครนิวเดลี ประเทศอินเดีย ๑,๐๐๐ รูปี

– บริจาคบำรุงวัดธิเบต นครพาราณสี ประเทศอินเดีย ๑,๐๐๐ รูปี

- บริจาคบำรุงวัดจีน นครพาราณสี ประเทศอินเดีย ๘๐๐ รูปี

พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นประธานกรรมการสมาคมมฤคทายวันมหาวิหารประเทศอินเดีย ซึ่งได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายของประเทศอินเดียแล้ว

พ.ศ. ๒๕๒๐ สร้างอาคารอเนกประสงค์ขึ้นในที่ดินมฤคทายวันมหาวิหารสำหรับเป็นที่พักของชาวพุทธที่เดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานและเป็นที่ทำการชั่วคราวของสมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร ๕๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๒๒ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก องค์ประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทย ได้เสด็จเยือนประเทศอินเดียตามคำกราบทูลอาราธนาของรัฐบาลอินเดียคณะกรรมการมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร ซึ่งมีพระครูประกาศสมาธิคุณเป็นประธาน ฯ ได้ถือโอกาสกราบทูลอาราธนาเสด็จมฤคทายวันมหาวิหารในโอกาสนี้

ด้วย และได้กราบทูลอาราธนาเป็นองค์ประธาน แสดงตนเป็นพุทธมามกะของชาวพุทธจากรัฐต่างๆ ทรงวางศิลาฤกษ์อิสิปตนสมาธิวิทยา (ฝ่ายปฏิบัติ-ธรรม), ทรงปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์, ทรงเปิดโรงเรียนบาลีมฤคทายวันมหาวิหาร

พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้ดำเนินการสร้างเสนาสนสงฆ์ถาวรขึ้นที่มฤคทายวันมหาวิหารอีก ๑ หลัง จำนวน ๔๘ ห้อง สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าอาวาส และภิกษุสามเณร, เป็นสำนักงานสมาคมมฤคทายวันมหา-วิหาร และเป็นที่พักของชาวพุทธที่เดินทางไปแสวงบุญในประเทศอินเดีย สร้างเป็นอาคาร ๒ ชั้น ๆ ละ ๒๔ ห้องซึ่งชั้นล่างได้เสร็จเรียบร้อยแล้วสิ้นเงินประมาณ ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท ขณะนี้กำลังดำเนนการสร้างพระอุโบสถแบบศิลปะประยุกต์ ๓ สมัยอยุธา สุโขทัย รัตนโกสินทร์

พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ พระอุโบสถแบบประยุค โดยรวมศิลปะ ๓ สมัย คือ หลังคาเป็นศิลปะสมัยสุโขทัย หน้าต่าง เป็นศิลปะสมัยสุโขทัย หน้าต่าง เป็นศิลปะสมัยอยุธยา ภาย

ในอุโบสถ เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์กว้าง ๒๒.๕๐ เมตร ยาว ๕๒.๐๐ เมตร ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันอาทิตย์ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ปีจอ โดยพระครูประกาศสมาธิคุณ เป็นประธานพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อเวลา ๐๗.๑๔ น. ณ วัดมฤคทายวันมหาวิหาร สารนาถ เมืองพาราณสี รัฐอุตระประเทศ ประเทศอินเดีย งบประมาณในการก่อสร้างพระอุโบสถหลังนี้จำนวนเงินประมาณ ๓๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท

ในด้านการศึกษาพุทธศาสนาของภิกษุสามเณร และประชาชนชาวพุทธนั้น ได้กระทำเกือบทุกรูปแบบอย่างชนิดที่เรียกว่า เป็นธรรมทานจริง ๆ ถ้ามีการประชุมอบรมภิกษุสามเณรขึ้นที่ใด ไม่ว่าใกล้หรือไกลแค่ไหนถ้ามีเจ้าหน้าที่มานิมนต์แล้วท่านไม่เคยปฏิเสธ หลายครั้งที่ท่านต้องเสียทั้งเงินและสุขภาพก็ยังไม่เคยมีใครได้ยินเสียงท่านบ่นเลย มีผู้นิมนต์ท่านไปเทศน์ท่านก็ไปทุกหนทุกแห่งทั่วประเทศ มีคนฟังมากหรือน้อยไม่สำคัญและท่านปฏิบัติหน้าที่อย่างเอาจริงเอาจังไม่เคยท้อถอย

งานทางด้านวิปัสสนาธุระ ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้ปฏิบัติงานเสมือนเป็นแขนขวาของพระพิมลธรรม (อาสภมหาเถระ) ในสมัยฟื้นฟูวิปัสสนากัมมัฏฐานครั้งใหญ่เมื่อ ๒๕ พุทธศตวรรษ ท่านต้องเดินทางไปร่วมเป็นแม่งานในการเปิดสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน และตรวจดูกิจการพร้อมทั้งทำการอบรมโยคีผู้ปฏิบัติทุกแห่งทั่วประเทศ

ส่วนทางด้านวัตถุมงคลนั้น ท่านก็ได้ชื่อว่าเป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงดังกระฉ่อนไปทั่วประเทศสำนักวัดต่าง ๆ มักนิมนต์ไปเป็นเจ้าพิธีประกอบการพุทธาภิเษกอยู่เสมอเดือนละไม่ต่ำกว่า ๔–๕ แห่ง แม้เมื่อวันมรณภาพนั้น ก็ปรากฏว่ามีกิจนิมนต์ประเภทนี้ยังค้างอยู่อีกหลายราย

นอกจากนี้ ถ้าท่านมีเวลาว่างก็มักจะเขียนหรือแปลหนังสืออยู่เสมอ มีหนังสือพิมพ์หลายฉบับมาขอบทความนำไปลง ท่านก็เขียนให้โดยไม่คิดค่าตอบแทน มีผู้มาขอให้ท่านพูดลงเทป เพื่อนำไปให้ประชาชนฟัง ท่านก็พูดให้ไปทุกแห่งไม่เคยขัด เพราะท่านได้ตั้งปณิธานไว้นานแล้วว่า ท่านจะบำเพ็ญกุศลทุกรูปแบบอย่างสุดความสามารถจนกว่าชีวิตจะหาไม่

โดยเฉพาะทางด้านวิทยุนั้น ท่านเป็นหัวหน้าเผยแผ่บรรยายธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงหลายสถานีได้พูดออกอากาศมาเป็นเวลานานหลายสิบปี บางคราวต้องออกรายการพร้อมกันวันละ ๓ สถานีก็เคยมี สถานีวิทยุที่ท่านแสดงธรรมออกอากาศอยู่เป็นประจำก็คือ สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน สถานีวิทยุยานเกราะ เป็นต้น รายการที่ออกอากาศซึ่งประชาชนนิยมฟังกันมากก็คือ รายการอภินิหาร, วิญญาณพเนจร, ทัศนาจรชาดก, ยกเขาพระสุเมรุ, เกณฑ์คนเข้าวัด, สารพัดพุทธมนต์, ธรรมราชรถ, ไขปัญหาพระยามิลินท์ ฯลฯ เป็นต้น ท่านได้อาศัยการออกอากาศทางสถานีวิทยุชักชวนพุทธศาสนิกชนบริจาคทรัพย์เพื่อสาธารณกุศลมากมาย ดังปรากฏในรายการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ท่านเป็นผู้เสียสละ ไม่สะสมสิ่งใด ๆ เมื่อมีผู้ถวายสิ่งของต่าง ๆ มา ท่านก็มักจะให้นำไปถวายภิกษุสามเณรที่ขัดขนหรือบริจาคทำบุญต่อไป แม้เงินที่คณะศิษยานุศิษย์และผู้ที่เคารพนับถือนำมาถวายเป็นการส่วนตัว ในโอกาสทำบุญวันเกิดทุกปี เมื่อเหลือจากค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แล้ว ท่านจะใช้บำเพ็ญสาธารณกุศลทั้งหมด ไม่ให้เหลือเลย โดยเฉพาะในระยะหลัง ๆ

นี้ท่านจะนำเข้าเป็นค่าก่อสร้างมฤคทายวันมหาวิหารที่ประเทศอินเดียทั้งหมด

ในส่วนราชการนั้น ท่านเป็นกำลังสำคัญในการรวบรวมเงินสร้างศาลเจ้าพ่อหอกลองและอาคารวชิราวุธานุสรณ์ ในกรมการรักษาดินแดนสมัยที่ท่าน พลโทยุทธ สมบูรณ์ เป็นเจ้ากรม เป็นการช่วยประหยัดเงินงบประมาณของทางราชการจำนวนมิใช่น้อย

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณได้เสียสละกำลังกาย กำลังใจและทุนทรัพย์ส่วนตัว พร้อมทั้งชักจูงศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายประกอบการบุญการกุศลทุกรูปแบบเท่าที่จะทำได้ อาทิเช่น จัดทอดกฐิน-ผ้าป่าสามัคคีรวบรวมจตุปัจจัยไปถวายแก่วัดหรือสำนักสงฆ์ตามจังหวัดต่าง ๆ เพื่อร่วมสร้างถาวรวัตถุ มีอุโบสถ, ศาลาการเปรียญ, พระ-ประธาน, โรงเรียน, เสนาสนสงฆ์, ถนนหนทาง และสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๑ ประจำปีละไม่น้อยกว่าสามรายทุกปีไม่เคยขาด นับเป็นพระเถระผู้ทำกิจพระศาสนาชั้นนำรูปหนึ่งในประเทศไทย

จริยาวัตร

ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้ามาตั้งแต่ยังหนุ่ม เป็นพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในธรรมวินัยอย่างยิ่ง ไม่นิยมการสั่งสม ยึดมั่นถือมั่นในพุทธศาสนาอย่างตรงไปตรงมา จะรู้สึกเดือนร้อนใจและลุกขึ้นต่อต้านทันทีเมื่อมีผู้กล่าวบิดผันหรือกล่าวตู่พุทธพจน์เกิดขึ้น ในขณะที่ร่างกายยังแข็งแรงอยู่มักชอบออกไปหาความสงบวิเวกในต่างจังหวัด ปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่เสมอ และตั้งใจกระทำอย่างเอาจริงเอาจังจนหายสงสัยในมรรคผลนิพพาน เมื่อรู้ว่าสภาพสังขารคงจะไม่อำนวยให้ สำหรับผลสำเร็จในชาตินี้ก็ตั้งจิตอธิฐานมุ่งมั่นต่อพระโพธิญาณในอนาคตชาติ แม้ในชาตินี้ก็ยอมเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งชีวิตเพื่อการดำรงคงอยู่ของพระรัตนตรัยหรือพระพุทธศาสนา

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๘๕ **สอบนักธรรมชั้นตรีได้** สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๔๘๖ **สอบนักธรรมชั้นโทได้** สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๔๘๗ สอบนักธรรมชั้นเอกได้ สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

สมณศักดิ์

๘ ตุลาคม ๒๔๙๕ เป็นพระครูฐานานุกรมที่ **พระครูธรรมบาล ของพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ ป.ธ. ๘)** อธิบดีสงฆ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ **พระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก** ฝ่ายวิปัสสนาธุระ **ที่พระครูประกาศสมาธิคุณ**

๕ ธันวาคม ๒๕๑๐ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ **พระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นพิเศษ** ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในพระราชทินนามเดิม

สิ่งต่างเหล่านี้นับเป็นเกียรติคุณ เกียรติประวัติความดีของท่าน ที่ท่านได้สร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ พระศาสนา

ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ **วัดมฤค-ทายวันมหาวิหาร** (วัดไทยสารนาถ) เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย ซึ่งได้ทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ กำลังความคิด นับตั้งแต่ดูสถานที่สร้างวัด การติดต่อ การประชา-สัมพันธ์ การซื้อที่ดิน การสร้างวัด การจัดหาพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ให้อยู่ที่วัด ซึ่งเป็นไปด้วยความยาก ความลำบากเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าไม่ใช่ในประเทศไทย การติดต่อในระยะไกล ๆ แม้แต่ว่าในสมัยปัจจุบันนี้การคมนาคมจะสะดวกมาก จากวัดมหาธาตุ ฯ ไปวัดมฤคทายวันมหาวิหาร ใช้เวลาประมาณครึ่งวันก็ถึง ถ้าหากการเดินทางนั้นโดยเครื่องบินโดยตลอดสาย ถ้าหากไปเครื่องบิน และต่อรถไฟที่กัลกัตตา ไปพาราณสี ก็ประมาณวันครึ่ง ก็จะถึงที่หมาย

แต่ถึงกระนั้นท่านก็พยายามทำ และท่านก็ทำเพื่อพุทธบริษัททั้งหลายเพื่อให้ความสะดวกสะบายในคณะธรรมยาตราไปในต่างแดน ที่เป็นชาวพุทธแล้วเมื่อไปถึงพาราณสี ก็ต้องไปที่ **ธัมเมกขสถูป** อันเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา และก็ต้องแวะ **วัดมฤคทายวันมหาวิหาร** เหมือนไปที่ **พระเจดีย์พุทธคยา** ซึ่งเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็ต้องไปที่

วัดไทยพุทธคยา[๑] แต่วัดไทยพุทธคยา เป็นสถานที่ของรัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ได้เช่าที่ดินของทางรัฐ-บาลอินเดีย เพื่อสร้างวัดไทยพุทธคยา ให้ทันฉลองพุทธศักราช ๒๕๐๐ ปี ๒๕ ศตวรรษ และการเช่ามีกำหนด ๙๙ ปี ก็จะหมดอายุสัญญาในการเช่า

วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านซื้อโดยสิทธิ์ขาด จำนวนที่ดิน ๓๒ ไร่ โดยลงนาม **ภิกขุศาสนรัศมี (ศาสนรังษีภิกขุ)** ซึ่งเป็นพระภิกษุชาวอินเดีย ที่เคยมาอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ มีความคุ้นเคยกับหลวงท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ เป็นเวลากว่า ๑๐ ปี และพูดภาษาไทยได้ จนเป็นที่ไว้วางใจของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ และได้ให้ สัตย์สาบาน ในการซื้อที่ดินแปลงนี้ว่าทำเพื่อ พระพุทธศาสนา ยอมอุทิศชีวิตจิตใจต่อพระพุทธ-

---

(๑) พระธรรมหรวีรานุวัตร (บุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ "กล่องสั่งสอน" ป.ธ. ๘) เป็นเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา เมื่อวันอังคารที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๘ แรก ปีกลู และรัฐบาลอินเดียได้ยกย่องให้เกียรติท่านเป็นพระมหาธรรมปาลาจารย์ และถวายปริญญาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางมนุษย-วิทยา ดี. ลิตต์ (D.LLIT.) ให้เป็นเกียรติเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ นับได้ว่าท่านเป็นพระภิกษุชาวต่างประเทศรูปเดียว ที่รัฐบาลอินเดียยกย่องให้เกียรติถวายปริญญานี้

เจ้า และวัดมฤคทายวันมหาวิหาร และที่ดินแปลงนี้ก็ยกให้เป็นของ **สมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร**[๑] ที่เรียกว่า ตราบใดที่ประเทศอินเดียยังอยู่ วัดมฤคทายวันมหาวิหารก็ยังอยู่ตราบนั้น เปรียบเสมือนเป็นสมบัติของคนไทยโดยทั่วไปทุก ๆ คน เพราะ **วัดมฤคทายวันมหาวิหาร และที่ดิน ๓๒ ไร่ แปลงนี้** อยู่ด้วยการดูแลงาน และดำเนินงานควบคุมโดย **มูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร** ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่ **วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ คณะ ๒๕** ถนนมหาราช ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร โทร. ๒๒๒๑๔๘๖ เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๙ ปีมะเส็ง

ภิกขุศาสนรัศมี หรือที่ทั่ว ๆ ไปชอบเรียกท่านว่า ศาสนรังษีภิกขุ ยังเป็นที่ได้รับความไว้วางใจจาก **พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ ป.ธ. ๘) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์** ได้มอบตำแหน่งพระครูฐานากรมของท่าน แต่งตั้งให้ **ภิกขุศาสนรัศมี เป็นพระครูฐานานุกรม ที่พระครูสรวิชัย** แต่งตั้งในวันเกิดของหลวงพ่อ

---

(๑) สมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร ก็คือวัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) เมืองพาราณสี เนื่องจากในประเทศอินเดีย ไม่ได้ให้ใช้ชื่อวัด ตามความหมาย สมาคมนี้ก็คือวัดมฤคทายวันมหาวิหารนั่นเอง

พระครูประกาศสมาธิคุณ ครบ ๕๐ ปี เมื่อวันอังคารที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ปีมะเส็ง แรม ๘ ค่ำ เดือน ๖

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าท่านได้ทำเพื่อพระพุทธศาสนา และก็วางรากฐานเอาไว้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะที่ **วัดมฤทายวันมหาวิหาร** นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นเวลา ๑๖ ปี ที่ท่านต้องเหน็ดเหนื่อยในงานการก่อสร้าง ในการหาเงินไปก่อสร้าง ซึ่งต้องทำการหาเงินจากผู้มีศรัทธาด้วยลำพังท่านเองและคณะกรรมการร่วมกัน โดยที่ไม่ได้รับทุนจากรัฐบาลเลย ซึ่งทีแรกใคร ๆ ก็ติดว่าท่านทำไม่สำเร็จ แต่ก็ท่านทำได้สำเร็จด้วยดีตลอดมา แม้จะมีอุปสรรคต่าง ๆ มาขวางกั้น แต่ท่านก็พยายามฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ นั้นมาได้ ดังผลงานที่ท่านทำมาแล้วอยู่นี้ ถ้าหากว่าใครได้ไปเห็น **วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ที่พาราณสีประเทศอินเดีย**แล้ว ก็จะต้องชมเชยในความสามารถของท่านโดยทั่วกัน

ภายในประเทศไทย พูดถึงเรื่องการประกาศธรรมะแล้ว ตามรายการแสดงธรรมตามสถานีวิทยุต่าง ๆ เช่น **ยานเกราะกรมรักษาดินแดน คือ รายการอภินิหาร วิญญาณพเนจร ทัศนาจรชาดก ยกเขาพระสุเมรุ เกณฑ์คนเข้าวัด สารพัดพุทธมนต์ ธรรมราชรถ ไขปัญหาพระยามิลินท์** ซึ่งปรากฏ

ว่ารายการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นที่ชื่นชอบของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ได้ฟังเสียง ฟังสำเนียงของท่านแล้ว ชวนฟัง ชวนคิด ชวนระลึกนึกถึงท่าน โดยเฉพาะเสียงหัวเราะของท่านแล้ว **ไม่มีใครเหมือน และก็ไม่เหมือนใครอีกด้วย** ซึ่งญาติโยมทั้งหลายที่ได้ยินได้ฟังแล้วก็ย่อมจะรู้ดี

หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ แม้ในงานการกุศลต่าง ๆ ท่านก็ได้ให้ความช่วยเหลือมาเป็นอย่างดี ตลอดชีวิตที่ท่านมีอยู่ ท่านพบแต่ความยาก ความลำบากอย่างมากมาย ไม่ค่อยได้พบความสุข ความสะดวกความสบาย อย่างที่ใคร ๆ คิดกัน ที่เป็นเช่นนั้น ท่านต้องทำงาน ออกความคิด ออกกำลังงาน ออกกำลังทรัพย์ เพื่อผู้อื่นให้ได้รับความสุข ความสะดวกความสะบาย เท่าที่ความสามารถของท่านเท่าที่จะทำได้

ชีวิตและผลงานของท่าน ข้าพเจ้าได้ไปในงานวันเกิดของท่านเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ข้าพเจ้าไปได้จังหวะพอดี ท่านมีเวลาว่างมาก เนื่องจากวันเกิดของท่านในวันนี้ **มีพระต่างวัดมีข้าพเจ้า และพระชัยโรจน์ สิริวฑฺฒโน** ที่ข้าพเจ้าเอาไปเป็นเพื่อนด้วย ทราบจากท่านว่าทางคณะศิษย์ได้จัดงานวันเกิดให้ท่านไปเมื่อวานนี้ เพราะตรงกับวันอาทิตย์ วันนี้ก็เลยว่าง ท่านนิมนต์ให้ข้าพเจ้าฉันเพลกับ

ท่าน ท่านบอกว่าวันนี้ก็เป็นวันเกิดของท่าน ท่านบอกว่าข้าพ-เจ้ามาก็ดีแล้ว ขอบอกขอบใจต่อข้าพเจ้าที่มาในงานของท่านเป็นประจำทุก ๆ ปี

ท่านเล่าว่า ท่านทำงานให้พระศาสนา โดยเฉพาะการสร้าง **วัดมฤคทายวันมหาวิหาร** ท่านสร้างเพื่อประชาชนคนไทย และประชาชนชาวอินเดีย เพื่อให้ความสะดวก ความสบายแก่พวกเขาทั้งหลาย โดยเฉพาะคนไทยเมื่อไปนมัสการสังเวชนียสถาน ท่านจะได้รับความปีติ ความอิ่มใจ เมื่อไปนมัสการสถานที่ **ธัมเมกขสถูปที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐม-เทศนา เมืองพาราณสี** ก็จะได้เห็นวัดไทย ของประชาชนคนไทย และเป็นการประกาศเกียรติคุณของประชาชนคนไทยด้วยเป็นเมืองพุทธศาสนาอย่างแท้จริง **เพราะดูการก่อสร้าง ศิลปะวัฒนธรรมไทย การสร้างวัดไทย ที่มีความปราณีต สวยงาม อ่อนช้อย ความละเอียดละออ ในการตบแต่ง บ่งบอกถึงศิลปและวัฒนธรรมของไทย ซึ่งที่พุทธคยา และอิสิปตนมฤคทายวัน ทั้ง ๒ แห่งนี้ วัดไทยของเรากินขาดหมด** ในด้านความเรียบร้อย ความสะอาด ความสวยงามความปราณีตวิจิตรบรรจง ไปด้วยความอ่อนช้อยด้วยเชิงศิลปะของไทยเรา บ่งบอกถึงอุปนิสัย อัธยาศรัยของประชาชาวไทย

ในต่างประเทศเป็นอย่างดีด้วย และยังเป็นการชักชวนให้ชาวต่างประเทศ ให้ไปเที่ยวยังเมืองไทยอีกด้วย ทั้งยังเป็นการช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศไทยโดยทางอ้อมอีกด้วย

นอกจากนั้นแล้ว ยังเป็นการชักจูงบุคคลที่สนใจในพระพุทธศาสนา มาเข้านับถือพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะประชาชนชาวอินเดีย นับตั้งแต่ได้เริ่มสร้าง **วัดมฤคทายวันมหาวิหารแล้ว** ได้มี **ประชาชนชาวอินเดียเข้ามานับถือพระพุทธศาสนา นับเป็นล้านคน** ยังช่วยอนุเคราะห์และสงเคราะห์ประชาชนที่ยากจนในอินเดีย ทำให้เห็นคุณค่าของทางศาสนาพุทธที่ไม่มีการถือชั้นวรรณะ ซึ่งอินเดียถืออยู่ในปัจจุบันนี้ ทำให้เราสามารถที่จะเรียกร้องชาวพุทธกลับคืนมา ด้วยความพลังศรัทธาความเลื่อมใสของเขาเอง งานพระพุทธศาสนาเป็นงานที่กว้างใหญ่ ดังพระเจ้าอโศกมหาราชท่านได้ส่งพระธรรมทูตคือพระ-โสณะเถระ และพระอุตตระเถระมายังสุวรรณภูมิ คือที่นครปฐมประเทศไทย เมื่อสองพันกว่าปีมานี้ ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงอยู่ในเมืองไทย และแทบจะสูญสลายไปในประเทศอินเดียซึ่งเป็นดินแดนแห่งพุทธภูมิ

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ซึ่งกำลังทำไปในขณะนี้ ย่อมได้ผลดีมาก นับตั้งแต่ประเทศอินเดียได้รับเอกราชเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๑ นับตั้งแต่ท่าน **อนาคาริก-ธัมปาละ**[(๑)] **ดร. เอ็มเบดก้า ที่พยายามฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ตลอดจนทางคณะรัฐบาลไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ได้ติดต่อที่ดินสร้างวัดไทยพุทธคยา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ เพื่อจะพยายามให้ชาวพุทธในอินเดียกลับคืนมา ให้สมกับว่าเป็นเมืองแห่งดินแดนพุทธภูมิ**

ท่านกล่าวว่า การสร้างมฤคทายวันมหาวิหารนั้น เท่าที่ได้ทำมาแล้วถึงขนาดนี้ และก็จะพยายามทำต่อไปอีก เพราะในวัดนั้นยังมีสิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องทำอีกหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุโบสถหรือโบสถ์ เป็นสถานที่ที่สำคัญในการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ท่านอายุมากแล้วคิดว่า เมื่อสร้างอุโบสถเสร็จแล้ว ท่านก็จะมอบงานให้ผู้อื่นดำเนินงานแทนท่านต่อไป ท่านรู้ตัวของท่านดีว่า สุขภาพของท่านนั้นความชราได้เริ่มเข้ามา พร้อม

(๑) เรื่อง อนาคาริกธัมมปาละ ข้าพเจ้าเขียนและพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ ในงานประชุมเพลิงศพหลวงปู่แต้ม ฐานธมฺโม "ทองสุข" พระภิกษุวัดหลักหกรัตนาราม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี พิมพ์เมื่อวันอังคารที่ ๓๑ เมษายน ๒๕๒๙

ทั้งสุขภาพของท่านในระยะนี้ไม่ค่อยจะสมบูรณ์นัก จะให้คนอื่น ๆ เขาทำงานกันบ้าง

นี่เป็นส่วนหนึ่งจากการบอกเล่าของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ที่มีต่อข้าพเจ้า ความจริงยังมีมากกว่านี้ เนื่องจากนานวัน ข้าพเจ้าก็พยายามนึกคิดคำพูดของท่านมาเป็นตัวอักษร เท่าที่พอจะจำได้ และก็ไม่นึกถึงว่าท่านจะมาด่วนจากไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้เลย และต่อจากปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา การจัดงานวันเกิดของท่านก็ตรงกับวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ของทุก ๆ ปี ไม่ว่าวันนั้น ๆ จะไปตรงกับวันเสาร์วันอาทิตย์อย่างไรก็จะจัดให้ตรงกับวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ทุก ๆ วันเสมอไป

ข้าพเจ้าได้ไปในงานวันเฉลิมของหลวงพ่อเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๐ **พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ขึ้น** ๑๑ **ค่ำเดือน** ๖ **ซึ่งเป็นงานวันเกิดของท่าน ครบปีที่** ๕๗ บรรดาศิษยานุศิษย์ และบุคคลที่เคารพนับถือทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ก็มาร่วมงานกันเป็นอันมาก ทั้งข้าวปลาอาหาร ที่นำมาถวายพระนั้น ก็อุดมสมบูรณ์ทั้งของคาว และของหวาน หลังจากฉันภัตตาหารแล้ว ประมาณ ๑๔.๐๐ น. ข้าพเจ้าก็ลาท่านกลับ ท่านได้มอบเหรียญของท่านให้ข้าพเจ้า ๒ กำมือ ให้ข้าพเจ้าและทุก ๆ ปีที่ผ่านมาก็เช่นเดียวกัน เมื่อข้าพเจ้ามาในงานวันเกิด

ท่านคราวใด เมื่อลาท่านก็มอบเหรียญของท่านให้เป็นกำมือทุกคราวไป หรือมีหนังสือต่าง ๆ ที่พิมพ์ในการจัดงานคราวใด ท่านก็จะมอบให้ข้าพเจ้าเป็นสิบ ๆ เล่ม ทุกคราวไป

จากความดี ของท่านที่มีต่อข้าพเจ้าและบุคคลทั่ว ๆ ไปจึงย่อมตระหนักดีในพระคุณของท่าน ก็จะเห็นได้ว่าในคราวงานวันเกิดของท่านทุก ๆ ปี จะมีพระภิกษุสามเณร และประชาชนที่เคารพนับถือในท่านมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก ต่างคนก็ต่างรู้กันว่า ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ของทุก ๆ ปี ต้องไปงานวันเกิดของท่านโดยที่ไม่ต้องมีการ์ด หรือบัตรเชิญอะไร ต่างก็มุ่งไป เพื่อแสดงน้ำใจไมตรี และกตัญญูกตเวทีต่อท่านอย่างปลาบปลื้มใจ ของทุก ๆ ปี

หลังจากวันเกิดของท่านเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ มาแล้วสุขภาพของท่านก็ไม่ค่อยจะดี แต่ภาระกิจการงานต่าง ๆ ก็มีมากขึ้น ท่านก็ใช้ความอดทนทำงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงไป เพื่อสงเคราะห์ต่อผู้อื่น ต่อมาในระหว่าง**วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้ป่วยเป็นไข้หวัดอย่างกระทันหัน** และอาการในท้องไม่ค่อยดี มีการถ่ายบ่อย ๆ คณะศิษย์เห็นว่าท่านไม่ได้เป็นอะไรมากนัก ก็ได้จัดหายามาถวาย อาการท่านก็พอจะค่อยดีขึ้นมาบ้าง

แต่คล้ายกับเป็นรางสังหรณ์อย่างไรก็ไม่ทราบได ท่านรับงานสวดนพเคราะห์ ในงานทำบุญวันเกิดครบ ๕ รอบ **ของท่านเจ้าคุณพระญาณนายก (เกตุ สิริวฑฺฒโน ป.ธ. ๔) เจ้าคณะจังหวัดนครนายก วัดอุดมธานี** ในเย็นวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ท่านไปไม่ได้ และก็ขอคืนในรายการนิมนต์ โดยบอกกับพระครูไกรสรวิลาส (วรวุฒิ วรปญฺโญ)[๑] วัดมหาธาตุ ฯ คณะ ๑ โดยบอกว่าท่านไม่ค่อยจะสบาย ไปไม่ไหว ให้พระครู ฯ ไปในงานและก็หาพระแทนท่านด้วย ให้พระครู ฯ จงทำงานต่าง ๆ ด้วยดีเถิด อีกหน่อยก็จะได้เป็นใหญ่เป็นโตในวันข้างหน้า ท่านบอกกับพระครูไกรสรวิลาสอย่างนี้ คล้าย ๆ กับจะมีอะไรสืบต่อเนื่องกันไป และต่อมา**พระครูไกรสรวิลาส ก็ได้รับแต่งตั้งจากพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถร ป.ธ. ๘) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ฯ ให้ท่านเป็นเจ้าคณะ ๒๕ โดยทางการ สืบต่อเนื่องเจ้าคณะ ๒๕ ของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)**

สิ่งต่าง ๆ ก็ไม่ค่อยจะมีอะไรที่คงที่และแน่นอนอะไร อาการของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณก็มีแต่ทรงกับทรุด

---

(๑) พระครูไกรสรวิลาส (วรวุฒิ วรปญฺโญ) เลขานุการของ พระธรรมวรนายก (สมบูรณ์ จนฺทโก ป.ธ. ๖) เจ้าคณะภาค ๑๒ วัดอุดมธานี นครนายก เป็นเจ้าคณะ ๒๕ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพ ฯ

จากวันที่ ๖ มาวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ อาการของท่านก็ไม่ค่อยจะดีขึ้นเท่าที่ควร และเกิดมามีโรคอื่นแทรกซ้อนเข้ามาอีก มีอาการหายใจขัด ๆ และกลืนกระดกไม่ค่อยได้ เวลาจะฉันยาต่าง ๆ ก็เป็นไปด้วยความยากความลำบาก คณะศิษย์เห็นอาการของท่านไม่ค่อยจะดีขึ้น พอรุ่งเช้าของวันที่ ๘ เวลา ๐๖.๐๐ น. คณะศิษย์ก็ได้นำท่านเข้าโรงพยาบาลตำรวจ พาเข้าพบนายแพทย์ โดยรีบให้น้ำเกลือ และอ๊อกซิเจน ช่วยในการหายใจ ได้ทำการพยาบาลรักษาจนสุดความสามารถของนายแพทย์ แต่อาการของท่านก็ไม่เป็นที่ทุเลา เป็นอาการที่น่าวิตกมากของบรรดาคณะศิษย์

หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้มาทำการพยาบาลรักษาที่โรงพยาบาลตำรวจ จากเวลาเช้า ๐๖.๐๐ น. มาเป็นเป็นเวลาสาย เวลาเพล เวลาเที่ยง เวลาบ่าย เวลาเย็น และเวลาค่ำ อาการของหลวงพ่อพระครูประกาศ-สมาธิคุณ มีแต่อาการทรงกับทรุดลง ไม่มีอาการดีขึ้นเลย เวลาผ่านไป ๆ ด้วยอาการสงบและเงียบ เห็นแต่คณะศิษย์กับญาติคอยดูแลท่านอย่างใกล้ชิด และนายแพทย์ที่คอยเอาใจใส่พยาบาลท่านอย่างเต็มกำลังสามารถ อาการของท่านเป็นที่น่าวิตกมาก ท่านไม่สามารถที่จะพูด หรือสั่งอะไรแก่ใครได้เลยตลอดทั้งวัน บรรยากาศในห้องพยาบาลท่านมีแต่ความสงบเงียบ ได้แต่ยินเสียง

หายใจของท่านอย่างแผ่วเบามาก และก็ค่อย ๆ จางหาย ทั้งลมหายใจเข้า และหายใจออก เมื่อเวลา ๑៩.๕๕ น. ของวันศุกร์ที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ก็ได้มรณภาพด้วยอาการอันสงบเงียบ ณ โรงพยาบาลตำรวจ กรุงเทพมหานคร ด้วยโรคภาวะระบบการหายใจล้มเหลว ท่านก็ได้มรณภาพไปต่อหน้าญาติบรรดาศิษย์ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่เฝ้าดูแลรักษาท่านจนวาระสุดท้าย ยังความเสียใจโศกเศร้าแก่บรรดาศิษยานุศิษย์ญาติมิตร ตลอดจนผู้ที่เคารพนับถือท่านเป็นอย่างมาก สิริรวมอายุท่านได้ ๕๗ ปี ๒๙ วัน ๓๗ พรรษา

(พระปลัดวรรณะ วณฺโณ)
เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม
ผู้รวบรวมและเรียบเรียงประวัติ

วัดหลักหกรัตนาราม โทร. ๒๔๑๑๐๗
ตำบลศรีสุราษฎร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

กำหนดการพระราชทานเพลิงศพ

พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)

เจ้าคณะ ๒๕

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ถนนมหาราช ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร

ประธานมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร ประเทศไทย

ประธานสมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร ประเทศอินเดีย

ณ เมรุวัดหัวลำโพง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

เวลา ๑๗.๐๐ น.

กำหนดการการบำเพ็ญกุศล

วันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๗ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๒

เวลา ๑๗.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

พระสงฆ์สวดรับเทศน์

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๗ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๒

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสังฆเถระ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ ๑๐๐ รูป

เวลา ๑๒.๐๐ น. พระสงฆ์ ๕๘ รูป สวดมาติกา–บังสุกุล

เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญศพไปสู่เมรุวัดหัวลำโพง

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิงศพ

วันจันทร์ที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๗ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๒

เวลา ๐๗.๓๐ น. ทำพิธีเก็บอัฐิ

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสังฆเถระ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล

คณะสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

อนุสรณ์

พระครูประกาศสมาธิคุณ ญาณเสวีเถร

เมื่อพระครูประกาศสมาธิคุณถึงแก่มรณภาพจากวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ไปแล้วนั้น ข้าพเจ้าในฐานะเจ้าอาวาสเจ้าสำนักเรียนและผู้อำนวยการฝ่ายวิปัสสนาธุระ นอกจากจะมีความรู้สึกเสียดายและอาลัยเป็นอย่างมากแล้ว ยังถือว่าวัดมหาธาตุ-ยุวราชรังสฤษฎิ์ สำนักเรียนพระอภิธรรมปิฎก สำนักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ศูนย์เสียบุคคลากรที่มีความสำคัญไปรูปหนึ่ง และเป็นการศูนย์เสียชนิดที่ไม่มีโอกาสจะได้กลับคืนมาอีก ข้าพเจ้าขอโอกาสเล่าเรื่องอดีต เพื่อเป็นเกียรติของเธอโดยสังเขปดังต่อไปนี้

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ข้าพเจ้าถูกย้ายจากเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาดำรง-ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ใน พ.ศ. นั้น วันหนึ่งข้าพเจ้าถูกนิมนต์ไปในงานปีใหม่ที่ท้องสนามหลวง เป็นเหตุให้มีโอกาสได้พบสนทนากับท่านเอกอัครราชทูตสหภาพพม่าประจำประเทศไทยชื่อ**อูระหม่อง** ข้าพเจ้าได้ขอให้คณะสงฆ์และ

รัฐบาลสหภาพพม่า จัดส่งพระเถระที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกมาสอนในประเทศไทย และขอหนังสือพระไตรปิฎกฉบับอักษรพม่า เพื่อใช้ทดสอบกับฉบับอักษรไทยด้วย

เพราะเหตุนั้น คณะสงฆ์และรัฐบาลสหภาพพม่าจึงได้ส่งพระเถระผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนามาอยู่ประเทศไทย ๒ รูป คือ **พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธรรมาจริยะ** ๑ พระอาจารย์เตชินทธรรมาจริยะ ๑ เมื่อข้าพเจ้าได้พระเถระผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาสมประสงค์แล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ตั้งสำนักเรียนสำหรับเรียนพระอภิธรรมปิฎกขึ้น ณ ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และที่วัดระฆังโฆสิตารามและที่วัดอื่น ๆ อีก

เฉพาะที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์นั้น พระครูประกาศสมาธิคุณได้สมัครเป็นนักศึกษาพระอภิธรรมปิฎกเป็นรุ่นแรกพร้อมด้วย**พระมหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๙ คือ พระเทพสิทธิมุนี บัดนี้ และพระอาจารย์ประเดิม คือ พระครูสังวรสมาธิวัตร เจ้าอาวาสวัดเพลงวิปัสสนาปัจจุบัน** ฯลฯ

เมื่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎกจนมีความรู้และความสามารถในพระปริยัติศาสนาโดยสมควรแก่อัตภาพแล้ว ครั้นข้าพเจ้าตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้น

ณ บริเวณพุทธาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นต้นมา พระครูประกาศสมาธิคุณก็สมัครเป็นนักปฏิบัติเป็นรุ่นแรก นับว่าพระครูประกาศประกาศสมาธิคุณได้ผ่านการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติด้านพระปฏิบัติธรรมา โดยสมควรแก่อัตภาพด้วยประการฉะนี้

ต่อมาสมัยเมื่อข้าพเจ้าวางรากฐานการพระพุทธศาสนา ทั้งด้านพระปริยัติธรรมคือการสอนพระอภิธรรมปิฎก และด้านปฏิบัติธรรมคือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ขึ้น ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งได้ประกาศตั้งขึ้นอย่างเป็นหลักฐานในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ **พระครูประกาศสมาธิคุณ** ก็ได้เป็นกำลังในการสอนรูปหนึ่ง โดยเฉพาะวันธรรมสวนะประจำวันพระและวันอาทิตย์ ซึ่งมีอุบาสกอุบาสิกาและภิกษุสามเณรต่างจังหวัดมาร่วมศึกษาพระอภิธรรมเป็นจำนวนมาก ข้าพเจ้าได้มอบหมายให้เธอเป็นผู้ทำการสอนพระอภิธรรมปิฎกเป็นส่วนเบื้องต้นในเรือนพระอุโบสถ

การดำเนินการเผยแผ่พระปริยัติศาสนา โดยวิธีสอนธรรมเหมือนอย่างที่สอนนักเรียนทั่ว ๆ ไปนี้ นับเป็นวิธีการที่ได้ผลดีมาก ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ อุบาสกอุบาสิกาผู้เป็นนักเรียนได้ความรู้เป็นหลักเป็นฐาน มีความชำนิชำนาญในปริยัติศาสนาดีและถูกต้องแม่นยำขึ้น ประการที่ ๒ เพราะมี

ความรู้ขั้นปริยัติเป็นมูลฐาน ทำให้การฟังธรรมจากการแสดงธรรมอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งขึ้น และเป็นปัจจัยให้เจริญศรัทธาปสาทะยิ่ง ๆ ขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงนับได้ว่า พระครูประกาศสมาธิคุณได้เป็นกำลังในการช่วยเผยแผ่พระปริยัติศาสนาแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดีรูปหนึ่ง และเพราะเหตุนี้ เมื่อถึงวาระที่จะยกย่องเธอเป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาส ข้าพเจ้าจึงได้คิดเสนอราชทินนามให้แก่เธอไปว่า "**พระครูประกาศสมาธิคุณ**" และก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ลงมาตามนั้น ดังที่ทราบกันอยู่แล้ว

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ **พระมหาทวี โชติญาโน ป.ธ. ๖ (ทวี วรคุณ) เจ้าคณะ ๒๕** ได้ลาสิกขาไป ข้าพเจ้าจึงได้แต่งตั้งเธอให้เป็นเจ้าคณะ ๒๕ สืบแทน มาจนกระทั่งถึงวันที่เธอถึงแก่มรณภาพจากไป เมื่อเธอได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าคณะ ๒๕ แล้ว เพราะเหตุที่เธอมีศิษยานุศิษย์มากขึ้นโดยลำดับและได้รับการอุปถัมภ์บำรุงมากขึ้น เธอจึงได้ลงมือปฏิสังขรณ์กุฏิเสนาสนะคณะ ๒๕ ให้มีสภาพอันถาวรมั่นคงและประณีตงดงามตามสภาพของเดิม โดยมิได้ทำให้เสียทรวดทรงเดิมแต่ประการใด และควรถือเป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดี ดังที่ปรากฏให้เห็นสภาพอยู่ในปัจจุบัน

อนึ่ง โดยที่**พระครูประกาศสมาธิคุณ** ได้มุ่งศึกษาเล่าเรียนชั้นปริยัติศาสนามาโดยสมควรแก่อัตภาพ และได้ปฏิบัติพระปฏิบัติศาสนาคือเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานมาพอเป็นบรรทัษฐานเป็นมูลเหตุก่อนดังกล่าวมา เธอจึงได้ใช้ความรู้ความสามารถเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างกว้างไกลพอสมควรแก่เหตุ โดยได้เป็นนักบรรยายธรรมส่งออกทางวิทยุกระจายเสียงสถานียานเกาะมาเป็นเวลายาวนาน จนมีผู้สนใจใฝ่ในธรรมรู้จักเธอโดยทางวิทยุกระจายเสียงก็มีเป็นจำนวนมาก การบรรยายเผยแผ่ธรรมของเธอนอกจากได้สาระแก่สารแล้วเธอยังมีบุคคลิกลักษณะสามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความสนุกขบขันไปในตัวด้วย

เพราะเหตุที่เธอมีความรู้มีความสามารถและมีความฉลาดในการเผยแผ่พระธรรมนั้น เธอจึงได้มีศิษยานุศิษย์จำนวนมากขึ้นโดยลำดับ และโดยที่เธอเป็นผู้มีนิสัยจิตใจกว้างไกลเป็นทุนอยู่แล้ว เมื่อมีศิษยานุศิษย์จำนวนมากขึ้น ๆ จึงเป็นเหตุให้เธอพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ เจริญศรัทธาพากันไปเสริมสร้างวัดพุทธศาสนาขึ้น **ณ ตำบลมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ประเทศอินเดียอันเป็นภาคพื้นผืนแผ่นดินทองที่สมเด็จพระพุทธบิดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย เคยทรงอาศัยใช้เป็นที่เสด็จอุบัติขึ้นในโลก แล้วทรงเสด็จออกผนวชเป็น**

บรรพชิต แล้วทรงแสวงหาโมกขธรรมจนได้ทรงประสบพบเห็นพระนิพพาน สำเร็จเป็นพระศาสดาจารย์ระดับโลกพระองค์หนึ่ง ครั้นแล้วก็ได้ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ให้แพร่หลาย จนกระจายมาถึงประเทศไทยเราแล้ว ประเทศไทยเราก็ได้น้อมรับนับถือมาเป็นศาสนาประจำประเทศ-ชาติไทย สืบมาจนปัจจุบันทุกวันนี้

วัดพุทธศาสนาที่**พระครูประกาศสมาธิคุณ**พร้อมคณะ-ศิษยานุศิษย์ไปก่อสร้างขึ้น ในนามสมาคมมฤคทายวันแห่งประเทศไทยนั้น โดยเหตุที่สถานที่ตรงนั้นเคยเป็นป่าที่ชาวพุทธทั่วโลกทราบกันว่าป่าอิสิปตนมฤคทายวันมาแต่ครั้งพุทธกาล ดังนั้นจึงขนานนามวัดนั้นว่า "**วัดมฤคทายวัน**" ทั้งนี้เพื่อรักษามงคลนามเดิมไว้ให้เป็นสิริมงคลสืบไปตลอดกาลนาน ปัจจุบันนี้ วัดมฤคทายวัน ก็ยังคงสภาพเป็นรัมณียสถานกำลังสร้างอยู่ ยังไม่ทันถึงขั้นสำเร็จเสร็จสมดังความมุ่งหมาย **มีพระภิกษุสัญชาติอินเดียรูปหนึ่งซึ่งพูดไทยได้ มีนามว่า พระครูสรวิชัย** (ภิกขุศาสนรังษี) ซึ่งเป็นพระครูฐานานุกรมของพระพิมลธรรมรูปหนึ่งในจำนวนพระครูฐานานุกรมจำนวน ๘ รูป

ด้วยเหตุที่พระครูประกาศสมาธิคุณได้ยอมเสียสละตนเป็นมูลฐานตั้งสมาคมมฤคทายวันขึ้น เพื่อฟื้นฟูกิจการพระพุทธ

ศาสนาขึ้นในประเทศอินเดีย **โดยเริ่มสร้างวัดพุทธศาสนาขึ้น ณ ตำบลมฤคทายวัน เมืองพาราณสี อันเป็นรัมณียสถานที่ท่านปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ หลบหนีจากสมเด็จพระศรีธัตถราช-กุมารครั้งยังทรงแสวงหาโมกขธรรม** ไปสำนักพักอาศัยอยู่ในกาลครั้งนั้น และได้ขนานนามวัดว่า "**วัดมฤคทายวัน**" นั้น เป็นเหตุให้พระครูประกาศสมาธิคุณพร้อมด้วยคณะกรรมการบริหารมูลนิธิและศาสนิกชนผู้ใจบุญทั้งหลาย **ต้องเดินทางติดต่อไปมาระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดียเสมอ โดยเฉพาะเมื่อถึงฤดูกาลงานทอดผ้ากฐินทานตามพระ-พุทธานุญาตของสมเด็จพระพุทธองค์นั้น** มักจะร่วมกำลังกันไปทอดถวายผ้ากฐินทานเสมอแทบทุกปีมา ข้อนี้จึงเป็นมูลเหตุให้**พระครูประกาศสมาธิคุณ** เป็นที่รู้จักมักคุ้นของหมู่ประชาชนชาวอินเดียเป็นจำนวนมาก กระทั่งถึง **ฯพณฯ นายก-รัฐมนตรี นางอินทิรา คานธี** เป็นที่สุด นับได้ว่าพระครูประกาศสมาธิคุณได้มีส่วนส่งเสริมมิตรภาพไมตรีระดับชาติผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าจึงพลอยปีติยินดีและอนุโมทนาสาธุการด้วยเป็นอันมาก **ข้าพเจ้าได้เคยไปพำนักวัดมฤคทายวันเมื่อคราวไปเยี่ยมนิสิตนักศึกษาของมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ซึ่งไปอาศัยศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกอยู่เป็นจำนวนมาก**

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๔ ได้เห็นสภาพวัดพุทธศาสนามฤค-หายวันมาด้วยตนเอง เมื่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ผู้เป็นมูลฐานสำคัญในการก่อสร้างได้ถึงแก่มรณภาพไปเสีย จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง แต่ก็ยังมีหวังอยู่ว่าคณะศิษยานุศิษย์ก็คงจักได้มีสมานฉันท์ร่วมกันสนองประคับประคองต่อไปตามเป้าหมายโดยสมควรแก่เหตุ

อนึ่ง ภายในประเทศ **พระครูประกาศสมาธิคุณ ก็ได้ทำหน้าที่เป็นนกต่อที่ดีรูปหนึ่ง ช่วยต่อนกป่าเข้ามาในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์เป็นจำนวนมาก เช่นท่านกิตติ-วุฑฺโฒภิกขุ** หรือ **เจ้าคุณพระอุดรคณาภิรักษ์** (กิตติศักดิ์ กิตฺติวุฑฺโฒ) ผู้ดำเนินกาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยิ่งใหญ่และกว้างขวางที่สุดภายในประเทศรูปหนึ่ง ซึ่งศาสนิกชนชาวไทยรู้จักกันดีเป็นส่วนมากว่าเป็นผู้ก่อตั้งรากฐานการเผยแผ่กิจการพระพุทธศาสนาขึ้นที่ตำบลบางละมุง จังหวัดชลบุรี **ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาจเจ้า พระองค์ปัจจุบัน ได้ทรงมีพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามว่า "จิตตภาวันวิทยาลัย"** นั้น เธอได้มีโอกาสเข้ามาพำนักอาศัยร่วมเป็นคณะชาววัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ก็โดยที่ได้อาศัยสายทางพระครูประกาศสมาธิคุณเป็นผู้เปิดประตูรับเป็นครั้งแรก ดังนั้น

ในการประดับตกแต่งหีบศพก็ดี การบำเพ็ญกุศลส่วนทักษิณานุประทานอุทิศถวายดวงวิญญาณพระครูประกาศสมาธิคุณก็ดี ที่คณะ ๒๕ จึงได้อาศัยท่าน**กิตฺติวุฑฺโฒภิกขุ**เป็นกำลังสำคัญแรงหนึ่งและช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับความเบาใจเป็นอย่างมากเนื่องในการนี้ จึงขออนุโมทนาขอบคุณไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างมาก

เป็นอันกล่าวได้ว่า สมัยที่ข้าพเจ้าได้มีหน้าที่มารับผิดชอบกิจการพระพุทธศาสนาในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ครั้งที่ ๒ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นต้นมานั้น **พระครูประสมาธิคุณได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นบุคคลากรสมบัติ** ช่วยข้าพเจ้าในฐานะเจ้าอาวาสก็ดี ในฐานะผู้อำนวยการการศึกษาพระอภิธรรมปิฎกก็ดี ในฐานะเป็นผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระก็ดี ได้ให้ความเบาใจและให้การงานได้ดำเนินไปตามเป้าหมายด้วยดีทุกประการ ดังนั้น เมื่อพระครูประกาศสมาธิคุณได้รับพรากจากเราไปเสียในเวลายังหนุ่ม จึงทำให้เราเสียดายอาลัยเป็นอย่างมาก และทำให้วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ขาดบุคคลากรสมบัติที่สำคัญไปบุคคลหนึ่ง

ในการพระราชทานเพลิงศพพระครูประกาศสมาธิคุณนั้น คณะกรรมการวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และคณะ

กรรมการมูลนิธิมฤคทายวัน ได้ลงมติกำหนดวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๗ ณ ฌาปนสถานวัดหัวลำโพง กรุงเทพ-มหานคร วัดหัวลำโพงนั้นเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ตั้งแต่ยุคสมัย**เจ้าประคุณสมเด็จพระอุปัฌายะ สมเด็จพระวันรัต เขมจารีมหาเถร** เป็นเจ้าอาวาสเป็นต้นมา วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ได้จัดส่งพระมหาเปรียญสำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ไปช่วยการบริหารและการศึกษาพระปริยัติศาสนามาหลายสมัย จึงคณะกรรมการมีมติให้ทำการพระราชทานเพลิงศพพระครูประกาศสมาธิคุณ ณ วัดหัวลำโพงนั้นก็มีฐานะอยู่ ข้าพเจ้าจึงขออนุโมทนาและอนุมัติให้เป็นไปตามมติของคณะกรรมการนั้น

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาขอบคุณ**จิตตภาวันวิทยาลัยและกรรมการมูลนิธิมฤคทายวัน**ไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างมาก ในการที่ถวายความอุปถัมภ์เป็นอย่างดีที่สุด **นับแต่วาระที่พระครู-ประกาศสมาธิคุณ ลูกรักของวัดมหาธาตุยุราชรังสฤดิ์ได้ถึงแก่มรณภาพมา คือวันศุกร์ที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๒๗ เวลา ๑๙.๕๕ น. จนถึงวันพระราชทานเพลิงศพของเธอ วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๗**

โดยเฉพาะคุณนายศศิธร ธนานาถ นับว่าเป็นผู้เจริญศรัทธาเสียสละบริจาคทั้งกำลังทรัพย์ทั้งกำลังสติปัญญา ช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระครูประกาศสมาธิคุณ ทั้งในสมัยที่เธอยังกำลังบำเพ็ญศาสนากิจอยู่ ทั้งในสมัยที่เธอได้ถึงแก่มรณภาพจากไปแล้ว เป็นการเจริญศรัทธาปาทะทั้งต่อหน้าและลับหลัง ถ้าการพระพุทธศาสนาจะพึงมีคหปตานีท่านองนี้มากหน้าหลายตาเกิดขึ้นในวงการพระพุทธศาสนา การพระพุทธศาสนาก็จะเจริญรุ่งเรืองงามสำเร็จเป็นคุณประโยชน์แก่ชาวโลกอย่างแท้จริง สมดังพระพุทธประสงค์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกประการ

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าพร้อมด้วยคณะชาววัดมหาธาตุยุวราชรังสฤฎิ์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งหลาย ขอถือโอกาสนี้ร่วมกันตั้งกุศลจิตอธิษฐาน ขออันเชิญพระศรีรัตนตรัยแก้วทั้ง ๓ ประการ อันเป็นที่เคารพเคารวะยิ่งกว่าชีวิตจิตใจ และอานุภาพบุญกุศที่คณะเราชาววัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ได้บำเพ็ญมาแล้วก็ดี ที่กำลังบำเพ็ญในขณะปัจจุบันนี้ก็ดี จงได้โปรดโปรยเดชะอำนาจและผลวิบากสมบัติไปเป็นพลวปัจจัย ช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูดวงวิญญาณพระครูประกาศสมาธิคุณ และคอยอภิบาล

คุ้มครองปัดป้องอุปัทวันตรายทั้งหลาย อย่าให้ได้ตามไป รารีเบียดเบียนบีบคั้นด้วยประการใดๆ ในกาลทุกเมื่อเทอญ

(พระพิมลธรรม)

อาจ อาสภมหาเถร ป.ธ. ๘
อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
สภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โทร. ๒๒๑๔๐๐๑
ถนนมหาราช ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

แสนอาลัยในชีวิตของท่าน **พระครูประกาศสมาธิคุณ** ที่ท่านได้มาจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ข้าพเจ้าทราบข่าวการมรณภาพของท่าน ดังร่มโพธิ์ได้หักสบั้นลง ความร่มเย็นเป็นสุขจากบารมีของท่าน **ณ วัดมฤคทายวันมหาวิหาร** ซึ่งบัดนี้เหมือนดวงประทีป ที่ส่องแสงสว่างจรัสจ้า ให้แสงสว่างแก่ชาวโลกทั้งมวล ดวงประทีปดวงนี้ก็ได้ดับไปเสียแล้ว แต่การดับของท่านก็เป็นเพียงแต่การดับของสังขาร แต่คุณงามความดีของท่านยังหาได้ดับตามไปไม่

ต่อแต่นี้ไป **วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ได้ขาดพระครูประกาศสมาธิคุณ** ไปเสียแล้ว ท่านได้มีโครงการณ์ริเริ่มจนกระทั่งเป็นผลสำเร็จ แม้ว่าเสนาสนะสงฆ์ยังไม่ครบ แต่ว่าก็เป็นสถานที่พอที่จะให้พระภิกษุสงฆ์สามเณร ได้พักอยู่ได้ตามความสะดวกสบาย ตามวิสัยของสมณเพศที่จะพึงมี

พระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านเป็นผู้สร้าง เป็นผู้ให้ เป็นผู้เสียสละ จากความสุขส่วนตน เพื่อเป็นความสุขของส่วนรวม แม้จะเหน็ดเหนื่อยอย่างไรก็ไม่ค่อยจะคำนึงถึงสังขาร ท่านจะทำไป ทำไป ทำไป เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสะดวกสบายให้ได้ ท่านจากไปแล้วแต่ผลงานของท่าน ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารนี้ ก็จะอยู่คู่นับโลกต่อไปชั่วกาลนาน

งานพระราชทานเพลิงศพพระครูประกาศสมาธิคุณ **ท่านพระปลัดวรรณะวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี** ได้มีความปรารถนาที่จะพิมพ์หนังสือเรื่อง **พระพุทธศาสนา และ สังเวชนียสถาน** เพื่อเป็นธรรมบรรณาการแก่ท่านทั้งหลาย ที่มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ **พระครูประกาศสมาธิคุณ** และขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยในงานนี้ด้วย โดยส่วนตัวแล้ว พระปลัดวรรณะ วณฺโณ มีความคุ้นเคยกับข้าพเจ้ามานาน เมื่อคราวท่านไปนมัสการสังเวชนียสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕ ท่านได้มาพักอยู่กับข้าพเจ้าที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร เป็นเวลา ๓ เดือนเศษ เพื่อรอคณะ **พระครูประกาศสมาธิคุณ จะมาประกอบพิธีมาฆบูชา** และก็จะเลย

ไปประเทศศรีลังกาด้วย เมื่ออยู่ร่วมกันด้วยอัธยาศรัยของข้าพเจ้าปรารถนาที่จะให้ท่านอยู่ประจำที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ก็ได้นำความนี้ไปกราบเรียนท่าน **พระครูประกาศสมาธิคุณ** ท่านก็เห็นดีด้วย แต่เป็นที่น่าเสียดายพระปลัดวรรณะ ไม่ยอมรับปากท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ว่าจะอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารนี้ ท่านบอกว่าท่านเป็นห่วงหลวงพ่อของท่านและภาระกิจต่าง ๆ ของทางวัดหลักหกรัตนารามมีอยู่มาก

ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านพระปลัดวรรณะ มีความปรารถนาดีที่จะแสดงซึ่งความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ ข้าพเจ้าในนามของคณะสงฆ์วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ก็ขออนุโมทนาต่อท่านพระปลัดวรรณะ ณ ที่นี้ด้วย

พูดถึงพระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านมาดี คือสว่างมาและไปดี คือสว่างไป หวังว่าท่านคงไปอยู่เป็นสุคติอย่างแน่นอน โดยส่วนตัวของข้าพเจ้าแล้ว ท่านมาปรึกษาและให้ความไว้วางใจข้าพเจ้ามาก ในการที่ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ดูแลแทนท่านนับแต่ริเริ่มดูสถานที่ ติดต่อซื้อสถานที่ ให้ข้าพเจ้าเซ็นรับซื้อที่ดินจำนวน

๓๒ ไร่ เป็นชื่อของข้าพเจ้า ตลอดจนการเป็นเจ้าอาวาสก็ได้มอบให้ข้าพเจ้าดูแลแทนท่านทั้งสิ้น ซึ่งข้าพเจ้ากยินดีที่จะรับภาระต่าง ๆ เหล่านี้ตามที่ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณมอบให้ **และจะขอปฏิญญาณตนว่าจะทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ตามกำลัง ตามความสามารถของข้าพเจ้า ให้สมกับที่ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้ให้ความไว้วางใจมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันนี้ และในอนาคตข้างหน้านี้** และจะดำเนินการตามปฏิปทาที่ท่านได้ดำริเอาไว้ เพื่อให้ **วัดมฤคทายวันนี้ เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ชาวพุทธกับคืนมาในแดนพุทธภูมิ เพื่อความผาสุกร่มเย็นในร่มเงาของพระพุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง**

แต่ถึงอย่างไร ข้าพเจ้าก็อดที่ว้าเหว่ไม่ได้ ในการจากไปของท่าน **พระครูประกาศสมาธิคุณ** การจากไปของท่านเป็นการจากไปอย่างกระทันหัน โดยไม่นึกว่าท่านจะจากไปเร็วอย่างนี้ อายุท่านยังไม่มากนักยังมีเวลาที่จะอยู่เผยแผ่พระพุทธ-ศาสนาอีกนานวัน ทั้งที่ในปีนี้ท่านก็เตรียมการที่จะพา **ญาติโยมไปทอดกฐินสามัคคี ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร** โดย

เตรียมการเอาไว้แล้ว แต่แล้วจู่ ๆ ท่านก็มาจากไป ขอให้ท่าน **พระครูประกาศสมาธิคุณ** จงไปดีเถิด จงไปเกิดในทิพยวิมาน เสวยสุขสโมสรในสัมปรายภพ อันสมควรแก่คติวิสัยนั้น ๆ จงทุกประการเทอญ ฯ

(ภิกขุศาสนรังษี)

เจ้าอาวาสวัดมฤคทายวันมหาวิหาร
รองประธานสมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร
เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย

วัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ)
สารนาถ เมืองพาราณสี รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

สารบัญ

หน้า

หน้า

เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ ณ สวนลุมพินีวัน
ปัจจุบันอยู่ที่ตำบลรุมมินเด แขวงเปชวาว์ ประเทศเนปาล ๒๐ พ.ย. ๑๒

เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ สถานที่เป็นที่ทุ่งนาโล่ง เสาหินมีเหล็กกั้น แล้วมีรั้วลวดหนามกั้นอีก ๑ มี.ค. ๑๕

สถานที่ประสูติ ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ปราณี อารีราษฎร์ คนรถ นายด่านเนปาล คนรถ ธัมมา อารีราษฎร์ พระปลัดวรรณะ ๒๐ พ.ย. ๑๒

วิหารมายาเทวี เสาหินอโศกมหาราช สระสนานพระกาย ณ ที่นี้เป็นที่ประสูติ
เสาหินเขตแดนในอดีตกรุงเทวทหะ และกรุงกบิลพัสดุ์ติดต่อกัน

วัดชาวพุทธเนปาล เป็นสถานที่ก่อสร้างที่ใหม่และสวยงามมากในที่ประสูติ
นี้สะดวกต่อการพักแรม เมื่อมาไหว้พระที่นี้ ซึ่งเป็นที่ทุรกันดารมากที่สุด

พระเจดีย์พุทธคยา สถานที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ เมื่อเพ็ญกลางเดือน ๖ ณ โคนต้นศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ด้วยอริยสัจธรรม ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

แม่น้ำเนรัญชรา เมื่อยามพระอาทิตย์อัศดงคต สถานที่ลอยถาดเพื่อเสี่ยงบารมีอธิษฐานในการตรัสรู้ ชาวบ้านเรียกว่า ลิลาจันทร์

รตนจงกรมเจดีย์ ทำเป็นรูปดอกบัว ๑๘ ดอก สถานที่พระพุทธเจ้าเสด็จเดินจงกรม ระหว่างพระศรีมหาโพธิ์ และอนิมิสเจดีย์

วัดไทยพุทธคยา พระอุโบสถเดิม ช่อฟ้าใบระกาไม่สวยเลย ไม่อ่อนช้อย เป็นวัดของรัฐบาลไทยเป็นผู้สร้าง ภาพนี้ถ่ายเมื่อ ๑๘ พ.ย. ๑๒

วัดไทยพุทธคยา พระอุโบสถซ่อมใหม่ ทำให้ดูช่อฟ้าใบระกาอ่อนช้อย มองดูสวยงามดี เป็นศิลปของไทย ควรรักษาเอาไว้ให้อยู่นาน ๑ ม.ค. ๑๕

มาฉลองปีใหม่ก็เลยถ่ายรูปหมู่ ร่วมกับท่านเจ้าคุณธรรมมหาวีรานุวัตร (บุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ ป.ธ.๘) เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา อินเดีย

หมู่กุฏิของวัดไทยพุทธคยา ซึ่งเป็นที่พระสงฆ์อยู่จำพรรษาอาศัย และเป็นสถานที่พักของญาติโยม ที่มานมัสการสังเวชนียสถานที่อินเดียด้วย

พระสถูปสถานที่ดับขันธปรินิพาน สาลวโนทยาน สถานที่เสด็จดับขันธ ปรินิพพานของพระองค์ มีชื่อเรียกในท้องถิ่นว่า มาถา กุนวะระกาโกฏ

พระพุทธรูปหินใหญ่ปางเสด็จดับขันธปรินิพพาน ยาว ๒๐ ฟุต สร้างไว้ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๘๐๐ เป็นพระรูปปางที่ปราศจากลมหายใจเข้าออก

ทิวทัศน์ บริเวณพระสถูปที่ปรินิพพาน มีซากกุฏิต่าง ๆ มากมายอยู่ที่กุสินารา (กาเซีย) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตำบลเจ้าชายสิ้นชีพ

ต้นและใบสาละ อยู่ที่ด้านหน้าพระสถูปสถานที่ปรินิพพานกุสินารา มีใบหนา ออกดอกเป็นช่อคล้ายดอกสารภีแต่ใหญ่กว่า ๒๘ ก.พ. ๑๕

มกุฏพันธนเจดีย์ ที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า สถานที่นี้มีชื่อเรียกว่า รามภาร์กาฏิลา มีหญ้าขึ้นเป็นหย่อม ๒๑ พ.ย. ๑๒

มกุฏพันธนเจดีย์ ต้นหญ้าต่าง ๆ ถางเตียนหมดแล้ว เหลือแต่ซากอิฐ อยู่ห่างจากสถานที่ปรินิพพาน เดิมธรรมดาอย่างสมณะ ๑ ชั่วโมง

๒๕ ก.พ. ๑๕

หน้าถ้ำสัตตบรรณคูหา ภูเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ ที่ทำปฐมสังคายนา
พระมหาสังวร พระมหาเสถียร นายสามินาท พระปลัดวรรณะ

มหาวิทยาลัยนาลันทา มหาวิทยาลัยทางศาสนาแห่งแรกในโลก ปัจจุบันนี้
ได้ถูกเผาทำลายไป คงเหลือแต่ซากให้เราได้ดูอยู่ทุกวันนี้

พระคันธกุฎิ ที่ประทับของพระพุทธเจ้า อยู่บนยอดเขาคิชฌกูฏ ปัจจุบันนี้เหลือแต่ซากอิฐเก่า ๆ ณ กรุงราชคฤห์ ประเทศอินเดีย

สถานที่เก็บสมบัติของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นห้องลึก ต้องแกะสลักเป็นห้อง ๆ นับว่าต้องใช้ความเพียรเป็นอย่างมากทีเดียว เพราะเป็นหิน

สถานที่ประสูติของศาสดาวีระ ศาสนาเชน นครไวสาลี อินเดีย
พระปลัดวรรณะ พระมหาสังวร พระมหาประเสริฐ เทวี สุพรรณี

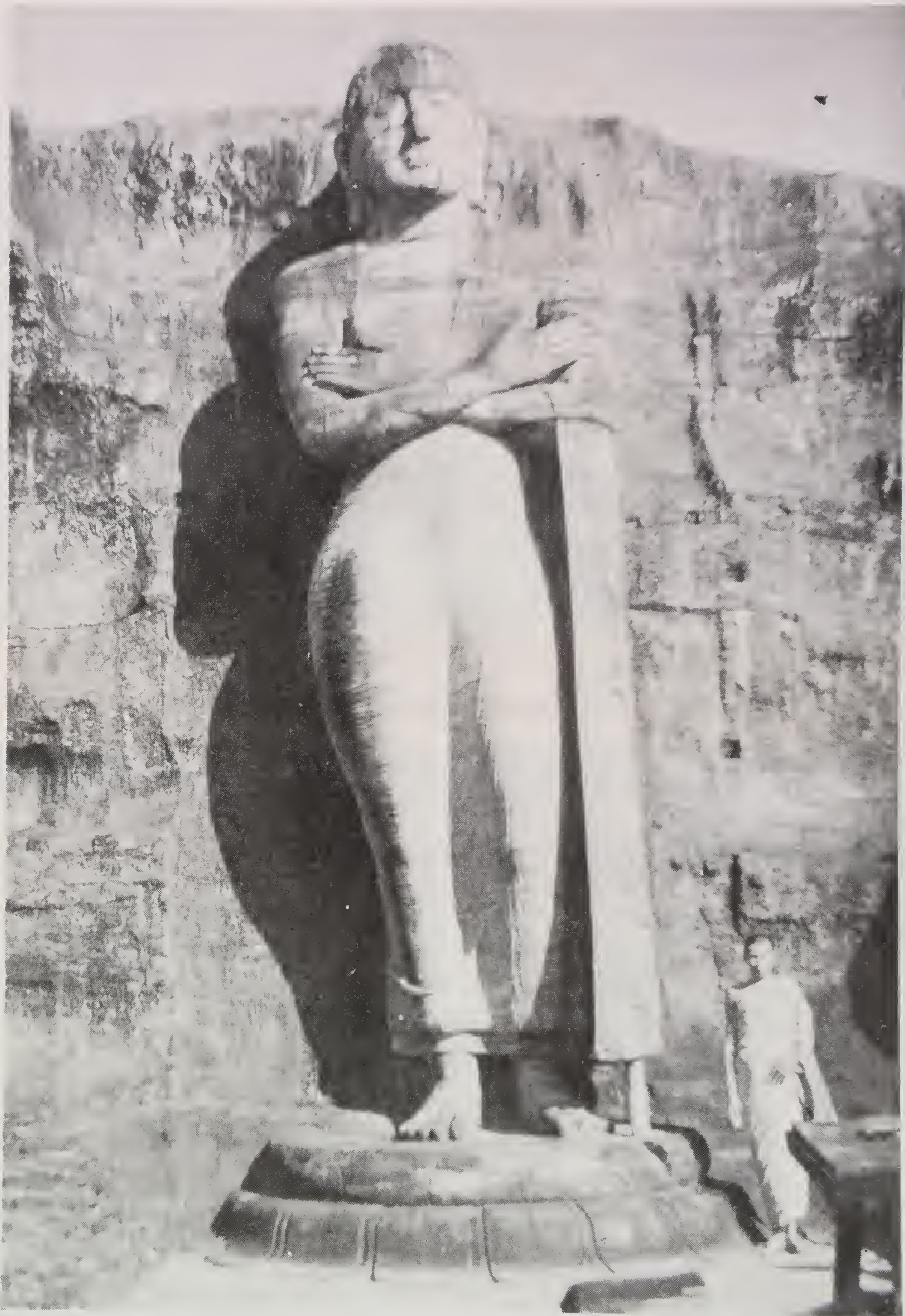
ตโปทาราม บ่อน้ำร้อน น้ำมีแร่เมื่อไหลออกมาแล้วรู้สึกร้อนอุ่น ๆ
เป็นต้น บัญญัติให้พระภิกษุ อยู่ที่อินเดียนี้ ๑๕ วัน อาบน้ำได้ ๑ ครั้ง

วาลุการาม แขวงเมืองเวสาลี เหลือแต่เจดีย์ยอดหักที่ทำสังคายนาครั้งที่สอง พระมหาประเสริฐ เอกปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดไทยสาวัตถี กรุณานำมา

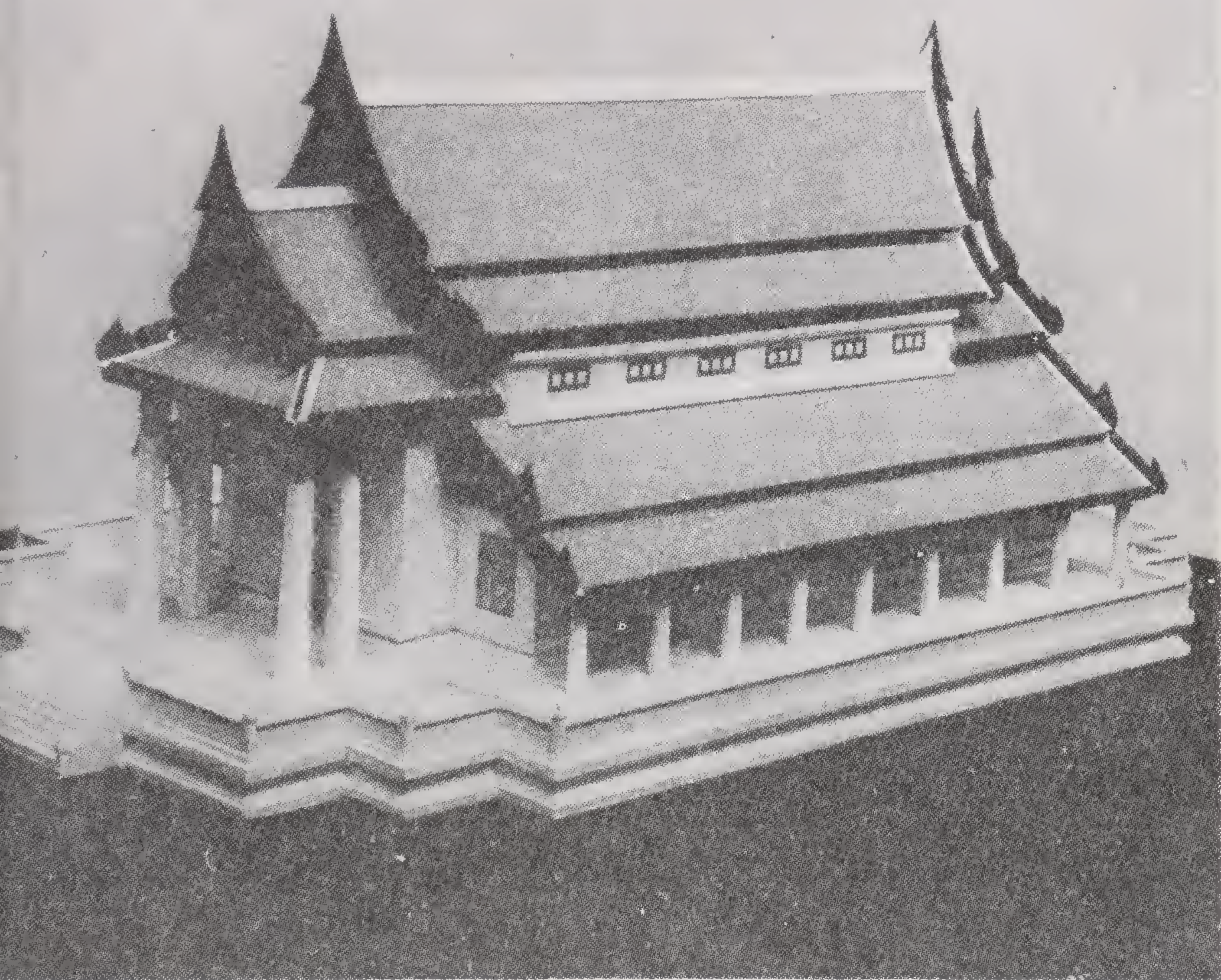
อโศการาม ที่ทำสังคายนาครั้งที่สาม เมืองปาฏลีบุตร อินเดีย ปัจจุบันนี้เห็นมีเสาหินปักอยู่ในบ่อน้ำ และวางไว้ข้างบนเท่านั้น

พระสถูปสาญจี ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง สงบวังเวง มีประตูสลักหิน สีน้ำตาลหม่น เป็นพระสถูปที่ใหญ่และสวยที่สุดในประเทศอินเดีย

บริเวณหน้าถ้ำอชันตา อินเดีย ซึ่งแกะสลักภูเขาให้เป็นที่อยู่พระปลัดวรรณะ วีรปญฺโญภิกขุ และธัมมา อารีราษฎร์ สีกา ๓ คน

รูปแกะสลักหินพระอานนท์ ยืนกอดอกรำพึงถึงพระพุทธเจ้าที่ปรินิพพาน สูง ๓ วา ๒ ศอก ที่ลังกา แต่นักโบราณคดีบางท่านก็ว่าน่าจะเป็นพระพุทธ-เจ้ามากกว่า ๒๐ มีนาคม ๒๕๑๕

ภาพแบบจำลอง พระอุโบสถ วัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย รวมศิลปะของไทย ๓ สมัย หลังคาพระอุโบสถ ศิลปะสมัยกรุงสุโขทัย หน้าต่างพระอุโบสถ ศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในพระอุโบสถศิลปะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ความกว้างของพระอุโบสถ ๑๑ วา ๑ ศอก ความยาวของพระอุโบสถ ๒๖ วา

เมื่อคราวไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ ๑. พระ-มหาประพันธ์ ภทฺทสารี ๒. พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีราจารย์ ๓. พระ-ครูประกาศสมาธิคุณ ๔. พระอาจารย์ตั้ง ธมฺมกาโม ๕. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ ๖. พระครูนนทกิจสุนทร ๗. หลวงพ่อสัลเลโขภิกขุ ๘. พระครูสังฆรักษ์จันทร์ ๙. พระครูเมธีวรานุวัตร

พระครูประกาศสมาธิคุณ นำคณะเวียนประทักษิณ องค์ธัมเมกขสถูป
วันมาฆบูชา ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (ปีนี้มี ๘ สองหน)

พระปลัดวรรณะ วณฺโณ ก็เดินร่วมขบวนแห่ไปด้วย พร้อมด้วยนักศึกษา
เดินตามท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

นักศึกษาทั้งหนุ่มและสาว ที่มาจากเมืองไทย มาศึกษาต่อที่อินเดียต่างก็ช่วยกันแบกองค์พระพุทธรูปเดินรอบองค์ ธัมเมกขสถูป

แตรวงกองดุริยางค์ ของอินเดีย ก็มาช่วยร่วมขบวนแห่ด้วย ทำให้ครึกครื้นขึ้นอีก พระพุทธศาสนาก็เริ่มจรัสจ้าขึ้นในอินเดีย

พระลามะ (พระธิเบต) ก็มาร่วมขบวนด้วย จะเป็นพระไทย พระจีน พระธิเบต พระลังกา พระอินเดีย เราก็พระศาสดาองค์เดียวกัน

พวกนักศึกษาชายจากเมืองไทย ได้แห่พระพุทธรูปที่ได้เอามาจากเมืองไทยและเอามาประดิษฐาน ณ วัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ)

ขบวนแห่กำลังเวียนประทักษิณ ๓ รอบ ที่องค์พระธัมเมกขสถูป เนื่องจากสร้างมานาน ตอนนี้กำลังทำการซ่อมอยู่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

พระครูประกาศสมาธิคุณเดินนำหน้า ที่องค์ธัมเมกขสถูป จะมองเห็นลวดลายแกะสลักอย่างสวยงาม สังเกตหินแต่ละก้อนกับตัวคนว่าใหญ่ขนาดไหน

ภาพนี้ในคราวทอดผ้าป่าสามัคคีแก่พระสงฆ์นานาชาติ ๒๐๐ รูป ณ บริเวณที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

กุหลาบในฤดูหนาว หน้ามูลคันธกุฎีวิหาร มีดอกใหญ่เท่าชาม รู้สึกว่างาม มาก ภาพนี้ถ่ายเมื่อ ๑๒ มกราคม ๒๕๑๕

กองดุริยางค์ดนตรี ของอินเดีย มาช่วยร่วมขบวนแห่พระพุทธรูป และประกอบพิธีมาฆบูชา ณ ที่องค์ธัมเมกขสถูป และเดินมาที่วัดมฤคทายวันวิหาร (วัดไทยสารนาถ)

เดินแถวตรง มองดูเป็นระเบียบเรียบร้อยดี กองดุริยางดนตรี ของอินเดียนี้ แต่งตัวด้วยชุดสีแดง ในขณะที่เป่านี้อยู่ในเขตวัดมฤคทายวันมหาวิหาร

พระครูประกาศสมาธิคุณ กำลังติดเหรียญ ให้กับคณะดนตรี มองดูอายุมากทั้งนั้น ที่ยืนอยู่ใกล้ ๆ คือ คุณอรุณ เจตตีย์ และ ดร.พระมหาสังวร สีลสํวโร (พรหมเสน)

พวกหนุ่ม ๆ นักศึกษาไทยเอาบ้าง เตรียมตีกลองของกองดุริยางอินเดีย เจ้าของเขาก้ม ๆ มอง ๆ ว่าคนไทยเราจะทำอีแบบไหน แล้วก็มอง ๆ ๆ

สถานที่สร้างวัดมฤคทายวันมหาวิหาร ในที่ดิน ๑๒ เอเคอร์ (๓๒ ไร่) เขียนป้ายไว้ ๓ ภาษา ฮินดู ไทย อังกฤษ ปักไว้ในที่ดินของวัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ).

ประตูทางเข้าวัดมฤคทายวันมหาวิหาร ออกสู่ถนนใหญ่ มีรถเมล์ผ่านประจำ ๓๐ นาทีต่อคัน ไปสู่เมืองพาราณสี อยู่ห่างธัมเมกขสถูปประมาณครึ่ง กม.

กุฏิหลังแรก สร้างพ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าพักอยู่ด้านขวามือ ท่านศาสนรังษี พักอยู่ด้านซ้ายมือ โครงเหล็กนั้นเตรียมขึงผ้าใบ ต้อนรับผ้าป่า มาฆบูชา

เด็กชายธรรมรังษี (เกาตั้ม) อายุ ๘ ขวบ ศาสนรังษีภิกขุ และพระปลัดวรรณะ วณฺโณ ที่หน้ากุฏิหลังแรก เมื่อ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

บริเวณหน้ากุฏิ และไร่อ้อยวัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ)
มี ๒ คนที่นั่งบนเตียงหน้ากุฏินั้นคือ ด.ช.ธรรมรังษี และครูสอนหนังสือ

เห็นคนที่ยืนอยู่ข้างวัวนั้นคือ นายมูเนซวา ซาดาร์ ผู้ขายที่ดินให้วัด แกเอา
วัวมาโม่หีบน้ำอ้อยที่วัด แกมาทำทุกวันแล้วก็เคี่ยวน้ำอ้อยขาย

โกดังที่เก็บของ แล้วก็เปลี่ยนมาเป็นโรงครัว และมีถังน้ำใหญ่ ดินที่อินเดียนั้นดี สังเกตดูพืช ผักที่ปลูกเอาไว้ คือผักคะน้าดอก งอกงามดี

โยมสุพรรณี ชมบุญ ขณะที่พักอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร กำลังรดน้ำผักอยู่ ซึ่งเป็นแม่ครัวประจำคณะทัวร์ธัมมา โยมธัมมา อารีราษฎร์ (ฟื้นแจ้ง)

รูปหนุมาน ที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ของครอบครัวที่อยู่ข้างวัดและก็มีการก่อเรื่องราวต่าง ๆ ให้แก่ทางวัด ต้องเชิญตำรวจมาจัดการ

บ้านหลังนี้แหละ ที่ก่อเรื่องรำคาญให้แก่ทางวัด ปลูกบ้านอยู่ติดวัด และก็อยู่ติดถนนใหญ่ แกยึดเอาที่อยู่นั้นเฉย ๆ เห็นว่าเป็นคนจนก็เลยอยู่ได้

บ้านหลังนี้ดี อยู่ปลายที่ของทางวัด ไม่ค่อยจะก่อเรื่องให้ทางวัด และเจ้าของบ้านนี้ พระครูประกาศสมาธิคุณ เคยให้เงินใช้ ๑๐๐ รูปี ก็งงไปเลย

กำลังก่อเรื่องรุกรานเข้ามาในวัด โดยแกไม่ยอมให้ตัดต้นไม้ในวัด ทั้งที่นั้นทางวัดซื้อมาเป็นกรรมสิทธิ์ของทางวัด แกอ้างว่าแกเคยอยู่ที่นี่มาก่อนใคร

โยมแก่มากแล้วอายุประมาณ ๗๕ ปี แกเข้ามากอดต้นมะม่วงในวัด ปากก็พร่ำรำพันต่าง ๆ ว่าแก่เคยอยู่เคยอาศัย เคยเก็บใบ เก็บผล เอามากิน แล้วจะมาตัดของแกไป ฉันไม่ยอม

โยมแก่นั้นแกไม่ยอม ร้อนถึงคนงานชื่อ นายเทาตาล ต้องมาบอกให้แกออกไป แก่ก็ไม่ยอม ถ้าหากจะตัดแกก็ขอยอมตาย แก่กอดต้นมะม่วงนั้นแน่นไปเลย

ต้องเรียกตำรวจมาชี้แจงให้ฟัง กว่าตำรวจจะมาได้ พวกลูกสาวของแกก็มาด่าเสียงขรมไปหมด ด่าเก่งจริง ๆ พวกผู้หญิงแขกนี่ ทั้งที่ผิดแก่ว่าถูก

เมื่อเอาตำรวจมาเชิญแกไปโรงพักแล้ว เหตุการณ์ต่างก็ค่อยเงียบลง ที่เห็นฟันต้นไม้อยู่นั้น คือสมภารวัดจีน อยู่ที่สารนาถ เมืองพาราณสีนี้เอง

คนงานที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร กำลังนวดข้าวสาลี ที่ดินเพิ่งซื้อใหม่ยังไม่ได้ก่อสร้างอะไรมากนัก ก็ปลูกอ้อย ปลูกผัก ปลูกมันไปก่อน

อิฐก้อนใหญ่ที่ใช้ทำปูถนนหน้ากุฏิที่วัด แล้วก็เทปูนทับ ซื้อมาก้อนละ ๑๕ ไปซ่า ประมาณ ๓๐ สตางค์ สังเกตดูก้อนใหญ่ การขนของ ๆ คนอินเดียใช้ของทูลศีรษะ

นายมุนี คนงานที่วัด ค่าแรงงานวันละ ๓ รูปี กินอยู่ของตนเอง ประมาณ ๖ บาท แต่เขาก็รู้จักเจียมตัว เขาก็มีความเป็นอยู่ได้อย่างสบาย

นางคนนี้เป็นคนงานประจำอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ที่หน้าเจิมสีแดง คือมีเจ้าของแล้ว ทำงานวันละ ๒ รูปี (๔ บาท) คนแขกชอบขนของทูลหัว

เจดีย์หินทราย อยู่ใกล้สวนกวางธรรมชาติ เป็นที่เก็บอัฐิของท่านธัมมปาละ ผู้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนา จนกระทั่งตัวตาย อยู่ที่สารนาถแห่งนี้

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หรือสวนกวางธรรมชาติ มีกวางต่าง ๆ มากมาย เวลาเช้า เย็น มีเจ้าหน้าที่มาให้อาหารกวางกินเป็นประจำวัน

ฝูงกวางกำลังรอการให้อาหาร บางตัวก็หิวกระโดดขึ้นไปกินใบมะขามป้อมก่อน สถานที่นี้มีกวางทั้งหมดประมาณ ๑๐๐ ตัว ค่อนข้างเชื่องมาก

ข้าพเจ้าอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร หากมีเวลาก็จะเอาหญ้ามาให้กวางกิน และลูบหัวลูบเขา นาน ๆ เข้าก็เชื่อง พอเห็นเรามาก็จำได้เข้ามาหาเลย

ธัมเมกขสถูป สถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา เป็นรูปทรงกระบอกสูงใหญ่ และสถานที่นี้เป็นสถานส่งพระสาวก ๖๐ รูป ไปประกาศพระศาสนา

บริเวณองค์ ธัมเมกขสถูป เป็นสถานที่สะอาดเรียบร้อย ถนนหนทางดูสะอาด ต้นไม้ดูจัดเป็นระเบียบเรียบร้อยดี และนี้ก็คือถนนสายหนึ่งที่สะอาดดี

บริเวณที่องค์ธัมเมกขสถูป มีซากเจดีย์เก่า ๆ มากมาย อยู่เต็มบริเวณ
ไปหมด ที่มีหลังคาเป็นหิน คือที่พระยสะกุลบุตรพบพระพุทธเจ้า

บริเวณองค์ธัมเมกขสถูปเป็นเนินสูง เป็นจุดเด่นมองเห็นง่ายและแต่ไกล
ข้าพเจ้าและพระมหาบุญลือ วันทายนต์ ไปชมดู ณ ที่องค์พระสถูปนั้น

มูลคันธกุฎีวิหาร ด้านตรงมองจากถนนสารนาถ ที่ยอดกุดไปนั้นเพราะถูกลมพายุ สองข้างทางเดินเขาปลูกพุทธรักษาเอาไว้ ภาพนี้ถ่ายเมื่อ ๒๐ พ.ย. ๒๕๑๒

มูลคันธกุฎีวิหาร ด้านข้าง มองเห็นถึงความแข็งแรงเพราะสร้างด้วยหิน ทียอดนั้นทำการซ่อมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ภาพนี้ถ่ายเมื่อ ๑๒ ม.ค. ๒๕๑๕

เจาคันฑีสถูป เป็นรูปทรงหอคอยแปดเหลี่ยม สถานที่พระปัญจวัคคีย์พบพระพุทธเจ้าที่นี่ออกจะแห้งแล้งมาก กว่าจะหามุมมีใบไม้ได้ก็ต้องมองดูเสียพักใหญ่

พระพุทธรูปที่เหลืออยู่เท่านี้ ณ ที่เจาคันฑีสถูป อยู่ที่โคนไม้ ข้าพเจ้าเอาทองคำเปลวไปปิดไว้ และก็เลยถ่ายรูปมาไว้ดูเป็นที่ระลึก

เสาหินพระเจ้าอโศกที่ถูกทำลาย ข้างมูลคันธกุฎีเก่า สถานที่พระพุทธเจ้าเสด็จทรงจำพรรษาแรก ในปีที่พระองค์ทรงตรัสรู้ มีอยู่ ๕ ต้นแต่หัก

เสาศิลาจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ถูกทำลายหักไป ยังเหลือพอเห็นรอยจารึกอักษรไว้ที่หินนั้น เสียดายถ้าหากอยู่ก็คงจะได้ดูความบริบูรณ์อย่างสวยงาม

ธรรมราชิกสถูป สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ของพระพุทธเจ้า ถูกเจ้าเมืองพาราณสี ต้องการเอาหินอิฐไปสร้างเมือง เลยเหลือเพียงเท่านี้

พระเจดีย์สมัยคุปตะ เป็นเจดีย์ดิน เขาสร้างหลังคาหินเอากันแดดกันฝนให้ เป็นสถานที่ยสะกุลบุตร พบพระพุทธเจ้า และเป็นพระอรหันต์ที่นี้

โพธิ์ลังกา ที่ท่านอนาคาริกธัมมปาละปลูกเอาไว้ โดยไปเอาหน่อที่ประเทศลังกา ซึ่งพระนางสังฆมิตราเถรีเอาไปปลูกเอาไว้ อายุ ๕๐ ปีเศษ กำลังงามดี

ถ่ายไว้เป็นที่ระลึกหน้าอนุสาวรีย์ธัมมปาละ โยมสุพรรณี น.ส. เทวี (ตุ๊กตา) โยมอุบาสิกาที่อินเดีย ธรรมรังษี (เกาตั้ม) พระปลัดวรรณะ พระมหาสังวร สีลสํวโร

วัดเชน ศาสดาคือพระมหาวีระ โบสถ์เป็นยอดแหลม และมียอดเล็ก ๆ แซมหลายยอด ชอบปลูกข้างที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา นี่ก็เช่นเดียวกัน

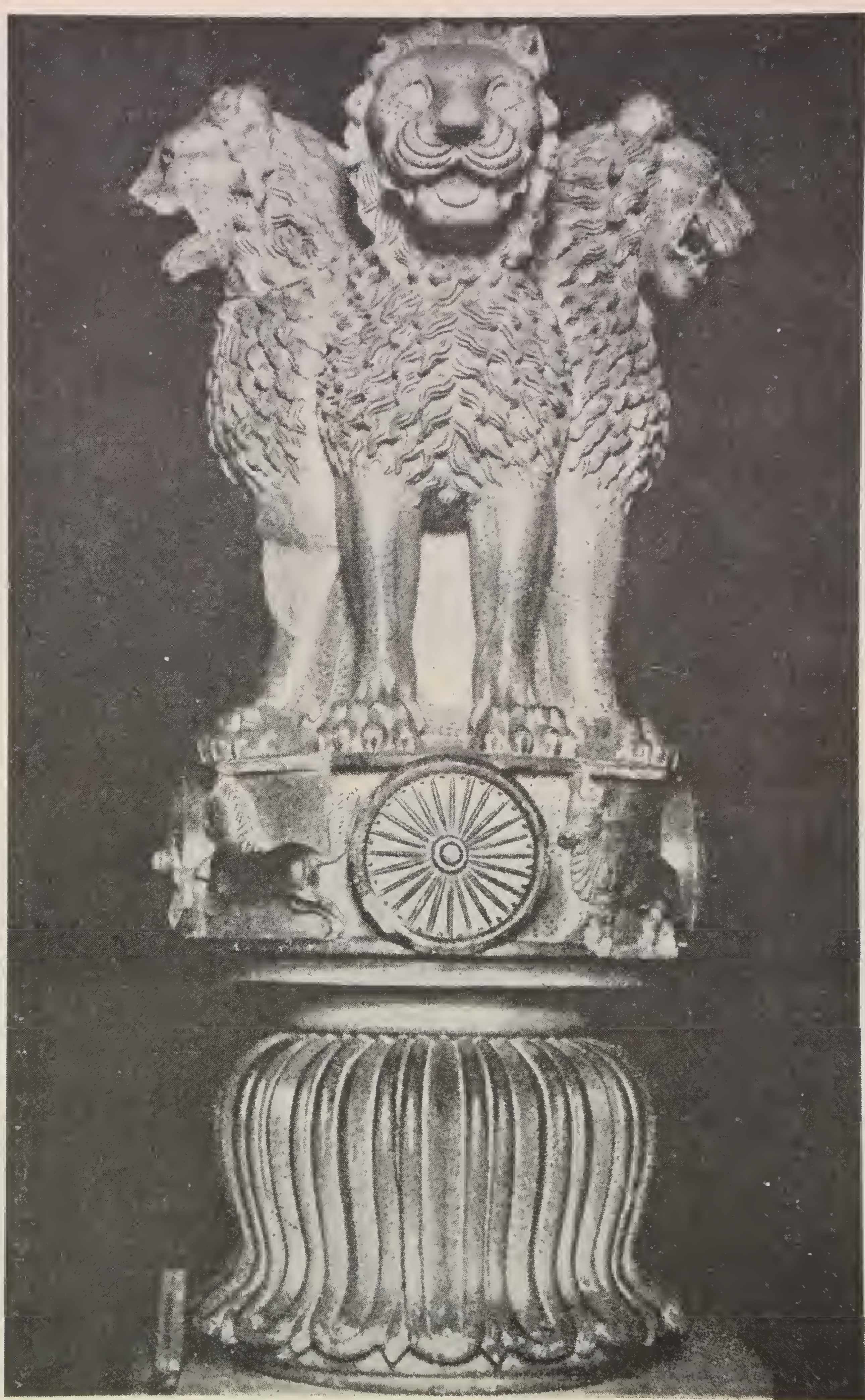
หน้าพิพิธภัณฑ์สารนาถ สร้างด้วยหินก่อเป็นตัวตึกแข็งแรงดีมาก ข้างในมีพระพุทธรูปเก่าแก่มาก ค่าชมดูคนละ ๕๐ ไปซ่า ถ้าเป็นวันศุกร์ให้ชม ฟรี.

หอเสนคุปตะ บี.เฮช.ยู ที่พระศรีกิตติโสภณ (เกียรติ สุกิตฺติ ป.ธ.๗ เอ็ม.เอ.) วัดจักรวรรดิราชาวาสได้มาเรียนหนังสือและก็พักอยู่ที่หอนี้

สถานีรถไฟพาราณสี (วารานาสี) เมื่อข้าพเจ้าไปส่งพระนักศึกษากลับเมืองไทย ก็จะขึ้นรถไฟไปจากที่นี้ และก็เลยไปพุทธคยา ไปเฮาร่าห์ ไปกัลกัตตา กลับเมืองไทย

หมู่ขอทานที่อยู่บันไดลงท่าแม่น้ำคงคา มีอยู่มากมายเป็นพัน การให้ต้องระวังประเดี๋ยวพวกแขกจะรุมขอเอาแย่ นี่เป็นส่วนหนึ่งของขอทานเมืองพาราณสี

สถานที่อาบน้ำล้างบาป ที่ท่าน้ำคงคา เมืองพาราณสี มีประชาชนมาอาบน้ำทุกวัน วันละเป็นพันคน ถ้าหากเป็นวันสำคัญของฮินดู จะมีมาอาบอย่างมืดมัวเป็นหมื่นคน

สิงห์ ๔ ตัว ยอดเสาศิลาจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช ถูกทำลายอยู่แต่ยอดเสา แต่ก็ยังมีส่วนที่บริบูรณ์ดีอยู่มาก นี่แหละเป็นสัญลักษณ์ของอินเดีย อยู่ที่สารนาถ

พระพุทธศาสนา
และ
สังเวชนียสถาน

โดย........พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

ประเทศอินเดีย หรือชมพูทวีปในอดีตกาลเมื่อก่อน พ.ศ. ๒๕๒๗ มาแล้วนั้น เป็นสถานที่กำเนิดแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี **"เจ้าชายสิทธัตถะ"** ซึ่งแปลว่า **ผู้ที่มีความต้องการสำเร็จ** พระองค์เป็นพระราชโอรสองค์เดียวของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางศิริมหามายา ในสกุลของศากยวงศ์โคตมโคตร กษัตริย์แห่งนครกบิลพัสดุ์

เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงศึกษาศิลปศาสตร์ทุกแขนงจนสิ้นความรู้ของครู ในสำนักของครูวิศวามิต เมื่อพระชนมายุเพียง ๑๖ พระชันษาเท่านั้น แสดงถึงความเป็นอัจฉริยะตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และในปีนั้นได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธรา หรือพิมพา จนพระชนมายุของพระองค์ได้ ๒๙ พระชันษา ทรงมีพระราชโอรสพระองค์หนึ่งมีพระนามว่า **พระราหุลกุมาร**

ต่อจากนั้นพระองค์ทรงเบื่อหน่ายในชีวิตของการครอง-เรือน เพราะทุก ๆ สิ่งเป็น ทุกฺขํ อนิจฺจํ อนตฺตา พระองค์จึงเสด็จออกบรรพชา และทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ ๖ ปี จึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน ๖ (**วันวิสาขบูชา**) ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี โดยได้ค้นพบอริยสัจธรรม ๔ ประการ คือ

๑. ทุกข์ ได้แก่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย พลัดพรากจากกัน เป็นต้น

๒. สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ คือ ตัณหา ความอยากได้เป็น อยากไม่เป็น

๓. นิโรธ ความดับทุกข์ คือดับตัณหา

๔. มรรค ทางที่จะดับทุกข์ คือมรรค ๘ ประการ

เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว จึงได้จาริกไปประกาศพระ-ศาสนา และเทศน์กัณฑ์แรก (ปฐมเทศ**นา**) กับปัญจวัคคีย์ (บรรพชิต ๕ รูป) ๑ โกณฑัญญะ ๒ วัปปะ ๓ ภัททิยะ ๔ มหานามะ ๕ อัสสชิ เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน ๘ (**วัน-อาสาฬหบูชา**) เมื่อจบพระธรรมเทศนาธรรมจักกัปปวัตน-สูตร โกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็นธรรม (อริยะบุคคล ชั้น**พระโสดาบัน**) และทูลขออุปสมบท และพระพุทธองค์ทรง

อนุญาตประทานอุปสมบทให้ นับเป็นพระภิกษุสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระศาสนาของพระองค์ ก็คือการแสดงธรรม และมีผู้ศรัทธาเลื่อมใส ทูลขออุปสมบทมีมากขึ้นตามลำดับ พระองค์ทรงวางรากฐานพระพุทธศาสนา แสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์ ท่ามกลางพระอรหันต์จำนวน ๑๒๕๐ รูป เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน ๓ (**วันมาฆบูชา**) หลักคำสอนที่แสดงในวันนั้น มีข้อสำคัญอยู่ ๓ ประการคือ

๑. **การไม่ทำชั่วทุกอย่าง**

๒. **การทำความดี**

๓. **การทำใจให้สะอาดผ่องใส (คือให้สิ้นกิเลส)**

พระพุทธเจ้าของเรานั้นได้ตรัสรู้เมื่อพระชนมายุได้ ๓๕ ปี และทรงบำเพ็ญพุทธกิจ คือทำหน้าที่สอนประชาชนอยู่ ๔๕ ปี รวมเป็น ๘๐ ปี ตลอดเวลา ๔๕ ปีนั้น พระองค์แทบมิได้เว้นว่างจากการพักผ่อนเลย เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เวลากลางวันแสดงธรรมและสั่งสอนแก่มวลมนุษย์ เวลากลางคืนแสดงธรรมแก่ภิกษุและสั่งสอนพวกเทวดา พระองค์ทรงอุทิศเวลาต่าง ๆ เหล่านั้นให้แก่มวลเทวดาและมนุษย์ ในเวลา ๒๔ ชั่วโมงนั้น พระพุทธองค์ทรงมีเวลาบรรทมประมาณ ๔ ชั่วโมง

เท่านั้น นอกนั้นทรงบำเพ็ญประโยชน์ในการสอนเทวดาและมนุษย์อยู่ถึง ๔๕ ปี จึงเสด็จสู่พระปรินิพพาน บรรดาประชาชนที่เลื่อมใสพระองค์ได้ยอมตนเป็นศิษย์ ที่เรียกว่าพุทธบริษัทนั้นมีจำนวนมากมาย ในจำนวนนั้นแบ่งออกเป็นบุคคล ๔ ประเภท คือ

๑. ภิกษุ คือชายที่ออกบวช รักษาศีล ๒๒๗ ข้อ

๒. ภิกษุณี คือหญิงที่ออกบวช รักษาศีล ๓๑๑ ข้อ

๓. อุบาสก คือชายที่ไม่ได้บวช รักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ ข้อ

๔. อุบาสิกา คือหญิงที่ไม่ได้บวช รักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ ข้อ

ส่วนชายที่อายุไม่ถึง ๒๐ ปีออกบวชเป็นสามเณร รักษาศีล ๑๐ ข้อ และส่วนหญิงที่อายุยังน้อยบวชเป็นนางสิกขมานาหรือสามเณรีถือศีล ๖ ข้อ จัดอยู่ในประเภทภิกษุณี ปัจจุบันนี้ภิกษุณีหมดไปแล้ว

ตลอดระยะเวลา ๔๕ ปี พระพุทธองค์ทรงเสด็จสู่บ้านเล็กเมืองน้อยและเมืองใหญ่ในชมพูทวีปเพื่อแสดงธรรม ครั้นในปีที่ ๔๕ พระชนม์ของพระองค์ครบ ๘๐ ปี บริบูรณ์ พระองค์ทรงประทับที่สาลาวันหรือสาวโนทยาน ตรัสให้ปูลาดเตียงหันไปทาง

ทิศเหนือ ระหว่างต้นสาละ ๒ ต้น พระองค์ทรงสีหไสยา (นอนอย่างราชสีห์) โดยตะแคงเบื้องขวา พระบาทซ้ายทับพระบาทขวา ผินพระพักตร์สู่ตะวันตก มีสติสัมปชัญญะและตั้งพระทัยว่าจะไม่เสด็จลุกขึ้นมาอีก เพราะเป็นกาลอวสานแห่งพระชนม์ชีพของพระองค์แล้ว

เมื่อเป็นเช่นนั้น พระอานนท์ ซึ่งเป็นพระพุทธอนุชา กราบทูลว่า เมื่อสิ้นพระองค์แล้ว พระสาวกทั้งหลายจักมีโอกาสเข้าเฝ้าเหมือนเมื่อพระองค์ทรงมีพระชนม์อยู่ พระองค์จึงตรัสว่า สถานที่ ๔ แห่ง เป็นสถานที่ควรจะดู ควรจะให้เกิดสังเวชแก่ผู้มีจิตศรัทธา คือ

๑. **ที่ประสูติ ที่ลุมพินีวัน อยู่ระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะติดต่อกัน** (สถานที่ประสูติแห่งนี้ต่อมาพระเจ้าอโศกมหาราช ปักเสาหินพร้อมทั้งจารึกอักษรไว้ที่เสาหินนั้น ปัจจุบันนี้อยู่ที่ ตำบลรุมมินเด แขวงเปชวาว์ ประเทศเนปาล[๑] ห่างจากเขตด่านประเทศอินเดีย ๓๒ กม. และห่างจากเขตพรมแดนประเทศอินเดียเพียง ๙ ก.ม.)

(๑) เรื่องไปอินเดีย–เนปาล เขียนไว้ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสาทรสุตกิจ (สกล พุทฺธปาโล) เจ้าอาวาสวัดราษฎร์เจริญธรรม (วัดสุน วัดต้นมะกอก วัดแมวแขวน หรือวัดศาลเจ้า) อ.ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี พิมพ์เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙

๒. **ที่ตรัสรู้ ที่พุทธคยา** (สถานที่นี้ได้สร้างพระมหาเจดีย์พุทธคยาทรงสี่เหลี่ยมสูงใหญ่ มีต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระแท่นวัชรอาสน์ อยู่ที่ตำบลโพธิคยา อำเภอคยา จังหวัดคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย)

๓. **ที่แสดงปฐมเทศนา ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน** (สถานที่นี้ได้สร้าง ธัมเมกขสถูปเป็นรูปทรงกระบอกสูงใหญ่ อยู่ที่อิสิปตนมฤคทายวัน ณ หมู่บ้านกั้นซ์ เปอร์กาน่า ซีโอปูร์ ตำบลสารนาถ เมืองพาราณสี รัฐอุตระประเทศ ประเทศอินเดีย)

๔. **ที่ปรินิพพาน ที่ป่าสาลาวัน** (สถานที่นี้ได้สร้างพระสถูปสถานที่ปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา (กาเซีย) จังหวัดโครักขปูร์ รัฐอุตรประเทศ ประเทศอินเดีย)

สถานที่ ๔ แห่งนี้ คือสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พุทธบริษัทจะยึดเป็นอนุสรณ์แทนพระองค์ได้ แต่ข้อสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติธรรม พระองค์ตรัสว่า **ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา โย ธมฺมํ ปสฺสติ** พระดำรัสนี้ถ้าใครได้เห็นพระองค์แต่ด้วยนัยตาเท่านั้น ไม่สำคัญ แต่ถ้าได้เข้าถึงเนื้อธรรมรู้เนื้อธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ นั่นแหละเป็นจุดหมายที่พระองค์ปรารถนา

ตอนท้ายพระพุทธองค์ทรงเรียกพระสาวกทั้งหลาย **แล้วประทานพระโอวาทเป็นครั้งสุดท้ายว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ตถาคตขอเตือนท่านทั้งหลาย ให้รู้สังขารทั้งหลายว่ามีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงทำกิจทั้งปวงอันเป็นประโยชน์ตนและผู้อื่นให้บริบูรณ์ ด้วยความไม่ประมาทเถิด**

พระโอวาทนี้เป็น ปัจฉิมพุทธพจน์ คือพระวาจาครั้งสุดท้ายของพระพุทธองค์ แล้วทรงสงบนิ่งเข้าสู่ขันธพระปรินิพพาน ณ ยามสุดท้ายแห่งราตรีในวันเพ็ญ กลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันพระจันทร์เต็มดวง (วันวิสาขบูชา) และนับตั้งแต่วันนั้นกำเนิดพุทธศักราช คือ พ.ศ. ๑ ก็ได้บังเกิดขึ้นมาในโลก นับถึงปัจจุบันนี้ได้ พุทธศักราชที่เขียนย่อว่า พ.ศ. ๒๕๒๗ ปีแล้ว

สถานที่ประสูติ

สถานที่นี้เป็นสถานที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ เป็นสังเวชนียสถานแห่งแรก ปัจจุบันนี้ อยู่ในเขตประเทศเนปาล การเดินทางไปสถานที่ประสูตินั้น เมื่อรถไฟถึงสถานีโครักขปูร์ และต่อไปสถานีรถไฟเนาก้าร์ห่างกัน ๗๓ กม. แล้วเดินทางเข้าประเทศเนปาล ผ่านด่านตรวจเอกสาร แล้วเดินทางโดยรถยนต์

จะเหมาหรือรถประจำทางก็ได้ ไปสถานที่ประสูติ ระยะทาง ๓๒ กม. ห่างจากพรมแดนของประเทศอินเดีย ๙ กม.

เมื่อถึงสถานที่ประสูติแล้ว จะสังเกตได้ว่า เป็นสถานที่ทุ่งโล่ง และเป็นทุรกันดารมากกว่าสังเวชนียสถานอีก ๓ แห่ง ที่ประสูติจะเห็นเสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ปักเอาไว้เป็นจุดเด่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ข้าพเจ้าได้ไปนมัสการสถานที่นี้เห็นเสาหินพระเจ้าอโศกปักเอาไว้ พร้อมกับมีรั้วเหล็กกั้นมองดูสวยงามดี แต่พอมาปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าได้ไปอีกครั้ง กลับมีรั้วลวดหนามมากั้นเอาไว้อีกชั้นทำให้มองดูเสียลักษณะความสวยงามไป ทราบว่าในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๒๗) ได้ทำการรื้อออกไปหมดแล้ว

สถานที่นี้ที่เป็นจุดสนใจมากที่สุดก็คือเสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช ที่เราได้หลักฐานยืนยันว่า เป็นสถานที่ประสูติอย่างแน่นอนนั้นก็เพราะพระเจ้าอโศกมหาราช ได้เสด็จไปนมัสการที่ประสูติ โดยการนำของพระอุปคุตมหาเถระ (พระอรหันต์) ท่านได้ให้คำแนะนำในการสร้างเสาหินไว้เป็นอนุสาวรีย์ว่า

ข้าแต่มหาราช ที่ตรงนี้แล ที่ตถาคตเจ้าประสูติ ณ ที่ตรงนี้ เป็นสถานที่ควรแก่การทัศนายิ่ง สมควรแก่การสร้างอนุสาวรีย์แห่งแรกขึ้นไว้เพื่อถวายสักการบูชาพระ-

สัมมาสัมพุทธเจ้า ในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อแปลแล้วมีข้อความดังนี้

พระเจ้าปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักแห่งเทวดา และมนุษย์ เมื่อทรงครองราชครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ได้เสด็จไปนมัสการด้วยพระองค์เอง เพราะสถานที่นี้พระศากยมุนีผู้พุทธ-ประสูติ

พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงรับสั่งให้สร้างกำแพงหินใหญ่เอาไว้ และรับสั่งให้ตั้งเสาหิน (เสาศิลาจารึก) ขึ้นไว้ เพราะเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ เสาหินพระเจ้าอโศกในปัจจุบันนี้เนื่องจากมีอายุถึง ๒๐๐๐ ปีเศษ และตากแดดตากฝนมานานตอนปลายเสามีรอยร้าว ทางรัฐบาลเนปาลได้เอาเหล็กมารัดตอนส่วนยอดเพื่อมิให้รอยร้าวนั้นแตกแยกออกไป สำหรับรั้วหินของพระเจ้าอโศกในปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว เพราะเป็นระยะเวลาอันยาวนานเข้าใจว่าคงแตกหักหรือพังทลายไปตามสภาพในเวลาอันยาวนาน

สถานที่สำคัญต่าง ๆ ที่ลุมพินี ประเทศเนปาล ที่ควรนมัสการและน่าดูชมเป็นอย่างยิ่ง คือ

เสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช เสาหินนี้สูง ๑๓ ฟุต ๖ นิ้ว ซึ่งเป็นสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า ตั้ง

ตระหง่านเป็นจุดเด่นอยู่กลางทุ่งนาอันกว้างใหญ่ เมื่อมาถึงแล้ว ชวนให้เกิดสังเวชสลดใจว่า สถานที่นี้องค์พระศากยมุนี ผู้เป็นพุทธะได้ประสูติ ณ สถานที่นี้ ในอดีตแต่กาลก่อนเป็นสวนลุมพินีวันอุทยาน เต็มไปด้วยดอกไม้นานาพันธ์อันสวยและสดชื่นน่ารื่นรมย์ พระนางศิริมหามายา ทรงประพาส ณ สวนลุมพินีนี้ และได้ประสูติเจ้าชายสิทธัตถะ ต่อมาพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพุทธเจ้า และเป็นศาสดาเอกในโลก แต่ปัจจุบันนี้ สถานที่นี้กลับเหงียบเหงาไม่รื่นรมย์เหมือนอดีตเลย บ่งถึงความเป็นอนิจจํ จะหาความเที่ยงแท้ย่อมมีสิ่งที่แปรปรวนไปเป็นธรรมดา

มายาเทวีวิหาร ณ ที่ใกล้ ๆ กับหลักศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช มีวิหารที่เก่ามากอยู่หลังหนึ่งที่ไม่ค่อยจะใหญ่นัก ที่บริเวณหน้าวิหารมีต้นโพธิ์ต้นหนึ่งใหญ่ประมาณ ๓ โอบ ภายในพระวิหารมีรูปจำลองที่แกะสลักด้วยไม้ เป็นรูปของพระนางศิริมหามายา เป็นรูปแกะสลักขนาดเท่าคนจริง และเป็นรูปตอนพระนางศิริมหามายาประสูติเจ้าชายสิทธัตถะ ในพระวิหารไม่กว้างใหญ่เท่าใดนัก แต่ก็พอจะสะดวกในการเข้าไปนมัสการครั้งละไม่เกิน ๑๕ คน พอเข้าไปได้สบาย

สระสนานพระวรกาย อยู่ใกล้ ๆ กับพระวิหารมายาเทวี ซึ่งเป็นสระน้ำที่สนานพระวรกายของพระนางศิริมหามายาหลัง--

ประสูติแล้ว เป็นสระกว้างประมาณ ๕ วา ยาวประมาณ ๖ วา ข้าพเจ้าเคยเอาน้ำในสระมาล้างหน้ารู้สึกว่าเย็นสบายดี

วัดชาวพุทธของเนปาล เป็นวัดสร้างใหม่ สถานที่สะอาด อยู่ทางด้านหลังของพระวิหารมายาเทวีในบริเวณที่ประสูตินี้ จึงมองดูวัดของชาวพุทธเนปาลนี้ใหม่กว่าเพื่อน ในสถานที่ประสูติแห่งนี้

เสาหินปักหลักเขต ทราบว่าเป็นเสาหินเก่าแก่ที่ปักหลักเขตแดน ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ และกรุงเทวทหะติดต่อกัน

ไปรษณีย์เนปาล เพื่อเป็นการสะดวกที่จะส่งข่าวหรือรายงานอะไรไปทางบ้าน หรือที่วัด จะส่งจดหมายได้ ณ ที่นี้

ตลาดลุมพินี เป็นตลาดที่มีตึกเก่า ๆ เตี้ย ๆ เป็นสถานที่ขายของ ของชาวเนปาลที่อยู่ในสถานที่นี้ประชาชนก็ไม่ค่อยมากเท่าใดนัก

ข้อคิด และข้อเขียน ในจิตสำนึกของข้าพเจ้า ในอดีตที่ได้ไปนมัสการสังเวชนียสถานที่ประสูตินี้ถึง ๓ ครั้ง คือครั้งที่ ๑ เมื่อ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ ครั้งที่ ๒ เมื่อ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๔ ครั้งที่ ๓ เมื่อ ๑ มีนาคม ๒๕๑๕ ประเทศเนปาล เป็นเมืองแม่หรือพระราชมารดาของพระพุทธเจ้า และที่น่าสนใจมากที่สุด **ประชาชน ชาวเนปาล ช่างเหมือนคนไทยมากเหลือเกิน**

ทั้งรูปร่างหน้าตา ผิวเนื้อ ความสูง สีผม มองดูแล้วเห็นเป็นคนไทย ๑๐๐ % นอกจากเวลาพูดแล้วจึงรู้ว่าเป็นคนเนปาล

เพราะฉะนั้นรูปวาดในเรื่องของพุทธประวัติ ต่าง ๆ โดยฝีมือของ **เหม เวชกร** แล้วข้าพเจ้ารู้สึกว่าภูมิใจมากที่เราประชาชนคนไทยนั้นคล้ายพระพุทธเจ้ามาก และรูปวาดของ **เหม เวชกร** ก็สร้างจินตนาการได้อย่างวิเศษและเหมือนคนประเทศเนปาลเป็นอย่างมาก สมแท้แล้วที่เมืองไทย **เป็นเมืองพระพุทธศาสนา**

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าลุมพินีนั้น เป็นสังเวชนียสถานที่ทุรกันดารมากที่สุด ในจำนวนสังเวชนียสถาน ๔ แห่งมาสถานที่นี้แล้ว หากกลับไม่ทันหรือกลับไม่ได้ การพักแรมนอกจากวัดชาวพุทธเนปาลแล้ว ก็มองไม่เห็นว่าจะมีที่แห่งไหน สถานที่นี้น่าจะมี **วัดไทย** มาสร้างไว้สักหนึ่งแห่ง เพื่อสะดวกแก่ประชาชนคนไทย ที่มานมัสการ ณ สถานที่ประสูติแห่งนี้ แต่จะหาใครละที่เสียสละ และอดทน มาอยู่ และมาสร้าง ณ สถานที่แห่งนี้ โอ้ ลุมพินีของเราชาวพุทธทั้งหลาย อีกเมื่อไรจะพบความสะดวก ณ สถานที่แห่งนี้เสียที

ปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบข่าวเป็นที่น่ายินดีว่า จะมีการฟื้นฟูลุมพินี เป็นการใหญ่ ของนานาประเทศที่เป็นชาวพุทธจะมาช่วยกัน โดยเฉพาะประเทศไทย **พระธรรมปัญญาจารย์ (ทิม อุฑาฒิโม ป.ธ. ๕)** วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร เป็นประธาน ในการจัดการหารายได้ร่วมสมทบทุนฟื้นฟูบูรณะลุมพินีอันเป็นสถานที่ประสูติของพระ-พุทธเจ้า

ฉะนั้น การมานมัสการสถานที่ประสูติแห่งนี้ จึงมองดูแล้วจะมาด้วยกันลำบาก แต่ก็เพราะความลำบากนี่แหละเมื่อมาถึงแล้วก็จะรู้สึกว่าหายเหนื่อย เพราะเรามาถึงแล้ว ณ สถานที่ประสูติแห่งนี้ นอกจากมานมัสการแล้ว สถานที่ร้านค้า หรือของที่ระลึกอะไรต่าง ๆ นั้น หาไม่ค่อยได้ เพราะมองไปทางไหนก็เป็นแต่ทุ่งนาโล่งไปหมด เมื่อมองไปไกล ๆ ทางด้านทิศเหนือนั้น ก็จะมองเห็นทิวเขาหิมาลัย ที่ปกคลุมไปด้วยหิมะนั้นยาว-เหยียดไปเลย ประโยชน์ที่ได้มาสถานที่นี้แล้ว จึงขึ้นชื่อว่ามีความปีติอยู่ในใจ ในด้านความเชื่อ ความเลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้าของเรานั้นอย่างแนบแน่นอยู่ในดวงใจมั่นคงและตลอดไป

ลุมพินี สถานที่ประสูติ ไม่ทราบว่าเมื่อไรจะมีวัดพระพุทธศาสนา ที่เป็นของชาวไทยเราบ้าง ถ้าหากว่าได้มีจะเป็นการดี

ไม่น้อยทีเดียว ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่าในอนาคตข้างหน้านั้นคงมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ประกอบกับชื่อเสียงของประเทศไทยและพระพุทธศาสนา ที่เป็นศาสนาประจำชาตินั้น เป็นที่ยอมรับนับถือของนานาประเทศว่า ประเทศไทยของเรานั้นพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่มั่นคงมากที่สุด ที่ประชาชนภายในประเทศมีชาวพุทธถึง ๙๔ % แต่ที่น่าน้อยใจน่าจะมีวัดไทย อยู่ที่ลุมพินีสักวัดหนึ่ง ข้าพเจ้าคิดไปอย่างนั้นและก็เชื่อแน่เหลือเกินว่าในอนาคตข้างหน้าคงมีวัดไทยอยู่ที่ลุมพินีอย่างแน่นอน สาธุ สาธุ สาธุ ขอให้ความคิดของข้าพเจ้านั้นจงเป็นความจริงขึ้นมาเถิด สาธุ

สถานที่ตรัสรู้

สถานที่ตรัสรูนี้ มีต้นพระศรีมหาโพธิ์ และที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น มีพระแท่นวัชรอาสน์ (พระแท่นที่ตรัสรู้) เป็นแท่นหินแกะสลักตั้งอยู่ระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์กับพระมหาเจดีย์พุทธคยา อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของพระเจดีย์พุทธคยา ณ สถานที่ตรงนี้เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าประทับเตรัสรู้ ณ บนฟ่อนหญ้าคาจำนวน ๘ ฟ่อน ซึ่งคนหาบหญ้าคาชื่อ โสตถิยะ

น้อมถวาย พระองค์ทรงปูลาดหญ้านั้นต่างบัลลังก์ และพระองค์ก็ทรงตรัสรู้ธรรม เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ก่อน พ.ศ. ๔๕ ปี

การเดินทางมาที่พุทธคยา ซึ่งเป็นการเดินทางมานมัสการสังเวชนียสถานเป็นที่แรกที่มาจากประเทศไทยจากสนามบินดอนเมือง มาถึงสนามบินดัมดัม เมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย ใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง ต่อจากนั้นก็ไปขึ้นรถไฟที่สถานีเฮาร่าห์ เดินทางไปจังหวัดคยา ระยะทาง ๕๖๐ กม. ใช้เวลาเดินทางโดยรถไฟประมาณ ๗ ชั่วโมงก็ถึงสถานีรถไฟคยา แล้วก็เดินทางโดยรถยนต์ไปที่วัดไทยพุทธคยา ระยะทางประมาณ ๑๒ กม. และก็มาพักที่วัดไทยพุทธคยาได้อย่างสบาย สถานที่ควรนมัสการ และควรดูควรชมในสถานที่ต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

พระเจดีย์พุทธคยา

เจดีย์พุทธคยา เป็นองค์เจดีย์ที่ลักษณะสี่เหลี่ยม ทรงแหลมและสูงใหญ่ ความสูงประมาณ ๑๗๐ ฟุต โดยรอบฐานองค์พระเจดีย์วัดได้ประมาณ ๕๘ เมตร สร้างเป็นแบบ ๒ ชั้น ส่วนฐานล่างนั้น วัดได้โดยรอบประมาณ ๑๒๑ เมตร ส่วนสูงของฐานชั้นล่างนั้นวัดได้ประมาณ ๑๒ ฟุต และบริเวณฐานพระเจดีย์นั้นมีเจดีย์ขนาดเล็กอยู่รอบเจดีย์องค์ใหญ่ จำนวน ๔ องค์ รูปทรง

ก็เหมือนเจดีย์พุทธคยา และบริเวณรอบฐานองค์พระเจดีย์นั้น มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ อยู่มากหลายองค์เหมือนกัน ทั้งพระ-พุทธรูปและรูปพระโพธิสัตว์ ตั้งอยู่ตามมุมต่าง ๆ ขององค์พระ-เจดีย์นั้น แต่เป็นที่น่าเสียดายที่พระพุทธรูปส่วนมากถูกทำลายไป เมื่อประมาณพันปีมานี้ โดยในระหว่างนั้นพวกมุสลิม กำลังเรือง-อำนาจอยู่ พระพุทธรูปสวย ๆ ส่วนมากที่จะเสียก็เสียไป โดย-เฉพาะที่พระนาสิก คือจมูก จะเป็นรอยที่ถูกทุบถูกตี ทำให้มองเสียความสวยงามไปมาก โดยเฉพาะพระพุทธรูป จะถูกทุบที่จมูกเป็นส่วนมาก บางทีก็ถูกทำลายไปทั้งองค์เลยก็มี

องค์พระเจดีย์พุทธคยานั้น ชั้นล่างเป็นห้องโถง มีที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป เหมือนกับพระประธานที่มีอยู่ประจำ-อุโบสถในบ้านเรา ภายในองค์พระเจดีย์นั้นกว้างประมาณ ๒ วา ยาวประมาณ ๓ วา พระประธานองค์ใหญ่ ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑ เมตร กับ ๔๗ เซ็นติเมตร สูง ๑ เมตร กับ ๖๔ เซ็นติเมตร สร้างในสมัยปาละ มีอายุประมาณ ๑๔๐๐ ปี ประดิษฐานผินพระพักตร์ไปทางด้านทิศตะวันออก ส่วนที่ฐาน-องค์พระประธานนั้น มีรูปพญาราชสีห์ ๒ ตัว อยู่ทางด้านขวาสุด และซ้ายสุด ส่วนตรงฐานกลางพอดีมีรูปแม่พระธรณีทำท่าบีบ-มวยผมอยู่ องค์พระประธานเป็นที่น่าเสียดายว่า การแกะสลัก

พระนั้นแม้จะมีอายุนานถึง ๑๔๐๐ ปี แต่มองดูแล้วในทัศนะของข้าพเจ้าเป็นศิลปแบบญี่ปุ่น เข้าใจว่าในสมัยนั้นคงให้นายช่างญี่ปุ่นเป็นผู้ที่แกะสลักพระประธานองค์นี้ และที่บริเวณหน้าพระประธาน มีรอยหินศิวลึงค์ของฮินดูทำเอาไว้ แต่ปัจจุบันนี้ทุบออกไปเสียแล้วจึงค่อยน่าดูหน่อย ไม่อย่างนั้นมองดูจะเป็นของฮินดูไปอย่างเป็นที่น่าเสียดาย ณ สถานที่พระมหาเจดีย์พุทธคยานี้เท่ากับเป็นจุดศูนย์กลางพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ ที่เรียกว่า อริยสัจ ๔ คือ

(๑) ทุกข์ คือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ที่ได้ชื่อว่าทุกข์ เพราะเป็นของทนได้ยาก

(๒) สมุทัย คือเหตุให้ทุกข์เกิด คือความอยากด้วยตัณหาคืออยากเป็นนั่นเป็นนี่ และไม่อยาก เป็นนั่นเป็นนี่

(๓) นิโรธ คือความดับทุกข์ หรือดับตัณหาต่าง ๆ ได้สิ้นเชิง

(๔) มรรค คือข้อที่ปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์มี ๘ อย่างคือ ๑. ปัญญาอันเห็นชอบ ๒. ดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. ทำการงานชอบ ๕. เลี้ยงชีวิตชอบ ๗. ตั้งสติชอบ ๘. ตั้งใจชอบ

ณ สถานที่นี้พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ได้นำธรรมะ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้สั่งสอนประชาชนเป็นเวลาถึง ๔๕ ปี และจากนั้นจนถึงบัดนี้เป็นเวลาได้ ๒๕๒๗ ปี ที่พุทธบริษัททั้งหลายได้มานมัสการ ณ สถานที่นี้มีอยู่ประจำ เพราะที่นี้เป็นจุดกลางของพระพุทธศาสนา พลังศรัทธาต่าง ๆ จึงมารวมกัน ณ ที่พุทธคยาแห่งนี้เมื่อตอนที่ข้าพเจ้าไปนมัสการที่พระเจดีย์พุทธคยาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ มีพระจีนรูปหนึ่งที่ร่วมไปกับคณะ ท่านมีความศรัทธามาก เมื่อมาถึงสถานที่ตรัสรู้ ท่านทำการสักการบูชาเป็นการใหญ่ ทำอย่างไรก็ไม่จุใจ **ในที่สุดท่านก็ใช้นิ้วมือของท่านนั้น เอาผ้ามาพันนิ้วมือ เมื่อพันแล้วก็จุ่มน้ำมันและก็เอาไฟจุดต่างเทียน ไฟก็ลุกไปอย่างนั้น จดหมดไปครึ่งนิ้วท่านจึงหยุดทำการจุดนิ้วมือ ข้าพเจ้าได้ซักถามท่านท่านก็ตอบว่าไม่ได้เจ็บปวดอะไรเลย** ขณะที่ไฟลุกนิ้วมือท่านมาปวดเจ็บตอนที่จุดแล้ว ต้องปฐมพยาบาลกัน พอดีทางคณะของเรามีหมอไปด้วยก็เลยไม่เป็นอะไรมากนัก ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเพราะความศรัทธาเลื่อมใสต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

พระเจดีย์พุทธคยา บางท่านก็เรียกว่า **พระมหาเจดีย์พุทธคยา พระวิหารมหาโพธิ์ พระมหาเจดีย์พระศรีมหาโพธิ์ หรือ พระวิหารพุทธคยา**

ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์[๑] ปัจจุบันนี้เป็นต้นที่ ๔ ต้นแรกนั้นเป็นสหชาติ คือเกิดพร้อมกันกับเจ้าชายสิทธัตถะ

(๑) ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๑ นี้ มีอายุได้ประมาณ ๓๕๒ ปี

(๒) ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๒ นี้ มีอายุได้ประมาณ ๘๘๒ ปี

(๓) ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๓ นี้ มีอายุได้ประมาณ ๑๒๖๘ ปี

(๔) ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๔ นี้ มีอายุได้ประมาณ ๑๐๕ ปี ทำพิธีปลูกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ นับถึงปัจจุบันนี้ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ ได้ ๑๐๕ ปี

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ปลูกทางด้านทิศตะวันตก ของพระเจดีย์พุทธคยา ได้ปลูกแทนจากต้นเดิมเป็นลำดับ เพื่อเป็นสิ่งของที่ระลึกและเตือนใจพวกเราทั้งหลาย ณ สถานที่นี้ พระบรม-

---

(๑) ดูหนังสือเรื่องประวัติต้นพระศรีมหาโพธิ์ (โพธิ์ตรัสรู้) รวม ๔ ต้น ในหนังสืออนุสรณ์ ในงานฌาปนกิจศพ นายยู่อี่ คุณูปธานินทร์ ณ ฌาปนสถานวัดหลักหกรัตนารามพิมพ์วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

ศาสดาของเรานั้น ได้ตรัสรู้ ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้ โดยนำหน่อจากต้นเดิมมาปลูกสืบแทนกันมา และการปลูกครั้งหลังนี้ (พ.ศ. ๒๔๒๓) ได้ปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ไว้ทางด้านทิศเหนือของพระเจดีย์พุทธคยาไว้อีก ๑ ต้น

พระแท่นวัชรอาสน์

พระแท่นวัชรอาสน์ ที่ตรัสรู้ เป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านขนาน พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๗๒ สลักด้วยแผ่นหินทราย และวางไว้ตรงที่ประทับตรัสรู้ กว้าง ๕ ฟุต ๑๐ นิ้ว ยาว ๖ ฟุต ๖ นิ้ว สูง ๓ ฟุต ด้านหน้าของพระแท่นแกะสลักเป็นเชิงศิลปรูปหัวแหวนเพชร และรูปเพชรซีกประดับอยู่โดยรอบเรือนแหวน ด้านข้างทางทิศเหนือและใต้ แกะสลักเป็นรูปดอกบัว รูปห่าน รูปหงษ์ ส่วนทางด้านต้นพระศรีมหาโพธิ์แกะสลักเป็นรูปดอกมณฑารพ เป็นที่น่าเสียดาย ที่ด้านทิศตะวันออกได้ถูกเชื่อมติดกับพระเจดีย์พุทธคยาเสีย จึงไม่สามารถมองเห็นว่าเป็นรูปอะไร พระแท่นนี้ได้เคยถูกทำลายมาครั้งหนึ่งได้แตกออกเป็น ๕ เสี่ยง ครั้นเมื่อคราวอังกฤษปกครองอินเดีย ท่านเซอร์คันนิ่งแฮม นักโบราณคดีของอังกฤษ ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ โดยนำเอาส่วนต่าง ๆ มารวมกันเป็นรูปเดิม ได้อย่าง

เรียบร้อย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ พร้อมกันนั้นได้ปลูกต้นพระศรี-มหาโพธิ์ด้วย ในปัจจุบันนี้ ถ้าหากได้ไปนมัสการสังเวชนียสถานแล้ว ไม่ได้สังเกตพระแท่นวัชรอาสน์ ตรงที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วจะไม่รู้เลยว่า พระแท่น วัชรอาสน์นั้นได้เคยถูกทำลายมาแล้ว

อนิมิสเจดีย์

อนิมิสเจดีย์ อนิมิสเจดีย์อยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียง-เหนือของพระเจดีย์พุทธคยา ประตูของอนิมิสเจดีย์อยู่ทางด้านทิศตะวันออก ภายในพระเจดีย์มีรูปพระโพธิสัตว์อยู่รูปหนึ่ง เป็นรูปแกะสลักด้วยหินดำ ขนาดเท่าคนจริง แต่ที่น่าเสียดาย พระนาสิก (จมูก) ถูกทุบทำลาย จึงทำให้เสียความงามไปมาก เป็นสถานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายหลังได้ตรัสรู้แล้ว ๗ วัน ก็เสด็จลุกจากวัชรอาสน์ เสด็จไปประทับยืนอยู่ ณ อนิมิสเจดีย์แห่งนั้น ทรงเพ่งดูต้นพระศรีมหาโพธิ์ โดยมิได้กระพริบพระ-เนตรเลยแม้แต่ครั้งเดียวเป็นเวลา ๗ วัน ทั้งนี้เพื่อทรงถวายเนตรบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตลอดระยะเวลา ๗ วัน สถานที่แห่งนี้จึงได้มีชื่อว่า อนิมิสเจดีย์

รัตนจงกรมเจดีย์

รัตนจงกรมเจดีย์ สถานที่นี้ พระพุทธเจ้า หลังตรัสรู้แล้ว เสด็จยืนประทับถวายเนตรบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา ๗ วัน พระองค์ก็ได้เสด็จจงกรม ขึ้นลงระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์(๑) กับอนิมิสเจดีย์เป็นเวลา ๗ วัน ดังนั้นสถานที่แห่งนี้จึงได้นามว่า รัตนจงกรมเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระเจดีย์พุทธคยา มาเมื่อสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทำเป็นรูปจำลองแกะสลักด้วยหินเป็นรูปดอกบัวจำนวน ๑๙ ดอก รองรับเอาไว้ เมื่อข้าพเจ้าไปนมัสการสถานที่นี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ยังมีอยู่ ปัจจุบันนี้ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ ทราบว่า ทางรัฐบาลอินเดียได้นำเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์หมดแล้ว

---

(๑) ใบพระศรีมหาโพธิ์ ที่หล่นจากต้นใหม่ ๆ พระที่วัดธิเบต ซึ่งอยู่ใกล้กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้ไปเก็บมารวมกันไว้มาก ๆ นำมาแช่น้ำให้เปลือกนอกออกให้หมด แล้วย้อมสีเหลือง ปั้มรูปพระพุทธเจ้าที่ใบโพธิ์ และนำเข้าพิธีของทางวัดธิเบต ผู้ที่ไปนมัสการพระศรีมหาโพธิ์ มักจะเก็บใบพระศรีมหาโพธิ์ที่ล่วง ๆ ไว้เพื่อเป็นที่ระลึก หากต้องการมาก ๆ ไปเป็นของฝากที่ระลึก ก็ไปเปลี่ยนได้ที่วัดธิเบต เป็นการช่วยทำบุญแก่ทางวัดธิเบต

รัตนฆรเจดีย์

รัตนฆรเจดีย์ อยู่ทางด้านทิศเหนือของพระเจดีย์พุทธคยา ถัดจากรัตนจงกรมเจดีย์ไปทางทิศเหนือ เป็นวิหารหลังเล็ก ๆ เป็นหลัง ๆ กว้าง ๑๑ ฟุต ยาว ๑๔ ฟุต พระพุทธเจ้าภายหลังเสด็จจงกรมครบ ๗ วัน และทรงเปล่งฉัพพรรณรังสี ตลอด ๗ วัน สถานที่นี้จึงได้นามว่า รัตนฆรเจดีย์

ราวหินพระเจ้าอโศกมหาราช

ราวหินพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นเสาหินปักห่าง ๆ กัน ทำเป็นราวหรือรั้วยึดเสาหินให้ติดกันอยู่ทางทิศใต้ของพระเจดีย์พุทธคยา ตั้งเป็นแถวเรียงกัน มีลักษณะก็เหมือนกำแพง เข้าใจว่าเป็นกำแพงล้อมรอบพระเจดีย์พุทธคยาเอาไว้ เมื่อข้าพเจ้าไปนมัสการสถานที่นี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ยังมีอยู่ ปัจจุบันนี้ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ ทราบว่า ทางรัฐบาลอินเดีย ได้นำเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์หมดแล้ว ราวหินพระเจ้าอโศกมหาราช ที่เป็นแบบเดียวกับที่พระเจดีย์พุทธคยา และสร้างสมัยเดียวกัน เมื่อข้าพเจ้าไปนมัสการสังเวชนียสถาน และเลยไปที่**พระสถูปสาญจี** เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๕ ยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ดี **พระสถูป-**

สาญจี เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อยู่ทางตอนใต้ของประเทศอินเดีย

ต้นอชปาลนิโครธ

ต้นอชปาลนิโครธ ต้นอชปาลนิโครธนี้อยู่ทางทิศตะวัน-ออกของพระเจดีย์พุทธคยา พระพุทธเจ้าเสด็จประทับเสวยวิมุติ-สุขอยู่ ณ ภายใต้ต้นอชปาลนิโครธ ๗ วัน หลังจากพระองค์ทรงเปล่งฉัพพรรณรังสี ที่รัตนฆรเจดีย์แล้ว อชปาลนิโครธนี้ อยู่คนละฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ ประมาณ ๒ กม. ต้องข้ามแม่น้ำเนรัญชลา (ชาวบ้านชอบเรียกว่าลิลาจัน) ต้องเดินทางไปผ่านบ้านนางสุชาดา แล้วจึงไปถึงต้นอชปาล-นิโครธ

สระมุจลินท์

สระมุจลินท์ สถานที่นี้อยู่ทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหา-โพธิ์ ประมาณ ๒ กม. เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับ ณ ภายใต้ต้นจิก (มุจลินท์) เป็นเวลา ๗ วัน หลังจากที่ได้ประทับอยู่ภายใต้ต้นอชปาลนิโครธ

ราชายตนะ

ราชายตนะ ราชายตนะนี้อยู่ทางทิศเหนือของสระมุจลินท์ และอยู่ทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับ หลังจากที่พระองค์เสด็จประทับที่ไม้จิกหรือมุจลินท์ ที่เป็นตำนานการสร้างพระพุทธรูปวันเสาร์ ที่เป็นปางพระนาคปรก สาเหตุมาจากสถานที่นี้

นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส

ที่นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส ตั้งอยู่ทางฝั่งแม่น้ำเนรัญชลา ซึ่งอยู่ตรงฝั่งกันข้ามกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ เวลานี้พวกศาสนาฮินดูสร้างศาลเทพารักษ์ค่อมเอาไว้ พูดถึงศาสนาฮินดู และศาสนาเชน ทั้ง ๒ ศาสนานี้ชอบสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่ใกล้กับสถานที่สำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ ๆ

บ้านนางสุชาดา

บ้านนางสุชาดา อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสถานที่ที่นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส และก็อยู่ไม่ไกลกันนัก ลักษณะบ้านปัจจุบันนี้เป็นแต่ซากอิฐที่เป็นเนินสูง เหนือระดับ

พื้นที่บริเวณนั้น มีต้นไม้ขึ้นอยู่ไม่มากนัก พอสังเกตง่าย และก็มีบ้านชาวอินเดียอยู่ใกล้ ๆ พอมีอยู่บ้างไม่มากนัก

แม่น้ำเนรัญชลา

แม่น้ำเนรัญชลา(๑) สถานที่พระพุทธเจ้าทรงลอยถาดทองคำ หลังจากรับข้าวมธุปายาส และเสวยข้าวมธุปายาสนั้นแล้ว ปัจจุบันนี้ตื้นเขิน ระหว่างเดือน ตุลาคม พฤศจิกายน เดินข้ามได้ เต็มไปด้วยทรายทั้งแม่น้ำ แม่น้ำเนรัญชลานี้กว้างประมาณ ๑ กม. เป็นแม่น้ำที่มีทางไหลตัดผ่านต้นพระศรีมหาโพธิ์

วัดมหันต์ฮินดู

วัดมหันต์ฮินดู อยู่ใกล้ ๆ กับพุทธคยา เป็นวัดที่ใหญ่โต มีกำแพงแน่นหนาแข็งแรง พวกมหันต์ก็คือ พวกนับถือศาสนา

---

(๑) แม่น้ำเนรัญชลา ปัจจุบันชาวบ้านแถวนั้นเรียกว่า ลิลาจัน เป็นชื่อที่เรียกเพี้ยนมาจากคำ สันสกฤตว่า ไนยรันจนะ แปลว่า แม่น้ำที่มีสีใสบริสุทธิ์สะอาด ต้นกำเนิดแห่งแม่น้ำเนรัญชลานี้ย้อนมาจากเมือง ฮาซาริบัค ซึ่งอยู่ทางใต้ของเมืองคยา คดเคี้ยวไหลเรื่อยมาบรรจบกับแม่น้ำโมหนี ห่างจากสถานที่ตรัสรู้แม่น้ำสายนี้ยาวประมาณ ๒ ไมล์ครึ่ง ต่อจากแม่น้ำทั้ง ๒ บรรจบกันแล้ว ปัจจุบันนี้เรียกว่าแม่น้ำ พันกุ ไหลผ่านไปที่ตัวเมือง คยา รวมความยาวของแม่น้ำเนรัญชลา ยาวประมาณ ๑๕๐ ไมล์

ฮินดู พวกมหันต์นี้มีอิทธิพลมาก และเคยครอบครองพระเจดีย์พุทธคยามาแล้วครั้งหนึ่ง จนเกิดเป็นคดีฟ้องร้อง ระหว่างอนาคาริกธัมมปาละ ชาวลังกา ที่ขอต่อสู้ในการที่จะเอาพระ-เจดีย์พุทธคยา จากพวกมหันต์ฮินดู ให้พระเจดีย์พุทธคยานั้นมาอยู่ในความปกครองของชาวพุทธ ท่านเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่วันอังคารที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ท่านพยายามทุกวิถีทางที่จะเอาพระเจดีย์พุทธคยามาเป็นสมบัติของชาวพุทธทั่วโลก จนกระทั่งท่านมาเสียชีวิตเมื่อ วันเสาร์ที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ในที่สุดธรรมย่อมชนะอธรรม ทางรัฐบาลแคว้นพิหาร **ได้ประกาศคืนพระเจดีย์พุทธคยาให้ชาวพุทธ เมื่อวันพุธที่๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๖ ขึ้น ๒ค่ำ เดือน ๖** แต่ชาวพุทธทั่วโลกทำพิธีรับมอบอำนาจการจัดการจากพวกมหันต์ฮินดู ได้ทำกันเมื่อ**วันอังคารที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ขึ้น๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ตรงกับวันวิสาขบูชา ที่เป็นวันพระบรมศาสดาประสูติ ตรัสรู้ ปรินิพพาน** ฉะนั้นการไปนมัสการสังเวชนียสถาน ที่ได้รับความสะดวกและสบาย ก็ต้องนึกถึงท่าน อนาคาริกธัมม-ปาละ ที่ท่านต่อสู้เรียกว่าเอาชีวิตเข้าแลก เพื่อชาวพุทธทั่วโลก

ไม่เช่นนั้นแล้ว ชาวพุทธจะไปบูชากราบไหว้ ต้องเสียเงิน และพวกมหันต์ฮินดูนั้น ก็เอาเงินจากชาวพุทธไปบำรุงชาวมหันต์ที่เป็นพวกศาสนาฮินดูหมดทั้งสิ้น

ถ้ำดงคสิริ

ดงคสิริ สถานที่พระพุทธเจ้าบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรมานพระกาย อยู่ห่างจากพุทธคยาประมาณ ๔ กม. ข้าพเจ้าเคยเดินทางไปเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ออกจากวัดไทยพุทธคยา เวลา ๐๘.๐๐ น. นั่งรถม้าไปถึงแม่น้ำเนรัญชลา และก็เดินข้ามแม่น้ำไป จากแม่น้ำเนรัญชลา ถึงถ้ำดงคสิริ ประมาณ ๒ ชั่วโมง และฉันเพลที่ถ้ำดงคสิริ ปัจจุบันนี้มีพระธิเบตได้สร้างวัดเป็นที่อยู่อาศัยและเฝ้าดูแลรักษาอยู่

หมู่บ้านอุเรล

หมู่บ้านอุเรล หรืออาศรมเดินทางของท่านอุรุเวลกัสสปะ อยู่ห่างจากพระเจดีย์พุทธคยาประมาณ ๑ กม. อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชลา ระหว่างกลางที่จะไปสระมุจลินท์ ปัจจุบันชาวหมู่บ้านเรียกว่า บ้านอุเรล เดี๋ยวนี้ยังมีบ่อน้ำเก่าแก่และให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์กันอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

วัดไทยพุทธคยา

วัดไทยพุทธคยา เป็นวัดที่ทางรัฐบาลไทย และประชาชนคนไทยได้ร่วมใจกันสร้างเอาไว้เมื่อคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ (พ.ศ. ๒๕๐๐) ปัจจุบันนี้ **พระธรรมมหาวีรานุวัตร (บุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ ป.ธ. ๘)** วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นเจ้าอาวาสอยู่ อยู่ห่างจากพระเจดีย์พุทธคยาประมาณ ๒ กม.

เมื่อท่านได้มานมัสการสังเวชนียสถานที่พุทธคยานี้แล้ว ส่วนมากจะต้องค้างคืนหนึ่งหรือสองคืน เพื่อเป็นการไหว้พระได้เต็มที่ และกลางคืนยังมีโอกาสไปสวดมนต์ที่เจดีย์พุทธคยา หรือนั่งกัมมัฏฐาน ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ได้อีกด้วย สถานที่ต่างที่ควรพักและปลอดภัย คือ

๑. วัดไทยพุทธคยา

๒. สมาคมมหาโพธิ์ (วัดลังกา)

๓. วัดพม่า

๔. วัดจีน

๕. ดักบังกาโลว์ที่พักแรมเขตประจำของทางการ

๖. ทัวริสท์บังกาโล (ราคาออกจะแพงสักหน่อย)

๗. ดอมิตตรี่ (หอพัก ๒๕ พุทธสตฺวรฺรษ)

๘. วัดธิเบตฺ

๙. **บิร์ล่าธรรมศาลา**

๑๐. **วัดญี่ปุ่น**

๑๑. **วัดพุทธังกูลมหาวิหาร (วัดสงฆ์อินเดีย)**

การมานมัสการสังเวชนียสถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือพระเจดีย์พุทธคยานี้ สถานที่พักของชาวไทย ที่สะดวกที่สุดก็คือที่วัดไทยพุทธคยา เมื่อท่านเข้ามาในวัดจะนึกว่ามาอยู่เมืองไทยแล้ว เพราะเราเห็นสถานต่าง ๆ เหมือนอยู่ที่เมืองไทย และการต้อนรับอัธยาศัยเป็นไปแบบไทย ๆ **โดยเฉพาะพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมมหาวีรานุวัตร (บุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ (คล่องสั่งสอน) ป.ธ. ๘)** เจ้าอาวาสท่านคุยดีและคุยเก่ง ข้าพเจ้าเคยไปพูดคุยกับท่านเมื่อคืนวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ หลังจากสวดมนต์ต้อนรับปีใหม่ที่อุโบสถวัดพุทธคยาแล้วก็คุยกันในเรื่องของประเทศอินเดีย และประเทศไทย ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และตลอดทั้งการไปมาในการนมัสการสังเวชนียสถาน และมี ดร. พระมหาสังวร สีลส่วโร นักศึกษาจากมหาวิทยาลัย พาราณสี ร่วมสนทนาอยู่ด้วย ข้าพเจ้าอยู่ได้แค่ตี ๒ เศษ ก็ต้องขอตัวไปจำวัด ท่านเจ้าคุณก็สนทนากับท่านพระมหาสังวร จนตี ๔ เศษ จึงจำวัด

ในทัศนะของข้าพเจ้า ณ สถานที่นี้เหมาะกับพระภิกษุที่จะมาอยู่ เพราะเป็นสถานที่สะดวก การไปมาก็สะดวก มีชาวพุทธต่าง ๆ ทั่วโลกผ่านไปมาแทบทุกวันก็ว่าได้ แต่เท่าที่สังเกตมา โดยเฉพาะพระไทยเราขาดความอดทนอยากมาอยู่นะอยากมาหรอก แต่จะให้อยู่เลยนั้นหาได้ยากมาก ข้าพเจ้าเห็นว่าขาดความอดทน กลัวความลำบาก และติดความสะดวกสบายหลาย ๆ อย่างในเมืองไทย ฉะนั้นจึงจะหาพระที่จะมาอยู่ตลอดกาลนั้นจึงเป็นการที่จะยากมาก และประกอบกับการที่จะมาอยู่นั้นก็ยากอีก มีระเบียบการต่าง ๆ มากมาย ข้าพเจ้าเองมีโอกาสที่จะได้มาอยู่ ๑ พรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ แต่แล้วเพราะความห่วงวัดหลักหกรัตนาราม ก็เลยไม่ได้ไป ทั้งที่ขออนุญาตต่อทางคณะสงฆ์เรียบร้อยแล้ว เพียงแต่รอวันที่จะเดินทางโดยการนำ **ของโยมธัมมา อารีราษฎร์** จนกระทั่งออกพรรษาในปีนั้น จึงได้ไปอีกครั้งอยู่ได้นานถึง ๕ เดือนเศษ

สถานที่แสดงปฐมเทศนา

ที่ปฐมเทศนา เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าทรงเทศน์กัณฑ์แรก ณ สถานที่นี้ และสถานที่นี้เป็นที่เกิดพระสงฆ์องค์แรกก่อน พ.ศ. ๔๕ ปี ในพระพุทธศาสนา **คือพระอัญญาโกณฑัญญะ**

เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน ๘ (**วันอาสฬหบูชา**) และในวันต่อมาก็มีพระสงฆ์เพิ่มขึ้นมาตามลำดับ **พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ พระอัสสชิ** รวมเป็น ๕ รูป ที่เรียกกันว่า **พระปัญจวัคคีย์**

การเดินทางมาสถานที่แสดงปฐมเทศนา นั้นมาถึงเมืองพาราณสี เสียก่อน เพราะสถานที่นี้อยู่ห่างจากตัวเมือง ๙ กม. จากพาราณสีถึงตัวเมืองถ้าเป็นรถเมล์ประจำทางก็ ๔๐ ไปซ่ารถ ๓ ล้อ ๒ รูปี เท็กซี่ ๖ รูปี (ราคาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕) ที่สารนาถ หรือสถานที่แสดงปฐมเทศนา เป็นสถานที่ดีที่สุดในสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง ในทัศนะของข้าพเจ้า**เป็นปฏิรูป-เทศ** สถานที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่จะมาอยู่ด้วย ทั้งสถานที่อยู่โดยเฉพาะที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร **ซึ่งท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)** เป็นประธานในการก่อสร้างได้ดำริริเริ่ม มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ และก็ได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้

ข้าพเจ้าเคยนั่งเครื่องบินจากนิวเดลี ไปพาราณสี เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ตีตั๋วไปกลับนิวเดลี–พาราณสี ราคา ๖๐ ดอลล่าร์ จากนิวเดลี ถึงพาราณสีใช้เวลาประมาณชั่วโมงเศษ การอยู่ต่างประเทศต้องมีเงินดอลล่าร์ ไม่อย่างนั้น

เวลาจำเป็นจะลำบาก เพราะการซื้อตั๋วเครื่องบินนั้น ทางเจ้าหน้าที่เขาให้ใช้เงินดอลล่าร์ เงินรูปีเขาไม่ใช้ แต่ที่ใช้ได้เฉพาะคนในประเทศอินเดีย การขึ้นเครื่องบินในประเทศนั้น ก่อนขึ้นเครื่องบินเขาจะต้องตรวจดูสิ่งของผู้โดยสารเสียก่อน เขาตรวจละเอียดมาก จากนิวเดลี ถึงสนามบินลัคเนาว์ ประมาณ ๔๐ นาที แวะที่ลัคเนาว์ประมาณ ๓๐ นาที ก็บินต่อไปสนามบินพาราณสี อีกประมาณ ๔๐ นาที ต่อจากนั้นเมื่อลงจากเครื่องบินแล้ว ทางเจ้าหน้าที่เขามีรถบัสนำส่งเข้าตัว**เมืองพาราณสี ฟรี** และก็เช่นเดียวกันตอนขากลับก็มีรถจากตัวเมืองพาราณสี**ไปที่สนามบินพาราณสี ฟรี** อีกเช่นเดียวกัน

เมืองพาราณสี

เมืองนี้มีตำนานทางพระพุทธศาสนามากมาย ยิ่งเป็นเรื่องชาดกต่าง ๆ ก็มีมาก เช่น พระเจ้าพรหมทัตผู้ครองเมืองพาราณสี เมืองพาราณสี หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งเมื่อสมัยอังกฤษปกครองว่า **บานาเรส** แต่ปัจจุบันนี้เรียก **พาราณสี** หรือภาษาท้องถิ่นว่า **วาราณสี** จุดสำคัญที่ชาวพุทธจะไปนั้นก็มีอยู่ที่สารนาถ สถานที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จากตัวเมืองพาราณสีมาสู่สารนาถ ถ้าเป็นรถเมล์

โดยสารประมาณ ๔๐ นาที รถ ๓ ล้อที่ใช้คนถีบ ประมาณ ๑ ชั่วโมงครึ่ง รถแท๊กซี่ประมาณ ๒๕ นาที ระยะทาง ๙ กม. อย่าลืมว่าในอินเดียคนขับรถนิสัยที่แก้ไม่หายก็คือความใจเย็น ใจเย็นเอามาก ๆ อย่างเช่นรถ ๓ ล้อ ข้าพเจ้าเคยว่าไปส่งจากสารนาถไปพาราณสี ในราคา ๒ รูปี แต่เจ้า ๓ ล้อพอไปได้ครึ่งทางลงไปกินอาหารเฉยเสียอย่างนั้นแหละ เมื่ออิ่มแล้วจึงขับรถนำส่งไปที่หมายต่อไป แล้วอีกประการหนึ่งเรื่องค่ารถต้องตกลงกันให้ดี ๆ ว่าเราจะไปไหนไปด้วยกันกี่คน มีของหรือเปล่า ไม่อย่างนั้นเมื่อเขานำเราไปส่งยังที่หมายแล้ว จะขอค่าของบรรทุกอีก ถ้าไม่ให้เขาก็จะลังเล้งเอา และก็จะไปแจ้งความตำรวจ ว่าเราโกงค่าโดยสาร โดยความจริงแล้วเขาขู่เอาแต่เฉพาะคนต่างประเทศเท่านั้น

พูดถึงเรื่องรถโดยสารในประเทศอินเดียก็มีเรื่องที่จะปวด-หัวไม่รู้หาย เมื่อเราระมัดระวังเป็นอันดีแล้ว เมื่อส่งผู้โดยสารก็ยังมีอีกรายการหนึ่งคือขอ ทิป คือเพิ่มค่าโดยสารให้อีกตามแต่จะให้ ถ้าเราไม่ให้แล้วมีเรื่องพูดอย่างนั้นอย่างนี้มากมายจนเรารำคาญจึงต้องให้ไปในที่สุด ข้าพเจ้าเคยคุยกับพระนักศึกษาที่เมืองพาราณสีซึ่งอยู่มานาน ท่านบอกว่าพวกนี้ฉลาดจะมองดูว่าผู้โดยสารเป็นใคร เป็นพระที่มาอยู่อินเดียใหม่หรือเก่า หรือเป็น

ชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะราคาค่าโดยสาร ๒ รูปี โดยปกติแล้ว ๑ รูปี ๕๐ ไปซ่า พระที่อยู่เก่า ๆ รู้ราคาดีขึ้นรถไม่ต้องถามราคา พอลงจากรถก็ให้ค่าโดยสารไป เมื่อไม่ยอมจะไปแจ้งความก็แจ้งกัน ถ้าเกิดขึ้นเสียงก็ขึ้นเสียงกัน แขกพูดเร็วไม่จริงหรอก พอเราเร็วบ้างแขกก็แพ้เอง **เมื่อแขกขอ ทิป เราก็ส่ง ถีบ** ไปให้เท่านั้นแหละ แขกขับรถเข็ด แล้วก็จะไปบอกพวกเขาเองว่า**จะขอ ทิป ก็ดูให้ดี ดีไม่ดีจะไปเจอ ถีบเอาได้** เป็นความรู้รอบตัวต่อสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี จากเมืองพาราณสี สู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน สารนาถ เป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มีสิ่งสำคัญต่าง ๆ ที่ควรนมัสการดูชมหลายอย่าง คือ

ธัมเมกขสถูป

ธัมเมกขสถูป เป็นพระสถูปใหญ่รูปทรงกลม มองเห็นเด่นชัดกว่าปูชนียสถานอื่น ๆ ในบริเวณนั้น และก็ตั้งอยู่บนเนินสูงด้วย จึงทำให้มองเป็นที่เจริญตาเจริญใจ ประกอบทั้งบริเวณนั้นมีลานหญ้าที่เขียวชอุ่ม และพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ ที่จัดเอาไว้เป็นระเบียบเรียบร้อย ถ้าไปในฤดูหนาวแล้วจะเห็นดอกกุหลาบดอกใหญ่ขนาดชาม มีมากมายและก็งามมาก มองดูและสะพรั่ง

ไปหมด พระสถูปนี้สร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ณ ที่นี้ พระสถูปนี้สร้างด้วยก้อนหินก้อนใหญ่ พระสถูปตอนบนเป็นอิฐแดงก้อนใหญ่ รอบองค์พระสถูปทำเป็นช่องเอาไว้สำหรับบรรจุพระพุทธรูปรวม ๘ ช่อง คือทำเหมือนพระเจดีย์บ้านเรา ที่รอบ ๆ องค์เจดีย์ทำเป็นที่เก็บพระพุทธรูปอย่างนั้น ปัจจุบันนี้เป็นช่องว่างเปล่า ไม่มีพระพุทธรูปบรรจุเอาไว้ รอบ ๆ องค์พระสถูปแกะสลักลวดลายงามมาก ผู้แกะต้องใช้ความวิริยอุตสาหะเป็นอย่างมาก เพราะแกะที่หิน กว่าจะเสร็จที่ละก้อน และก็ต้องให้ลวดลายเรียงกันไปด้วย ธัมเมกขสถูป แห่งนี้จึงเป็นสถานที่สำคัญ ในจำนวนสังเวชนียสถานในจำนวน ๔ แห่ง และสถานที่แห่งนี้สะอาด สวยงามมากที่สุด ตลอดจนการไปมาก็สะดวกสบาย ทิวทัศน์ อากาศ สถานที่ร่มรื่นเย็นสบาย

ธรรมราชิกสถูป

ธรรมราชิกสถูป ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระ-สัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่ห่างจาก ธัมเมกขสถูป ประมาณ ๔๐ วา ปัจจุบันนี้ถูกทำลายไปหมด คงเหลือแต่ซากรอยเอาไว้ให้ดูว่าสถานที่นี้เคยมีสถูปใหญ่เอาไว้เดิมทีเดียวนั้นพระเจ้าอโศกมหาราช

สร้างไว้เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้มีการบูรณะซ่อมแซมเรื่อยมา ตามยุคตามสมัย แต่เป็นคราวเคราะห์ร้ายของชาวพุทธ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๗ นั่นเอง ยะมัตสิงห์ เจ้าเมืองแห่งพาราณสี ต้องการหินและอิฐไปสร้างเมืองพาราณสี เห็นว่าพระสถูปนี้มีหินและอิฐมากไม่ต้องไปขนไกล เอาที่พระสถูปนี้ก็แล้วกัน จึงได้สั่งให้พังทลายพระสถูปลงไป เมื่อพังลงไปแล้วก็พบว่าภายในนั้นก็ได้พบพระบรมสารีริกธาตุ จึงได้เอาพระบรมสารีริกธาตุนั้นไปโยนทิ้งที่แม่น้ำคงคา ตามความเชื่อของศาสนาฮินดูว่าเมื่อไปถึงแม่น้ำคงคาแล้วจะลอยไปขึ้นสวรรค์ จึงทำให้เกิดความเศร้าเสียดายและปวดร้าวของชาวพุทธมาจนถึงทุกวันนี้ เนื่องจากยะมัตสิงห์เจ้าเมืองพาราณสีเป็นฮินดูนับถือศาสนาฮินดู จึงไม่ได้เห็นความสำคัญในธรรมราชิกสถูป จึงสั่งให้ทำลายเสีย เคราะห์ของชาวพุทธยังมีเหลืออยู่พระสถูปอื่นยังไม่ถูกทำลายไปด้วย ทำให้พิจารณาได้ว่าสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ ล้วนเป็น อนิจจํ หาความคงที่และเที่ยงแท้ไม่ได้ แม้แต่พระบรมสารีริกธาตุ ที่เก็บเอาไว้อย่างมิดชิดดี ก็ยังถูกทำลายเอาไปทิ้งยังแม่น้ำคงคาเสียได้ ธรรมราชิกสถูปนี้ได้สร้างใหญ่พอกับธัมเมกขสถูปสังเกตดูจากฐานพระสถูปเห็นว่าพอ ๆ กัน ทราบว่าสิ่งก่อสร้างในเมืองพาราณสี มีอิฐ หิน ที่นำไปจาก

ธรรมราชิกสถูปนั้นยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเป็นเช่นนี้ จะหาเอาอะไรมาเที่ยงแท้ในชีวิต เมื่อมีเกิด ก็มีเสื่อมและสลายไปในที่สุดแห่งชีวิต

มูลคันธกุฎีที่ประทับจำพรรษาแรก

เหนือขึ้นไปจากธรรมราชิกาสถูปเล็กน้อย ก็จะแลเห็นพระมูลคันธกุฎี ปัจจุบันนี้ยังมีซากอิฐให้เห็นอย่างเด่นชัด บริเวณอันใกล้ ๆ นั้น มีซากกุฏิของพระสาวกมากมาย ณ สถานที่นี้เป็นสถานที่พระพุทธองค์ หลังจากแสดงปฐมเทศนา **ธัมมะจักกัปปะวัตตะนะสูตร** โปรดปัญจวัคคีย์ (บรรพชิต ๕ รูป) ได้เสด็จจำพรรษา และเป็นพรรษาแรกที่พระพุทธองค์ทรงจำพรรษา ณ สถานที่นี้ เห็นสถานที่ต่าง ๆ แล้ว ก่อให้เกิดความสังเวชสลดใจ ว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นนี้ แม้จะเป็นอิฐ หิน ปูนทราย ที่ว่าแข็งแรง แต่ก็ย่อมเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา แล้วชีวิตของคนเราเล่าจะอยู่ยั่งยืนได้อย่างไร ก็ย่อมเสื่อมและแตกดับไปในที่สุด

เสาศิลาจารึกอโศกมหาราช

อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของมูลคันธกุฎีที่ประทับไม่มากนัก ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกนี้ เดิมที่เป็นเสาสูงใหญ่สวยงามมาก

ศิลปในการขัดหินก็ปราณีตมาก ข้าพเจ้าไปคลำดูแล้ว รู้สึกว่าทำได้เรียบร้อย กลมกลึงดีมาก ซึ่งเข้าใจว่าสมัยนี้จะทำได้เช่นนั้นคงจะยากมาก แต่ก็เป็นสิ่งของที่น่าเสียดาย ที่ถูกทำลายหักไปเสีย ปัจจุบันนี้เหลือเพียงแต่โคนเสาเท่านั้น ซึ่งถูกทำลายหักไปเป็นท่อนรวมถึง ๕ ท่อน ซึ่งวางกองไว้ในที่แห่งเดียวกัน และทำเป็นที่มุงหลังคาทำด้วยหินกันแดดกันฝนเอาไว้ ตรงรอยหักนั้นมีรอยจารึกอักษร เมื่อแปลเป็นภาษาไทยได้ใจความว่า

พระเจ้าเทวานัมปิยทัสสี (พระผู้เป็นที่รักของทวยเทพ) ตรัสว่า ไม่พึงทำให้สงฆ์แบ่งแยกภิกษุภิกษุณีใดจะยังสงฆ์ให้แตกกัน จงนุ่งขาวห่มขาว และไปอยู่ที่อื่นซึ่งไม่ใช่ที่ของสงฆ์ นี่เป็นพระบรมราชโองการ ประกาศแก่ภิกษุ ภิกษุณีทั้งหลาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสสั่งว่า พระบรมราชโองการนี้ ได้จารึกไว้ในพระอุโบสถแผ่นหนึ่ง ของจงรักษาไว้จงดี กับพระองค์ได้มีพระบรมราชโองการ จารึกให้แก่อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายอีกแผ่นหนึ่ง ให้ถือศีลในวันอุโบสถ บรรดาข้าราชการทุกคนจะต้องถือศีลขาดมิได้ ให้ปฏิบัติเป็นนิจ เมื่ออาณา-

เขตตำบลนี้ขยายออกไปถึงที่ใด ก็ให้ที่นั้นปฏิบัติตามพระบรมราชโองการ ที่ทรงประกาศเอาไว้นี้ด้วย

ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช นอกจากเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา เชื่อกันว่าตรงศิลาจารึกนี้เป็นที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา แต่บางท่านก็ว่าธัมเมกขสถูป เป็นสถานที่แสดงปฐมเทศนา หรือส่งพระสาวกจำนวน ๖๐ รูป ไปประกาศพระศาสนา แต่ก็สรุปรวมความว่า ณ สถานที่บริเวณนี้ เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา และส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา ศิลาจารึกนี้ ตอนปลายเสาได้นำเอาไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์สารนาถ ที่ปลายยอดเสาแกะสลักเป็นรูปพญาราชสีห์ ๔ ตัว และมีกงล้อธรรมจักรเหนือราชสีห์ทั้ง ๔ ส่วนด้านล่างนั้นมีสัตว์อยู่ ๔ ชนิด คือ ราชสีห์ ช้าง ม้า วัว และโค ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราช ทำเพื่อสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เพราะในสมัยนั้นไม่มีการสร้างพระพุทธรูป ที่ไม่สร้างเพราะมีความเคารพต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก เกรงว่าเมื่อสร้างออกมาแล้ว จะมีการให้ความเคารพพระพุทธรูปนั้นไม่เพียงพอและเหมาะสม จึงสร้างสิ่งอื่นแทน เช่น ปางตรัสรู้ ก็ทำเป็นรูปต้นพระศรีมหาโพธิ์ ปางปฐมเทศนา ก็ทำเป็นรูปธรรมจักรและกวางคู่แทน เป็นต้น

พระเจ้าอโศกฯ ที่ทำเป็นราชสีห์นั้น ได้แก่การบรรลือสีหนาทสุรเสียงอันก้องกังวานไพเราะดุจพญาราชสีห์ สำหรับช้างจับตอนพระราชมารดาทรงครรภ์ ได้ทรงสุบินนิมิตรเห็นช้าง-เผือกขาวผ่องนำดอกบัวมาถวาย สำหรับม้านั้น จับตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงออกบรรพชาได้ขี่ม้าชื่อกัณฐกะ สำหรับโคนั้น จับตอนที่พระพุทธเจ้าประสูติอยู่ที่ราศีพฤษ คือเดือนพฤษภาคม ก็คือวันนั่นเอง

มีเรื่องเล่าอีกตอนหนึ่งว่า เมื่อประเทศอินเดียได้รับเป็นเอกราชจากประเทศอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ท่านนายก-รัฐมนตรีเนห์รู ได้นำรูปและเครื่องหมายดังกล่าวนี้เป็นเครื่องหมายธงประจำชาติของประเทศอินเดีย ดังที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ และมหาตมคานธียินยอมและเห็นชอบกับเนห์รู แต่ก็มีเสียงคัดค้านเกิดขึ้น มหาตมคานธีก็ยืนยันอย่างมั่นคงว่า **ถ้าไม่นำเครื่องหมายพระธรรมจักรของพระพุทธเจ้า ที่สร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราชมาเป็นเครื่องหมายธงประจำชาติแล้ว ข้าพเจ้าจะไม่ยอมเคารพธงชาติเป็นเด็ดขาด** ดังนั้นชัยชนะจึงตกมาเป็นของเนห์รูและมหาตมคานธี ตราธรรมจักรของพระพุทธเจ้า ได้กลายเป็นสัญญลักษณ์ของชาติอินเดียจากนั้น

จนถึงบัดนี้ พร้อมทั้งดวงตราประทับประจำชาติอินเดีย ก็ใช้ตราธรรมจักรและราชสีห์เป็นตราประจำชาติ

นี่เป็นสิ่งที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ที่เป็นสัญญลักษณ์ของประเทศอินเดียที่น่าภูมิใจ และที่ข้าพเจ้าแน่ใจว่าถึงอย่างไรท่านนายกรัฐมนตรีมหาตมคานธี จะนับถือศาสนาอะไรข้าพเจ้าไม่แน่ชัด แต่ที่บ้านพักของท่านที่กรุงนิวเดลีที่ข้าพเจ้าไปชมมานั้นทุก ๆ แห่ง **เช่น ที่ห้องนอน ห้องทำงาน ห้องนั่งเล่น ห้องรับแขก ห้องพักส่วนตัว ฯลฯ จะต้องมีพระพุทธรูปทุกแห่งไป** เพราะสถานที่ต่าง ๆ เหล่านั้นทราบว่า นับตั้งแต่ท่านมหาตมคานธี ถึงแก่อสัญกรรมของทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้เคลื่อนที่ไปวางไว้ที่ไหนเลย ตั้งอยู่ประจำที่อยู่อย่างนั้น นอกจากเวลาทำความสะอาดเท่านั้น และก็ยังวางให้ชมดูได้จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ (๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗)

ที่เสด็จจงกรม

ระยะทางไม่ไกลจากศิลาจารึกพระเจ้าอโศกมหาราชเท่าไรนัก สถานที่เสด็จจงกรม ซึ่งมีแผ่นหินวางไว้เป็นช่วงระยะพอดีกับการเสด็จจงกรม และวางเอาไว้เป็นระยะ ๆ ดี ทั้งได้รับการดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดีจากรัฐบาล สถานที่วางพระบาทของ

พระพุทธองค์ ได้มาเป็นที่เคารพสักการะกราบไหว้บูชาของชาวพุทธอยู่ทั่วโลกตราบเท่าถึงทุกวันนี้

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

บริเวณป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (สวนกวางธรรมชาติ) อยู่ทางด้านหลังมูลคันธกุฏิวิหาร ซึ่งเป็นป่าโปร่งโดยธรรมชาติที่มนุษย์เราจัดไว้ให้กวางอาศัยอยู่ เนื้อที่ประมาณ ๔๐ ไร่เศษ เท่าที่สังเกตดูมีกวางอยู่ประมาณ ๑๐๐ ตัวขึ้นไป การที่จะดูให้เห็นกวางมาก ๆ นั้นควรจะดูเวลาตอนเช้าหรือเย็น คือตอนที่เจ้าหน้าที่นำอาหารไปให้กวางกิน จะมีกวางมารอกินอาหารอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อข้าพเจ้าได้มาที่อินเดีย และได้พักอยู่ที่วัดไทยสารนาถ เมื่อข้าพเจ้ามีเวลา ได้มาดูกวางที่สวนกวางนี้เป็นประจำ และนำหญ้ามาให้กวางด้วย จนกวางนั้นเชื่องมาก

อนุสาวรีย์ธัมมปาละ(๑)

สถานที่อยู่ติดกับสวนกวาง เขาทำเป็นรูปเจดีย์ ที่ทำด้วยหินทรายเป็นสถานที่บรรจุอัฐิของท่านธัมมปาละ ท่านเป็นคน

(๑) ดูเรื่อง อานาคาริกธัมมปาละ พิมพ์ในงานประชุมเพลิงศพ หลวงปู่แต้ม ฐานธมฺโม อดีตพระภิกษุวัดหลักหกรัตนาราม พิมพ์เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔

ชาวลังกา และเป็นผู้ที่เข้ามาฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย และเป็นผู้ก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ์ทั่วประเทศอินเดีย หากไม่ได้ท่านผู้นี้แล้ว สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง อาจจะไม่ได้เห็นเท่าที่เป็นอยู่อย่างนี้ ท่านเป็นผู้ริเริ่ม และต่อสู้เพื่อเอามาเป็นกรรมสิทธิ์ของชาวพุทธ ท่านได้ฝากผลงานให้ชาวพุทธนั้นอย่างน่าภูมิใจเป็นที่สุด แม้ท่านจะตายจากไปเมื่อ วันเสาร์ที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ (อายุได้ ๖๘ ปี) ท่านได้ฝากงานอันสำคัญของท่าน คือสังเวชนียสถานให้แก่ชาวพุทธทั่วโลก ก่อนถึงแก่กรรม ท่านให้คำขวัญเอาไว้ว่า

ขอให้ข้าพเจ้าตายเสียเร็ว ๆ เถิด ขอให้ข้าพเจ้าเกิดมาในโลกนี้อีก ๒๕ ครั้ง เพื่อประกาศพระบวรธรรมจักรอันเอกอุดม ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ท่านจากไปแล้วคงเหลือแต่ผลงานและคุณงามความดีของท่าน จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ไว้ให้แก่ท่าน และยังแกะสลักรูปหินอ่อนขนาดเท่าคนจริง อยู่ทางด้านหน้ามูลคันธกุฎีวิหาร ทางด้านซ้ายมือ ทำด้วยความปราณีต จึงมองดูเด่นในที่นั้น และข้างรูปแกะสลักนั้นมีไม้ดอกนา ๆ พันธ์ทำให้บรรยากาศสดชื่นและสวยงามมาก

มูลคันธกุฎีวิหาร

พระวิหารหลังใหม่สวยงามมาก ที่ท่านอนาคาริกธัมมปาละสร้างเอาไว้ก่อนท่านจะตายเพียง ๑ ปีเท่านั้น คือสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ และมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุเอาไว้ใต้ดินภายใต้พระประธานในวิหารเป็นรูปพระพุทธเจ้าปางปฐมเทศนา ซึ่งเรียนแบบจากพิพัฒฑ์จากสารนาถนั่นเอง ณ สถานที่นี้ได้นำพระบรมสารีริกธาตุให้ประชาชนชมทุก ๆ ปี ในระยะวันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ จะมีงานจัดที่ใหญ่มาก จะตรงเอาประมาณเดือนพฤศจิกายน ของทุก ๆ ปี ที่ฝาผนังวิหารเขียนเป็นรูปพระพุทธประวัติ การให้สีดูสวยงามมาก แต่เป็นศิลปแบบญี่ปุ่น ดูแล้วเป็นพุทธานุสติได้เป็นอย่างดี

ต้นโพธิ์ลังกา[๑]

ต้นโพธิ์ลังกา (พระศรีมหาโพธิ์) อยู่ทางด้านซ้ายมือของมูลคันธกุฎีวิหาร ที่เรียกว่าต้นโพธิ์ลังกานั้น เนื่องจากท่านอนาคาริกธัมมปาละ ได้ไปเอาหน่อโพธิ์จากลังกา (ซีลอน)

---

(๑) ดูเรื่องไปศรีลังกา พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูประสิทธิ์สารคุณ (พิณ อินฺทสาโร ป.ธ. ๕) เจ้าอาวาสวัดอุบลวรรณาราม และสาธารณปการจังหวัดราชบุรี ณ เมรุวัดอุบลวรรณาราม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี พิมพ์เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ซึ่งเดิมทีเดียวนั้น พระเจ้าอโศกมหาราช ได้เอากิ่งจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย และได้ให้พระนางสังฆมิตราเถรีเป็นผู้นำไปปลูก ณ ประเทศลังกา ซึ่งเป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่มีอายุยืนยาวมากที่สุด คือมีอายุได้ประมาณ ๒๒๐๐ ปีเศษ ต้นที่ได้นำมาปลูกที่สารนาถเลยเรียกว่า **โพธิ์ลังกา**

พระพุทธเจ้าทรงโปรดยสกุลบุตร

สถานที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดยสกุลบุตร สร้างเป็นพระเจดีย์สมัยคุปตะปลายสมัย ยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการก่อสร้างในสมัยนั้น ปัจจุบันนี้เขาทำหลังคามุงกั้นเจดีย์เอาไว้กันแดดกันฝน สถานที่นี้เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดยสกุลบุตร ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีเมืองพาราณสี ผู้เกิดความเบื่อหน่ายที่จะทำการครองเรือนอีกต่อไป ถึงกับรำพึงว่า **ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง** ยสกุลบุตรเมื่อได้ยินดีใจเข้าไปหาและฟังธรรม จนได้ดวงตาเห็นธรรมและอรหันต์ในที่สุด แล้วจึงทูลขออุปสมบทจากพระพุทธเจ้า ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนบวช และสถานที่นี้ยังเป็น

สถานที่เกิดของอุบาสก อุบาสิกา คนแรกในพระพุทธศาสนา ที่ถึงพระรัตนตรัยทั้ง ๓ คือบิดา และมารดา ของยสกุลบุตร

วัดเชน

วัดเชน หรือศาสนาเชน มีท่านมหาวีระเป็นศาสดา อยู่ทางด้านหลังของธัมเมกขสถูป ซึ่งไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างไร วัดเชนนี้เป็นวัดที่สร้างขึ้นมาใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ ภายในวัดมีรั้วรอบขอบชิดดี โบสถ์เชนนั้นอยู่ระหว่างกลางวัดนั้น ซึ่งมีสถานที่ไม่กว้างนัก มีพระประธานคือของมหาวีระศาสดาของศาสนาเชน (ศาสนาเชน คือนักบวชที่ไม่นุ่งผ้า) รูปของศาสดาเชนทำเหมือนพระพุทธรูปมาก หากไม่ใช้ความพิจารณาดูให้ดีแล้ว จะเข้าใจว่าเป็นรูปของพระ-พุทธเจ้าอย่างแน่นอน การสังเกตให้สังเกตดูลักษณะของชายภูษาหรือริ้วจีวร หากว่ามีริ้วรอยจีวรเป็นรูปพระพุทธเจ้า หากไม่มีริ้วจีวรเป็นรูปมหาวีระศาสดาของศาสนาเชน รูปศาสดา-เชนนั้นเขาแกะสลักอย่างละเอียดมาก แม้จะเป็นรูปเปลือยก็ตาม แต่ถ้าหากเป็นปางนั่งขัดสมาธิแล้วดูไม่ออกเลยว่าเป็นพระพุทธรูปหรือศาสดาเชน เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปชมวัดเชน

คราวแรกเข้าใจว่าเป็นพระพุทธรูปเสียอีก คราวหลังไปชมดูใหม่และก็ดูให้ละเอียด กลายเป็นรูปศาสดาเชนไป นายช่างแกะสลักละเอียดละออมาก ต้องเข้าไปดูใกล้ ๆ มองให้ละเอียดก็จะเป็นรูปเปลือยกาย มีอวัยวะทุกอย่างหากไม่สังเกตก็ไม่เห็น ถ้ามองดูผ่านก็ไม่ทราบไปเท่านั้นเอง ที่ผนังโบสถ์ มีภาพวาดเรื่องราวต่าง ๆ ของศาสนาเชน รู้สึกว่าภาพต่าง ๆ จะเก่าไปเพราะเวลานานทำให้ภาพไม่ค่อยสวยงามเท่าที่ควร

ศาสนาเชน ปัจจุบันนี้ในประเทศอินเดียยังมีคนนับถืออยู่ ยังมีพระเชนจาริกไปตามถนนหนทาง โดยการนุ่งลมห่มฟ้า แม้เช่นนั้นเขาก็กิริยาปกติ มิได้สทกสท้านอะไร และไม่มีอะไรติดตัวมาก เพียงแต่มีบริขาร คือกาน้ำ ๑ ลูก พัด ๑ เล่ม เท่านั้น เดินจาริกไปตามถนน ก็มีคนเคารพบูชากราบไหว้ หรือศาสนิกชนที่เป็นเชนมาพบเข้าจะหยุดลงกราบไหว้ที่กลาง-ถนนเลยทีเดียว โดยไม่รังเกียจอะไร เรื่องศาสนาในอินเดียเขาให้สิทธิเสรีทางศาสนามาก สุดแท้แต่ใครจะเคารพนับถือศาสนาอะไรก็ได้ การแต่งกายจะแต่งอย่างไรเขาไม่ว่า หากเป็นเมืองไทย ใครไปเปลือยกายกลางถนนในที่สาธารณะเป็นถูกตำรวจจับเอาแน่ ๆ

พิพิธภัณฑ์สารนาถ

พิพิทธภัณฑ์สารนาถ ก่อนจะมาถึง ธัมเมกขสถูป ก็ถึงพิพิภัณฑ์สารนาถก่อน สถานที่แห่งนี้ได้เก็บของเก่าที่เป็นโบราณต่าง ๆ ที่เก็บได้เฉพาะที่สารนาถเท่านั้น เดิมทีเดียวที่ปฐมเทศนาเป็นป่ารก เป็นที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควายสกปรกรกรุงรัง จนกระทั่งท่านอนาคาริกธัมมปาละ มาพบเห็นเกิดความสังเวชสลดใจในสถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาว่าเป็นป่ารกถึงขนาดนี้เชียวหรือ แล้วต่อมาท่านก็พยายามฟื้นฟูพระพุทธ-ศาสนา และสถานที่สังเวชนียสถานต่าง ๆ ให้สะอาด แม้บางคราวต้องเอาชีวิตเข้าแรกท่านก็ยอมตาย ที่สารนาถนี้มีของเก่ามากมาย เมื่อทางรัฐบาลขุดขึ้นมาได้เท่าไร เขาก็เอาเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์นี้หมด ส่วนมากจะเป็นพระพุทธรูป แต่ว่าจะหาองค์ที่บริบูรณ์ไม่ได้เลย ส่วนมากจะชำรุดทั้งสิ้น **โดยเฉพาะพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ชำรุดน้อยหน่อย เป็นพระ-พุทธรูปหินดำ สวยงามจับใจ ที่ต้องขอยอมรับว่าเป็นพระพุทธรูปแกะสลักด้วยหินในประเทศอินเดียสวยงามมากที่สุดในโลก และก็เหมือนกันกับพระพุทธชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปหล่อได้สวยงามที่สุดในโลกเช่นเดียวกัน** นอกจากพระพุทธรูปแล้วก็มีรูปพระ-

โพธิสัตว์ เทวรูป เขาเขียนบอกไว้เป็นภาษาอังกฤษว่า เป็นของสมัยไหน มีอายุเท่าไร ถ้าชอบโบราณวัตถุให้มาดูที่อินเดีย รับรองว่าอยู่สัก ๑๐ ปี ศึกษาและดูโบราณวัตถุที่ควรแก่การศึกษาไม่หมดแน่ ที่นี่เขาเก็บค่าชมดูคนละ ๕๐ ไปซ่า เปิดให้ชมทุกวัน สำหรับวันศุกร์พิเศษ เปิดให้ชมฟรี

เจาคันทีสถูป

สถานที่นี้เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าทรงพบพระปัญจวัคคีย์เป็นครั้งแรก หลังจากที่พระองค์ทรงตรัสรู้ พระองค์ก็ทรงดำริที่จะโปรดใครก่อน ก็พิจารณาเห็นว่า อาฬารดาบสเป็นผู้ที่สมควรจะโปรดก่อน แต่ก็ทราบว่าท่านทั้งสองนี้สิ้นชีพไปเสียแล้ว เห็นว่าปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่เคยอุปัฏฐากพระองค์มาก่อน พระองค์ทรงดำเนินมาจากพุทธคยา มคธชนบท เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์และมาพบที่เจาคันนีสถูปนี้ เดิมทีเป็นหอคอยสูงใหญ่ คือสูงถึง ๗๐๐ ฟุต ประดับประดาด้วยของมีค่า มองแต่ไกลจะมองดูแล้วจะเห็นเป็นระยิบระยับตาไปหมด แต่เนื่องจากความยาวนานของอายุ ท้ายที่สุดก็พังทลายลงมา ประกอบกับเวลานั้น พระพุทธศาสนากำลังถูกรุกรานและถูกทำลายอย่างหนักจึงไม่มีใครได้ทำนุบำรุง

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๑ กษัตริย์อักบาร์มหาราช ซึ่งพระราชโอรสของกษัตริย์ชาร์ชะฮาล และพระนางมุมตาจมาฮาล (ผู้สร้างทัชมาฮาล) ได้มาสร้างหอคอย ๘ เหลี่ยม สูง ๗๐ ฟุต สวมตรงสถานที่พระพุทธเจ้าทรงพบพระปัญจวัคคีย์ สาเหตุที่สร้างทับไปนั้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ เมื่อคราวพระองค์ได้เคยหลบศรัตรูที่ตรงนี้แล้วได้รับความปลอดภัย จึงได้มาสร้างสถานที่นี้เอาไว้ เจาคันฑีสถูปนี้ มีบันไดขึ้นไปบนยอดได้ อยู่ห่างจากธัมเมกขสถูปเดินธรรมดา ๑๐ นาที ห่างจากวัดมฤคทายวันมหาวิหาร เดินธรรมดา ๓ นาที

วัดมฤคทายวันมหาวิหาร

วัดมฤคทายวันมหาวิหาร เป็นวัดที่สร้างโดยประชาชนคนไทยเป็นส่วนใหญ่ โดยมีพระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) เป็นประธานในการก่อสร้าง นับตั้งแต่เริ่มแรก มีการซื้อที่ดิน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นต้นมา และเริ่มทำการติดต่อซื้อที่ดิน ๓๒ ไร่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ และมาตกลงซื้อกันเป็นทางการ เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ในจำนวนที่ดินทั้งหมด ๔ แปลง คือ

๑. ซื้อที่ดินแปลงหมายเลข ๑๘ วัดได้ ๑.๕๕ เอเคอร์ และที่ดินแปลงหมายเลข ๒๐/๑ วัดได้ ๑.๖๑ เอเคอร์ ของ-นายมูเนชวา ซาดาร์ ทำการสัญญาซื้อขายเมื่อวันพุธที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔

๒. ซื้อที่ดินแปลงหมายเลข ๒๑/๒ วัดได้ ๒.๒๑ เอเคอร์ แปลงหมายเลข ๒๑/๔ วัดได้ ๒.๕๖ เอเคอร์ แปลงหมายเลข ๒๓/๒ วัดได้ ๐.๒๐ เอเคอร์ และแปลงหมายเลข ๒๓/๓ วัดได้ ๐.๒๑ เอเคอร์ รวมเนื้อที่ ๕.๑๘ เอเคอร์ ของนายมเหนทรา กุมารคุปตะ ทำการสัญญาซื้อขายเมื่อวันพุธที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔

๓. ซื้อที่ดินแปลงหมายเลข ๔๙ วัดได้ ๐.๑๒ เอเคอร์ ของนายบัลวาดรา จันท่าปฏัก ทำการสัญญาซื้อขายเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔

๔. ซื้อที่ดินแปลงหมายเลข ๒๐๒ วัดได้ ๒.๘๕ เอเคอร์ ของนายศรี บิสวานาถ ทำการสัญญาซื้อขายเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔

จำนวนที่ดินทั้งหมดนี้มี ๑๒ เอเคอร์ (๓๒ ไร่) ที่ดินทั้งหมดนี้อยู่บ้านกันซ์ เปอร์กานา ซีโอปูร์ สารนาถ เมือง-พาราณสี รัฐอุตรประเทศ ประเทศอินเดีย

ที่ดินทั้งหมดนี้อยู่ในความควบคุมและดำเนินการ ของ-มูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร สำนักงานอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤฎิ์ พระครูประกาศสมาธิคุณ คณะ ๒๕ ถนน-มหาราช ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร

ที่ดินทั้งหมดนี้อยู่ในสิทธิครอบครองของ วัดมฤคทายวันมหาวิหาร วัดไทยสารนาถ เมืองพาราณสี โดยมีภิกขุ-ศาสนรังษี[๑] (ศาสนารัศมี) เป็นเจ้าอาวาส ลงนามในฐานะเป็นรองประธานสมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร ท่านศาสนรังษี ผู้นี้ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระ-พิมลธรรม (อาจ อาสโภ ป.ธ. ๙) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤฎิ์ กรุงเทพ ฯ ได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นพระครู-ฐานานุกรม ที่พระครูสรวิชัย เมื่อวันอังคารที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งวันนี้เป็นวันเกิดของท่านพระ-ครูประกาศสมาธิคุณ ครบอายุ ๕๐ ปี พอดี

---

(๑) Bhikkhu Sasanarasmi
Acting Abbot
Mrigadaya–vana–Mahavihara, Sarnath
Representative of
Mrigadaya–vana–Mahavihara Committee
Bangkok, Thailand
Mrigadaya–vana–Mahavihara Sarnath
Varanasi, India

เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) ได้นำคณะเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน และทอดผ้าป่าสามัคคี ณ ธัมเมกขสถูป (ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน) โดยคุณธัมมา อารีราษฎร์ ห้างสังฆภัณฑ์ศรีธวัช หน้าวัดมหาธาตุ ฯ ท่าพระจันทร์เป็นผู้จัดบริการ ซึ่งโยมธัมม่า อารีราษฎร์ ผู้นี้ได้จัดคณะไปนมัสการสังเวชนียสถานเป็นประจำทุกปี โดยออกพรรษาแล้วในฤดูกาลทอดกฐินครั้งหนึ่ง และในคราวประกอบพิธีมาฆบูชา ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ครั้งหนึ่งถ้าโอกาสอำนวย วิสาขบูชาไปประเทศลังกาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจัดเป็นประจำทุก ๆ ปี สถานที่ติดต่อในปัจจุบันนี้ คือ **คณะธัมมาทัวร์ โดยคุณธัมมา และคุณปราณี อารีราษฎร์ เลขที่** ๓๒๐ **ถนนกรุงเกษม หน้าวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร** ๑๐๒๐๐ **โทร.** ๒๘๑๓๒๑๔ ข้าพเจ้าได้เคยเดินทางไปกับโยมธัมมา อารีราษฎร์ มา ๒ ครั้ง ยังรู้สึกประทับใจอย่างไม่รู้ลืม ในการบริการที่รอบคอบ ให้ความสะดวกสะบายและปลอดภัย รวดเร็วแก่คณะที่ไปด้วยกัน ทุก ๆ ท่านที่ไปกับคณะโยมธัมมา ต่างก็ชมโดยทั่วกัน รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย

การเดินทางไปในครั้งนี้จุดประสงค์ของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณนั้นเพื่อไปนมัสการสังเวชนียสถาน ไหว้พระสวดมนต์ ทอดผ้าป่าสามัคคี และดูสถานที่สร้างมฤคทายวันมหาวิหาร หรือจะเรียกวัดไทยสารนาถก็ได้และทำพิธีทอดผ้าป่าสามัคคีแก่คณะสงฆ์ไทย ที่ไปทำการศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยพาราณสี พร้อมทั้งภิกษุนาๆ ชาติจำนวน ๒๐๐ รูป เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีระกา ข้าพเจ้าเห็นพระภิกษุประมาณ ๒๐๐ รูปเศษ เหลืองอร่ามไปหมด ณ บริเวณองค์พระธัมเมกขสถูป โดยเฉพาะพระไทยจะห่มจีวรสีเหลือง พระธิเบต พระพม่า พระจีน พระลังกา พระอินเดีย จะห่มจีวรออกเป็นสีกรัก สมัยนั้นที่เมืองไทย สีกรักมีน้อย และที่ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณเอาไปนั้น ก็เป็นสีเหลืองล้วน ๆ เป็นไตรเต็มอย่างดีราคาไตรละ ๒๐๐ บาท ย่ามไหมอย่างดีย่ามละ ๖๐ บาท พร้อมทั้งถวายปัจจัยพระอีกรูปละ ๓๐ รูปี (๖๐ บาท)

ในรายการทอดผ้าป่าสามัคคีนี้ ได้มีการถวายพระพุทธรูปทองเหลืองขัดเป็นเงาวับอีกจำนวน ๖ องค์กับพระภิกษุนา ๆ ชาติในจำนวนพระทั้งหลายที่มากันนั้น มาตรงต่อเวลากันดี แต่ที่ออกจะแย่หน่อยก็คือพระไทยเราที่มาช้ามากที่สุด ในรายการทอดผ้าป่า

นี้ เขามีการถ่ายภาพ ออกอากาศวิทยุ ท่าน ดร. วิเวกนันทภิกขุ[๑] เป็นล่ามให้ ท่านกลางประชาชนมากมายที่มามุงดูในการทำพิธีทอดผ้าป่าสามัคคีครั้งนี้ และนี้เป็นจุดเริ่มต้นเริ่มของการปูทางที่จะทำการสร้าง วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ต่อจากนั้นทางเจ้าหน้าที่ของอินเดีย มีการสัมภาษณ์ท่านพระครูประกาศสมาธิ-คุณ ๆ ก็ให้คำอธิบายในสิ่งต่าง ๆ ที่ทำการสัมภาษณ์นั้น และท่าน ดร. วิเวกนันทภิกขุ ก็มีหน้าที่แปลออกเป็นภาษาอังกฤษอีกที แล้วก็มีพระธิเบต อำนวยอวยพรให้ โดยเขาให้พรเป็นดนตรี มีปี่ มีกลอง เป็นการให้พรแก่พวกเรา ก็เป็นธรรมเนียมไปอีกแบบหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรก็เป็นพระที่มีพระศาสดาองค์เดียวกัน

หลังจากวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ แล้ว ข้าพเจ้าได้ไปที่วัดอีกครั้งเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ และคราวนี้ข้าพเจ้าได้พักอยู่ที่วัดมฤคทายวัดมหา-วิหารนี้อยู่นาน และไปที่โน่นที่นี่บ้าง แต่ก็พักอยู่ที่วัดมฤคทาย-วัดมหาวิหาร ข้าพเจ้าพักอยู่ถึงวันพฤหัสบดีที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงได้เดินทางต่อไปประเทศศรีลังกา และก็กลับ

---

(๑) ดร. วิเวกนันทภิกขุ พระนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนาลันทา ประเทศ-อินเดียมาทำการศึกษาที่ประเทศอินเดียเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ปัจจุบันนี้ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ เป็นเจ้าอาวาสวัดพุทธวราราม นครเดนเวอร์ รัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา

มาเมืองไทยในที่สุดในระหว่างที่ข้าพเจ้าได้พักอยู่ที่วัดไทยสารนาถ ข้าพจ้าได้รับความสะดวกสบายต่าง ๆ จากท่านพระอาจารย์ศาสนารังษี (ศาสนรัศมี) เป็นอย่างมาก ท่านอำนวยความ-สะดวกต่าง ๆ เท่าที่ท่านสามารถจะอำนวยความสะดวกให้ได้

การสร้างวัดมฤคทายวันมหาวิหาร โดยท่านพระครู-ประกาศสมาธิคุณ เป็นประธานในการจัดสร้าง นับตั้งแต่เริ่มมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และก็เริ่มดำเนินงานเรื่อยมา จนมีที่ดินเป็นสมบัติของทางวัด และก็มีเสนาสนะ ที่อยู่พักอาศัยของภิกษุสามเณร ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ที่จาริกไปแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถานประเทศอินเดีย ก็จะได้รับความสะดวกสบายต่าง ๆ เมื่อได้มาพักอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นวัดของคนไทย และเงินจากประชาชนคนไทยเป็นส่วนใหญ่ โดยที่ไม่มีเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเลย ทั้งนี้ก็เป็นเพราะประชาชนทั้งหลายให้ความเคารพเลื่อมใสในท่านพระครูประกาศสมาธิคุณนั่นเอง วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ก็กำลังที่จะเติบโตขึ้นมาเรื่อยมีเสนาสนะต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น **ปัจจุบันนี้กำลังดำเนินงานสร้างพระอุโบสถอยู่ และในทุก ๆ ปี ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านจะนำญาติโยม ไปทำบุญทอดกฐินที่วัด-**

มฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) ทุก ๆ ปี เพื่อให้ญาติโยมได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง คือ

๑. สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ ที่ลุมพินี ประเทศเนปาล

๒. สถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย

๓. สถานที่แสดงปฐมเทศนา ที่สารนาถ เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย

๔. สถานที่ดับขันธปรินิพพาน ที่กุสินารา ประเทศอินเดีย

ตลอดจนสถานที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งสถานที่ปูชนียสถาน และอรหันตสถานที่ต่าง ๆ เพราะพระพุทธศาสนานั้น ต้นกำเนิดอยู่ที่ประเทศอินเดีย สิ่งสำคัญต่าง ๆ ในทางศาสนาพุทธ จึงอยู่ที่ประเทศอินเดีย การที่ท่านทั้งหลายได้ไปนมัสการสังเวชนียสถานนอกจากได้บำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลแล้ว ยังได้ในการทัศนะศึกษาความรู้ต่าง ๆ ในประเทศอินเดียเป็นอย่างมาก เมื่อกลับมาเมืองไทยแล้ว สิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้จิตใจสบายก็คือ **พุทธานุสสติ** คือ **อารมณ์ที่ระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ตลอดไปไม่

เสื่อมคลายจนตลอดชีวิตของผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใส จะมีอยู่ในใจมั่นคงอยู่ตลอดไปชั่วกาลนาน

วัดมฤคทายวันมหาวิหารและข้าพเจ้า

นับแต่วาระแรกที่ข้าพเจ้ามีโอกาศได้มาที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร(๑) (วัดไทยสารนาถ) เมื่อวันจันทร์ที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้วก็เดินทางต่อยังสถานที่ต่าง จนถึงนิวเดลี และก็กลับมาอีกครั้งเมื่อวันศุกร์ที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ตรงกับวันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีกุน จากสถานีรถไฟ พาราณสี (วาราณสี) ได้เรียกรถแท๊กซี่ ๒ คัน จากพาราณสี ไปสารนาถ ซึ่งการเดินทางมาครั้งนี้มากลับโยมสุพรรณี ชมบุญ แม่ครัวของโยมธัมมา อารีราษฎร์ ได้ให้มาอยู่รอ**คณะที่จะเดินทางมาประเทศอินเดียอีกในวัน มาฆบูชาเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ และในการที่ข้าพเจ้ามาด้วยครั้งนี้ก็รอคณะในคราวหน้าจะเดินทางไป ประเทศ**

---

(๑) ข้าพเจ้า ได้เขียนบรรยายเอาไว้อย่างละเอียด ในหนังสือเรื่อง ปัญจมาสในชมพูทวีป (๕ เดือนในอินเดีย) ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี พิมพ์เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๐

ศรีลังกาเนื่องจากคราวนี้ไม่มีใครไปกันจึงทำให้ข้าพเจ้าไม่ได้ไป ก็เลยต้องรออยู่ที่พาราณสี นี้ **ในฐานะที่โยมธัมมา อารีราษฎร์ เป็นกรรมการของวัดมฤคทายวันมหาวิหาร โยมธัมมาก็เลย ฝากข้าพเจ้าไว้ให้อยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารแแห่งนี้**

เมื่อแท๊กซี่ขนของต่าง ๆ มาถึงวัดจีนสารนาถแล้ว ได้จ่ายเงินให้แท๊กซี่ไปคันละ ๑๐ รูปี ความจริงแค่ ๖ รูปีเท่านั้น คนขับเห็นเราเป็นคนแปลกหน้าก็โก่งราคาเอา เมื่อมาพักที่วัดจีนสารนาถ ถามหาท่านศาสนรังษี จากพระจีน ทราบว่าท่านไปรอรับที่สถานีแล้วก็เลยคลาดกัน ที่สุดพักที่วัดจีนมองดูไม่สะดวก โยมสุพรรณีจึงบอกว่าไปพักที่วัดมฤคทายวันดีกว่า ไปก็ไป จึงว่าจ้าง ๓ ล้อไปอีก ๔ คัน เพราะมีสัมภาระมาก ไม่ถึงวัด-มฤคทายวัน ค่า ๓ ล้อ คันละ ๒ รูปี ความจริงคันละ ๑ รูปี ก็แพงมากแล้ว เพราะระยะทางไม่ถึง ๑ กม. เดินอย่างสมณะวัดจีน กับวัดมฤคทายวัดมหาวิหาร ๑๐ นาทีก็ถึงแล้ว เพราะว่าการเป็นคนแปลกหน้า เรียกรถของฉันฉันก็ต้องเอาละนะ

เมื่อพบท่านอาจารย์ศาสนรังษีแล้ว ท่านบอกว่าไปรออยู่นานไม่พบ ท่านก็ถามคนโน้นคนนี้ ทราบว่าพวกเรากลับมาแล้ว ท่านก็รีบกลับมานี่แหละ

ต่อจากนั้นท่านศาสนรังษีก็จัดสถานที่ให้ข้าพเจ้าอยู่ โดย-ให้ข้าพเจ้าพักอยู่กับท่านและโยมสุพรรณี ชมบุญ พักอยู่ที่โรงครัวต่างหากอีกแห่งหนึ่ง ข้าพเจ้าพักอยู่กับท่านศาสนรังษี เป็นห้อง-โถงใหญ่ ห้องท่านศาสนรังษีกั้นอยู่ห้องหนึ่งต่างหาก ที่ข้าพเจ้านอนอยู่นั้นเป็นมุมของห้องโถงนั้น บางทีก็มีพระนักศึกษามานอนค้างด้วย

การพักอยู่รวมกันในห้องโถงใหญ่มีด้วยกันหลายรูป พระ-นักศึกษาบางทีมาเที่ยวแล้วก็เลยค้างอยู่ แต่ที่แย่หน่อยคือที่ตัวของข้าพเจ้าได้กลิ่นบุหรี่[๑] จากพระบางรูปที่สูบบุหรี่ ได้กลิ่นบุหรี่มาก ๆ ก็ทำให้รู้สึกมึนศีรษะได้เหมือนกัน

---

(๑) บุหรี่ โดยเฉพาะตรากรุงทอง และสามิตร ๑๔ มีกลิ่นฉุนแรงมาก เมื่อข้าพเจ้าได้กลิ่นแล้วจะเวียนศีรษะทันที และข้าพเจ้าออกจะรู้สึกเป็นเอามาก ๆ ในปัจจุบันนี้ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ จนบางทีทนไม่ไหวต้องขอร้องผู้ที่อยู่ใกล้ ๆ ไม่ให้สูบบุรี่ บางทีรู้สึกออกจะเสียมารยาท คือที่ห้องรับแขกนั้นข้าพเจ้าไม่มีบุหรี่เลี้ยงรับรอง บางทีขอร้องไม่ให้แขกหรือญาติโยมที่มาหาสูบบุหรี่ แม้พระในวัดหลักหกรัตนารามก็เหมือนกัน เมื่อไปเจริญพระพุทธมนต์งานต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นอันรู้ว่าข้าพเจ้าได้-กลิ่นควันบุหรี่แล้วจะเวียนศีรษะ ท่านจะไม่สูบบุหรี่จนกว่าจะเจริญพระ-พุทธมนต์เสร็จแล้ว ถึงเวลาตอนใกล้เวลาที่จะลาโยม ๆ กลับวัดเท่านั้นและอยู่ห่างข้าพเจ้าจึงมีสูบบุหรี่กันบ้าง

ข้าพเจ้าได้มาอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ได้ประสบการหลายอย่าง จากการที่ได้มาอยู่แดนพุทธภูมินี้ ทำให้คำนึงถึงพุทธภาษิตที่กล่าวว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนแล เป็นที่พึ่งของตน

๑. การฉันอาหาร ข้าพเจ้าต้องปรับตนเองให้เหมือนเขา ต้องพยายามฝืนกลืนกินเข้าไปให้อิ่มท้องเพราะว่าข้าวเมืองแขกไม่เหมือนเมืองไทย ทั้งแข็ง ทั้งกระด้าง กินข้าวเปล่า ๆ ของเมืองไทยยังดีกว่าเป็นไหน แต่ว่าเหลียวไปรอบ ๆ กายคนแขกเขากินยิ่งกว่าเรา เพียงแต่เขากินแป้งเผา แล้วก็พริกเกลือ เขาก็กินได้กินเอา เฮ้อ!!: เราหนอเรา

๒. หนาวแสนหนาว กลางคืนหนาวมาก ต้องห่มผ้าผวยหนา ๓ ชั้น จีวรอีก ๕ ชั้น ใส่อังสะอีก ๖ ชั้น ต้องเย็บมุ้งใหม่ เอาจีวรมาทำมุ้งเพื่อให้ทึบ อากาศจะได้เข้าไม่ได้สะดวก เช้าตื่นขึ้นมาหนาวจนคางสั่นต้องก่อไฟเพื่อจะผิงไฟให้คลายหนาว เห็นหิมะเกาะตามใบไม้ หนาวอย่างนี้จะทนไหวหรือ แต่พอออกไปดูถนนสารนาถ พระนักบวชของศาสนาเชนเดินมา ๔ รูป เขาเดินแบบธรรมดา และก็นุ่งลมห่มฟ้า มีพัดถืออยู่ ๑ เล่ม เขาก็นักบวช เราก็นักบวช แล้วเราใส่อังสะ ๖ ชั้น ห่มจีวร

ห่มผ้าผวยออกมาเดินข้างนอก แต่พระเชนนั้นไม่มีอะไรนุ่งลม-หุ่มฟ้า เขาก็เดินไปไหนมาไหนได้ และเราไม่มีความอดทนเอาเสียเลยเรา เฮ้อ !!! เราหนอเรา

๓. รถเมล์บัส เมื่อขึ้นไปแล้ว เพื่อไปพาราณสี เขียนไว้ที่เก้าอี้นั่งซีกขวามือเป็นเย็นเติลแมนซ้ายมือเป็นเลดี้ หลังสุดไม่ได้เขียนเอาไว้ เราก็นั่งข้างหลัง เห็นพระธิเบต ขึ้นไปนั่งก่อนทางเย็นเติลแมนเกิดคนโดยสารเต็มคันรถ เด็กนักเรียนสาวขึ้นมาไม่มีที่นั่ง กระเป๋าสังเกตดูคงบอกให้พระธิเบตลุกขึ้นยืนเห็นท่านพูดออกมา ๓-๔ คำ เราก็ฟังภาษาไม่รู้ เข้าใจว่าท่านจะขอนั่งไปก่อนเพราะท่านอายุก็ประมาณ ๖๐ เศษ ไปแล้ว และท่านก็นั่งทางฝ่ายเย็นเติลแมนด้วย ได้ผลพอรถเมล์จอดป้ายกระเป๋ากระชากพระธิเบต ๒ รูปนั้นลงจากรถเมล์ไปเลย เห็นท่านพูดบ่นโวยวาย แต่ก็ไม่มีใครสนใจอะไรเลย ประเดี๋ยวมีผู้หญิงขึ้นมาด้านหลังรถอีก เราระวังตัวอยู่แล้วไม่ต้องให้กระเป๋ามาสะกิด เรารีบลุกขึ้นยืนให้ผู้หญิงคนนั้นนั่งให้สบาย นี่แหละเป็นพระเป็นเจ้าต้องเสียสละให้เขาบ้าง แต่แม่เจ้าประคุณเอยนักศึกษาสาวที่นั่งเก้าอี้ข้างหน้า ที่หลวงพ่อพระธิเบตท่านนั่งพอนั่งได้ ๒ ป้ายรถเมล์ก็ลงจากรถแล้ว เราก็ยืนไปจนถึง กลอ-ตอเรีย ถนนสี่แพ่ง ทางแห่งถนนที่จะลงไปแม่น้ำพระคงคา

อนิจจา นี่เป็นบทและแบบเรียนจากชีวิตจริงใจจากตัวเรา เฮ้อ!!! ทำไมหนอ!!! จึงต้องเรา

ข้าพเจ้าพักอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ไม่ได้ออกไปบิณฑบาต เพราะว่าไม่มีชาวพุทธที่จะใส่บาตร อาหารต่าง ๆ ก็อาศัยโยมสุพรรณี ชมบุญ แม่ครัวของโยมธัมมา อารีราษฎร์ เป็นผู้จัดอาหารให้ทั้งเช้าและเพล โยมสุพรรณีเข้าใจปรุงอาหารต่าง ๆ และก็ดัดแปลงอาหารต่าง ๆ ได้ดี เช่น แกงคั่ว ไม่มีมะพร้าว โยมก็เอานมสดมาใช้แทนได้ ฉะนั้นจึงมีอาหารแบบไทย ๆ ที่โยมดัดแปลงมีฉันอยู่เสมอ ๆ

วัดมฤคทายวันมหาวิหาร มีท่านศาสนรังษี ชื่อจริงของท่านชื่อ ศาสนรัศมี(๑) อยู่ ๑ รูป ที่อยู่ดูแลประจำอยู่ที่วัด และเด็กชื่อเกาตั้ม ๑ คน บางทีก็เรียกธรรมรังษี เพราะเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้ทำการสัญญาซื้อขายที่ดิน **พระครูประกาศสมาธิคุณ ได้บรรพชาให้ ด.ช. เกาตั้ม**

(๑) ท่านศาสนรังษีภิกษุ หรือภิกษุศาสนรัศมี เป็นพระภิกษุอินเดีย แคว้นอัสสัม พระครูประกาศสมาธิคุณได้ให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ ป.ธ. ๘) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ได้แต่งตั้งเป็นพระครูฐานานุกรมที่ พระครูสรวิชัย เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ นับเป็นพระภิกษุต่างประเทศองค์แรกที่รับตำแหน่งพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ จากประเทศไทย

เมื่อบรรพชาและให้นามว่า ธรรมรังษี มีอายุเพียง ๕ ขวบ บรรพชาแล้วก็อยู่ในความปกครองดูแลของท่านศาสนรังษี อยู่ได้เดือนเศษ ก็ลาสิกขา และก็อยู่กับท่านศาสนรังษีเรื่อยมา เป็นเด็กอายุเพียง ๕ ขวบเท่านั้น แต่ว่าท่องมนต์บทธัมมะจักกัปปะวัตตะนะสูตร ได้อย่างแม่นยำน่าอัศจรรย์ มีคนงานประจำอีก ๑ คน ชื่อ เทาตาลอายุประมาณ ๓๐ ปี และก็คนอาศัยไป ๆ มา ชื่อ บัณเฑย์ อายุประมาณ ๕๐ ปี และคนงานอีกคนหนึ่งที่มาประจำบ้างไม่ประจำบ้าง ชื่อนายมุนี อายุประมาณ ๑๘ ปี (อายุต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕)

เรื่องอาหารการฉัน ข้าพเจ้าไปได้สบาย โดยเฉพาะอาหารแขกที่เป็นอาหารหลักประจำของแขก คือ แป้งข้าวสาลี นำเอาแป้งมาผสมน้ำ แล้วก็นวดให้เข้ากันดี แล้วก็เอามาปั้นกลม ๆ เท่าผลมะนาว แล้วก็เอามาวางไว้ที่เขียง เอาไม้กลม ๆ มาคลึงให้แป้งนั้นแบนเหมือนข้าวเกรียบ แล้วก็นำไปใส่กะทะปิ้ง กลับไปกลับมาประเดี๋ยวก็สุกหรือมีน้ำมันพืชก็ใส่ในกะทะนั้นนิดหน่อยแล้วใช้ทอดน้ำมันก็ได้ อาหารอย่างนี้เขาเรียกว่า บาโรท่า หรือจะเอาแป้งนั้นมาปั้นกลม ๆ เท่าไข่เป็ดแล้วก็เผาไฟก็ใช้ได้

เมื่อทำอาหารหลักเสร็จแล้วก็กับข้าว ส่วนมากใช้เป็นแกงสาละหมั่นเป็นดีที่สุด แกงกับมันอาลู เหมือนมันมือเสือบ้าน

เรา แต่ว่าหัวกลม ๆ ไม่เป็นมือเสือบ้านเรา หรือจะฉันกับน้ำผึ้งก็เจริญอาหารดี ความเป็นอยู่ของข้าพเจ้าจึงอยู่ได้อย่างสบาย ๆ มันอาลูนี้ ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร มีปลูกเอาไว้มาก

ข้าพเจ้าพักอยู่ที่อินเดีย มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ

๑. วันพุธที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เมืองไทยเกิดปฏิวัติ โดย จอมพลถนอม กิตติขจร

๒. วันศุกร์ที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ อินเดีย - ปากีสถานเกิดสงครามกัน

๓. วันเสาร์ที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ สมเด็จพระสังฆราช สิ้นพระชนม์เพราะอุบัติเหตุ

มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่หมุนเวียนเปลี่ยนไป ข้าพเจ้าอยู่ที่อินเดีย ก็ได้แต่รอวันที่จะมาถึงกำหนดไปต่ออีก แต่ว่าเรื่องคิดถึงเมืองไทยนี่เป็นเอามาก ๆ เหมือนกัน แต่ก็เป็นอยู่ประมาณ ๑๐ วัน ก็หาย เพราะที่สารนาถนั้นไม่เหงามีพระนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยพาราณสี มาเที่ยวกันเป็นประจำแทบทุกวันก็ว่าได้ กลับกลายเป็นสนุกและเพลินไปอีกด้วย เพราะพระที่มาเรียนหนังสือกันกะประมาณ ๗๐ รูป และก็ท่านชอบมาไหว้พระมาพักผ่อน บางทีก็มานอนที่วัดอยู่เป็นประจำ

การอยู่อินเดียให้สะดวกสบายมาก ข้อสำคัญต้องทิ้งความสะดวกสบายแบบเมืองไทย ให้เอาไว้ที่เมืองไทย อย่าเอาติดตัวไปด้วยที่อินเดีย จะทำความลำบากมากและตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะภาคให้ติดเอาไว้ที่กุฏิ อย่าเอาไปที่อินเดียตลอดจนสมณศักดิ์[๑] จะเป็นพระครู หรือเจ้าคุณอะไรก็ตามที่ ให้เอาไว้ที่เมืองไทย หากปฏิบัติตามนี้ได้แล้วอยู่อินเดียได้สบาย ฯ ฯ ฯ

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีการเลี้ยงอาหารกันที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร เป็นการเลี้ยงฉลองปริญญาโท เอ็มเอ ก่อนกลับเมืองไทย มีพระมหาบุญลือ วันทายนต์ พระมหาสีทา พระมหาประพันธ์ พระมหาเสถียร จนฺทสิริ มาตย์วิเศษ พระมหาสังวร สีลสํวโร พรหมเสน จำได้ว่ารวมด้วยกัน ๘ รูป

---

(๑) สมณศักดิ์หรือยศของพระ ข้าพเจ้าเขียนไว้ในหนังสือเรื่อง สมณศักดิ์กับพระสงฆ์ พิมพ์ในงานทำบุญอายุครบ ๗๒ ปี พระครูสุนทรธรรมรัต (พิชัย ฐิรปุญโญ) เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวกเขต ๑ และเจ้าอาวาสวัดโชติทายการาม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี พิมพ์เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕

การจัดอาหารวันนั้นก็มีโยมสุพรรณี ชมบุญ และน.ส. เทวี (ตุ๊กตา) เป็นผู้จัดอาหารถวายพระ พร้อมกันนั้นพระเราก็ต้องช่วยโยม ๆ ทำอาหารด้วย เรียกว่าแบบกันเองก็แล้วกัน

ถึงเวลา ๑๐.๐๐ น. มีการเจริญพระพุทธมนต์ เมื่อเสร็จแล้วก็ฉันภัตตาหาร อาหารมื้อนั้นมีปลาสลิดทอดน้ำมันด้วย ทราบว่าส่งมาจากเมืองไทยทางไปรษณีย์ ค่าส่ง กก.ละ ๕๐ บาท เอามาทอดกรอบดี กลิ่นหอมน่าฉัน แต่ว่ามีปลาสลิดอยู่เพียง ๔ ตัวเท่านั้น ข้าพเจ้าหยิบเอามาฉันครึ่งตัว และก็แกะเอามาฉันเอง เมื่อฉันหมดแล้วก็เอาก้างและหางปลาทิ้ง โดยการวางไว้ที่ผ้ารองโต๊ะ ในอินเดียหากระโถนใช้ไม่ได้ คือไม่มีขาย ข้าพเจ้านั่งฉันอยู่ใกล้ ๆ กับพระมหาสีทา ท่านพระมหาสีทาถามว่าหางปลานี้ทิ้งแล้วหรือ ข้าพเจ้าบอกว่าไม่เอาแล้ว แต่ว่าท่านพระมหาสีทาบอกว่า อย่างนั้นขอผมก็แล้วกัน ข้าพเจ้าบอกว่าเอาไปเลย

พระมหาสีทา ท่านหยิบเอาหางปลาสลิด ส่วนที่ข้าพเจ้าทิ้งไปแล้วนั้น ท่านนำมาฉันอีก เพราะตอนหางปลายังมีเนื้อปลาอยู่บ้างเล็กน้อยและก็ตอนหางก็กรอบดี

เอามาฉันอีกได้ ท่านบอกว่าอยู่อินเดีย ปลาสลิดไม่มี ต้องส่งมาจากเมืองไทยของส่งมาไกล เราต้องฉันให้หมด และท่านก็ฉันให้ดูจริง ๆ แม้พระรูปอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ท่านก็ฉันหมด แม้ข้าวท่านก็ฉันหมดจานไม่มีเหลือแม้แต่เมล็ดเดียว ไม่ฉันแบบทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ

ข้าพเจ้ารู้สึกสะดุ้งในใจมาก ท่านพระมหาสีทา ท่านเป็นพระมหาเปรียญ และได้ปริญญาโท จากอินเดีย การฉันท่านยังประหยัด ไม่สุรุ่ยสุร่ายถึงขนาดนี้ เราเป็นอะไร ติดนิสัยจากเมืองไทยมาก รู้สึกตำหนิตนเองที่ไม่รอบคอบเอาความสะดวกสบายต่าง ๆ และความสุรุ่ยสุร่ายต่าง ๆ ติดไปเมืองอินเดีย จึงทำให้ต้องขายหน้าเขาอย่างที่เป็นมาแล้วนี้

เมื่อกลับมาเมืองไทย เรื่องการฉันสิ่งของต่าง ๆ โดยเฉพาะน้ำอัดลม ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุไร พระเราส่วนมากไม่ยอมฉันให้หมดขวด เมื่อเวลาญาติโยมถวาย จะฉันไปเพียงครึ่งขวดเท่านั้นเป็นส่วนมาก ที่เหลือก็ต้องทิ้งไป หากมีเด็ก ๆ ก็เอาไปกินบ้าง หรือว่ากลัวว่าฉันหมดขวดจะกลายเป็นคนตะกละไป หรืออย่างไร หรือชอบสั่งอาหารมาฉันมาก ๆ แล้วก็ฉันเหลือถือว่ามีเกียรติหรืออย่างไรกัน

คนอินเดียส่วนมากเขาประหยัดกันทั้งนั้น ข้าวทุกเมล็ดมีประโยชน์ทั้งนั้น ไม่เหลือทิ้งเพื่ออวดมีกัน น่าเสียดาย พระเรามาอยู่ที่อินเดียจึงรู้สึกตัวและประหยัดขึ้นอีก แม้อย่างนั้นแขกก็ยังว่าพระไทยฉันอาหารเหลือเฟือและทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ไม่เหมือนแขกมีกินแต่พอดี

กินข้าวหกทิ้งเสียมื้อละ ๑ เมล็ด วันละ ๓ เมล็ด ปีหนึ่ง ๓๖๕ วัน ข้าวหกเสียหาย ๑,๐๙๕ เมล็ด ประเทศไทยมีประชาชน ๕๐,๐๖๐,๔๗๗ คน (๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๗) ปีหนึ่งคนทั่วประเทศทำข้าวหก ๕๔,๘๑๖,๒๒๒,๓๑๕ เมล็ด ๑ ลิตร มี ๔๓,๔๓๐ เมล็ด ๑ ถัง มี ๘๖๘,๖๐๐ เมล็ด ๑ กระสอบ มี ๕,๒๑๑,๖๐๐ เมล็ด ข้าวสารในปัจจุบันนี้ราคาถังละ ๑๐๐ บาท ๑ กระสอบมี ๖ ถัง ราคา ๖๐๐ บาท รวมข้าวที่ทำหกเสียหาย ๑๐,๕๑๘ กระสอบ คิดเป็นเงิน ๖,๓๑๐,๘๐๐ บาทต่อปี เพียงเราทำหกเสียหายมื้อละ ๑ เมล็ดเท่านั้น ยังเสียหายมากถึงขนาดนี้ ถ้าเราทำเสียหายมากเมล็ดขึ้นไปอีก ความเสียหายก็จะเพิ่มขึ้นอีกเป็นทวีคูณ

คนอินเดียที่เขาประหยัด เขาจะกินอาหารที่มีชื่อว่าปาโรท่า หรืออีกอย่างชื่อว่า ปุรี ซึ่งเป็นอาหารหลักของคนอินเดีย ที่ทำด้วยแป้ง นำมาย่างหรือทอดน้ำมัน แล้วก็มากินกับพริก เกลือ

หรือแกงสาละหมั่น เมื่อกินอิ่มแล้ว ตามมือที่หยิบอาหารนั้นเขาจะใช้ปากเลียจนหมดสิ้น ไม่ได้เอามือไปล้างน้ำให้เสียประโยชน์ เมื่อเลียหมดแล้วเขาก็เอามือไปเช็ดที่ผม เพราะที่มือนั้นยังมีน้ำมันติดมือบ้าง เพื่อจะได้น้ำมันนั้นไปบำรุงเส้นผม ทำอย่างนี้แล้วก็เป็นอันเสร็จพิธีการกินอาหาร แล้วพวกเราทั้งหลายมีการประหยัดอย่างไรบ้าง เพียงแต่ไม่ทำข้าวหกหรือทิ้งเสียหายวันหนึ่งจะทำได้หลายเมล็ด ก็คิดดูเอาก็แล้วกันว่าจะช่วยประหยัดวันหนึ่งได้อีกไม่รู้เท่าไร

ในระหว่างพักอยู่ที่วัดมฤคทายวันนั้น ท่าน ดร. พระมหาสังวร สีลสํวโร ก็ได้พาคณะของเราไปฉลองปีใหม่ที่พุทธคยา ออกเดินทางจากวัดมฤคทายวันมหาวิหาร เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ มีรวมไปด้วยกัน ๕ ท่าน คือ **ดร. พระมหาสังวร สีลสํวโร พรหมเสน พระมหาเสถียร จนฺทสิริ มาตย์วิเศษ พระวรรณะ วณฺโณ คุณูปธานินทร์ โยมสุพรรณี ชมบุญ และ น.ส. เทวี (ตุ๊กตา) พร้อมทั้งคนขับรถ ชื่อ สามินาท** ไปพุทธคยา คยาสีสะ วิษณุบาท วัดไทยพุทธคยา ดงคสิริ ราชคฤห์ (ราชคีร์) สานติเจดีย์ญี่ปุ่น ถ้ำสุกรขาตา เขาคิฌชกูฏ ถ้ำสัตตบรรณคูหา บ่อน้ำร้อนตโปทาราม วัดเวฬุวนาราม ศาลาไทย เมืองปาฏลีบุตร (ปัตนะ)

อโศการาม เมืองเวสาลี สถาบันค้นคว้าประกฤต วัดอัพปาลี วังของพระเจ้าลัจฉวี สระโบกขรณี ที่ประสูติพระมหาวีระ (ศาสดาศาสนาเชน) วาลุการาม สถานที่บรรจุพระอังคารของพระพุทธเจ้า บ่อตักน้ำพันธุละเสนาบดีแล้วก็กลับวัดมฤคทายวันมหาวิหารเมื่อวันจันทร์ที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๕ มาถึงเอาเวลา ๒๒.๐๐ น. ค่ารถแท็กซี่ ๖ วัน ๓๖๐ รูปี บวกค่าที่พักและอาหารอีก ๒๔๐ รูปี รวมเป็น ๖๐๐ รูปีไป ๕ ท่านแบ่งท่านละ ๑๒๐ รูปี ไม่แพงเลยคิดเป็นเงินไทย ๒๔๐ บาทเศษ

เมื่อข้าพเจ้าอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ก็มีความเป็นอยู่อย่างสบายดี ท่านศาสนรังษี มีความไว้เนื้อเชื่อใจในข้าพเจ้ามาก บางทีท่านไปไหนมาไหน ให้ข้าพเจ้าเฝ้ากุฏิ ท่านมักมอบกุญแจเอาไว้เสมอ และปรารภกับข้าพเจ้า ท่านมีความปรารถนาให้ข้าพเจ้าได้อยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร เพื่อช่วยกิจการงานของท่านบ้าง เรื่องการอยู่ท่านรับรองจะติดต่อพระครูประกาศสมาธิคุณให้เอง รับรองว่าอยู่ได้แน่ ๆ แต่ข้าพเจ้ายังไม่ยอมรับปากท่านบอกว่าภาระทางวัดมีมากและก็มีความเป็นห่วงหลวงพ่อเจ้าอาวาสที่วัด มีพระน้อยและต้องรับภาระช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ ทางวัด จึงบอกท่านว่าถ้าจะอยู่ไม่ได้ เพราะเป็นห่วงวัดหลักหกรัตนาราม และหลวงพ่อท่านพระครูวิชัยศีลคุณ (กมล

คุณสีโล) ต้องกลับเมืองไทยไปช่วยท่าน ท่านอนุญาตให้มาอินเดียได้ก็เป็นบุญนักหนาอยู่แล้ว

ในที่สุดวันสำคัญก็มาถึงคือวันมาฆบูชา ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (ปกติเดือน ๓ ปีนี้มี ๘ สองหน) ตรงกับวันจันทร์ที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ พระครูประกาศสมาธิคุณ มาถึงก่อนโดยไม่ได้ไปพุทธคยา มาตรวจดูแลความเรียบร้อยที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ทราบว่าข้าพเจ้ามาอยู่ที่นี่นาน และท่านศาสน-รังษีก็พูดให้ข้าพเจ้าอยู่ที่นี่ ท่านพูดให้ข้าพเจ้าอยู่ที่อินเดีย จนข้าพเจ้าเกือบจะใจอ่อนอยู่แล้ว แต่ความเป็นห่วงทางวัดหลักหกรัตนาราม และรับปากทางจดหมายแก่หลวงพ่อ และญาติโยมว่าจะกลับ หลังจากวันมาฆบูชา

พระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านแนะว่าเราอยู่ทำกิจพระพุทธศาสนาในเมืองไทยมานานแล้ว ให้มาอยู่ช่วยในต่างประเทศบ้าง โดยเฉพาะที่อินเดียแดนพระพุทธภูมิแล้วเรื่องความเป็นอยู่ต่าง ๆ ท่านจะรับจัดการให้เรียบร้อยทั้งที่อยู่อาศัย ตลอดจะส่งให้ข้าพเจ้าเรียนต่ออีกด้วย แต่ขอให้อยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร โดยท่านกะงบประ-มาณถวายข้าพเจ้าเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ขอให้ข้าพเจ้าอยู่ช่วยท่าน ทั้งท่านศาสนรังษี ก็ช่วยอ้อนวอนให้ข้าพเจ้า

อยู่อย่ากลับเมืองไทย ข้าพเจ้าลังเลใจแต่ก็ไม่กล้ารับปากท่าน ถึงอย่างไรก็ขอให้ข้าพเจ้าได้กลับเมืองไทยก่อน แล้วจะอยู่หรือไม่ได้อยู่ก็พูดกันทีหลังตอนนี้ข้าพเจ้ายังไม่กล้ารับปากท่าน

ข้าพเจ้ารู้สึก รัก เคารพนับถือ ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณเป็นอย่างสูง นับแต่นั้นมา ถ้าข้าพเจ้าไม่มีห่วงต่อทางวัด ข้าพเจ้าจะตัดสินใจอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารนั้นเลย เพราะว่าพิจารณาดูแล้วว่าอยู่ได้ จะเป็นเรื่องอาหารที่อยู่อาศัย และความอบอุ่นใจจากท่านศาสนรังษี และพระครูประกาศสมาธิคุณ และเมื่อข้าพเจ้าอยู่ยังมีโอกาสได้เรียนภาษาอังกฤษ ภาษาฮินดู และสิ่งแวดล้อมทั้งหลายก็จะทำให้ข้าพเจ้าเป็นไปในการศึกษาแม้จะได้ไม่มาก แต่พอได้บ้างก็ยังดี ตลอดทั้งญาติโยมจากเมืองไทยก็มีไปไหว้พระอยู่เสมอ ความเหงาความเงียบ อะไรต่าง ๆ ก็ไม่ค่อยจะรบกวนจิตใจ และนาน ๆ ครั้งก็กลับเมืองไทยได้

วันมาฆบูชา วันจันทร์ที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ปีกุน ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้ประกอบพิธีมาฆบูชา ที่องค์ธัมเมกขสถูป โดยการนำคณะเวียนประทักษิน ๓ รอบองค์ธัมเมกขสถูป อันเป็นสถานที่พระพุทธเจ้า

ทรงแสดงปฐมเทศนา ได้มีพระภิกษุนานาชาติเช่น พระไทย พระพม่า พระศรีลังกา พระธิเบต พระลาว พระจีน พระอินเดีย และประชาชนอีกมากท่าน ประมาณ ๕๐๐ ท่านเศษ และพร้อมกันนั้นก็นำพระพุทธรูปที่นำมาจากเมืองไทย มาประจำไว้ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารก็นำมาร่วมขบวนด้วย

ที่บริเวณองค์ธัมเมกขสถูป มองดูผู้คนมากมาย มีทั้งพระสงฆ์ คฤหัสถ์ และมีธงธรรมจักร์นำหน้าโบกสะบัดพริ้วน่าดูยิ่งนัก มีการร้องรำตามขบวนแห่ เป็นแบบพิธีไทย ๆ มีนักศึกษามาร่วมขบวนด้วยกันเป็นอันมาก ในงานนี้มีเจ้าหน้าที่กองดุริยางค์ของอินเดียส่งมาร่วมขบวนด้วย จึงทำให้พิธีน่าดูและครึกครื้นยิ่งขึ้น

องค์ธัมเมกขสถูปอันเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าประกาศการแสดงปฐมเทศนา ธัมมะจักกัปปะวัตตะนะสูตรกับพระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ และเป็นสถานที่พระสงฆ์ องค์แรกในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น และเป็นสถานที่อุบาสก อุบาสิกาคนแรกที่ถึงซึ่งพระรัตนตรัยทั้ง ๓ เกิดขึ้น ณ ที่นี้ และสถานที่นี้ก็ยังเป็นสถานที่พระพุทธศาสนาได้ออกไปเผยแพร่ยังสถานที่อื่น ๆ โดยพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าจำนวน ๖๐ รูป พระองค์ทรงตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราได้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้ท่านทั้งหลายก็เหมือนกัน ท่านทั้งหลายจงเที่ยวไปในชนบท เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก แต่อย่าไปรวมกัน ๒ รูป โดยทางเดียวกัน จงแสดงธรรมมีคุณในเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสบังปัญญาดุจธุลีในจักษุน้อยเป็นปกติมีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อมจากคุณที่จะพึงได้พึงถึง ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีอยู่ แม้เราก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อจะแสดงธรรม

นับตั้งแต่นั้นมาเมื่อก่อน พ.ศ. ๔๕ ปี พระพุทธศาสนาก็เริ่มแผ่ขจรขจายไปในสารทิศ ณ จุดแรกเริ่มเดิมทีก็ที่องค์ธัมเมกขสถูป ณ สถานที่นี้

เมื่อขบวนแห่พระพุทธรูปมาจากเมืองไทย วนรอบองค์ธัมเมกขสถูป ๓ รอบแล้ว ก็หยุดไหว้พระประกอบพิธีมาฆบูชาไปด้วย พระครูประกาศสมาธิคุณ เป็นผู้กล่าวนำต่าง ๆ ก็ได้ทำ ณ สถานที่นี้ เมื่อประกอบพิธีการบูชา ในวันมาฆบูชา

เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ออกจากธัมเมกขสถูป เดินไปสู่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร เดินอย่างสมณะประมาณ ๕ นาที

ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร มีการถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุนานาชาติที่มาร่วมพิธี มีพระไทย พม่า ลังกา ธิเบต ลาว จีน อินเดีย ประมาณ ๘๐ รูป และคฤหัสถ์อีกมากท่าน อาหารที่นำมาเลี้ยงก็แบบไทย ๆ และก็มีแบบอินเดียบ้าง การเลี้ยงก็ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อย

ต่อจากนั้น ก็มีการปรึกษาหารือ เกี่ยวกับสร้างวัดมฤคทายวันมหาวิหาร โดยพระมหาสังวร สีลสํวโร (พรหมเสน) เป็นล่าม โดยมีท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ อธิบายในการสร้าง โดยพูดเป็นภาษาไทย พระมหาสังวร อธิบายเป็นภาษาอังกฤษอีกครั้ง

ตอนบ่ายของวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ โยมธัมมา อารีราษฎร์ ก็บอกให้ทุก ๆ ท่านเตรียมตัว จะได้เดินทางต่อไปในเวลาของบ่ายวันนี้

ได้ยินได้ฟังแล้วใจหาย เราจะต้องจากสถานที่เคยอยู่มา ๓ เดือนเศษ จากวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ถึง ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ บ่ายวันนั้นพอเรามีเวลาก็เดินไปที่องค์ธัมเมกขสถูป ไปไหว้พระที่นั้นและ

ก็ถือโอกาสลาด้วยอาลัยอาวรณ์ ข้าพเจ้ากอดท้องค์พระสถูป และก็มองดูสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่มูลคันธกุฎีวิหาร กราบลาพระบรมสารีริกธาตุ ตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ จนสบายใจ คิดไปคิดมาครั้งนี้คงจะเป็นวาระสุดท้าย ไม่รู้ว่าเราจะได้มีโอกาสมาที่นี้อีกหรือไม่ แล้วก็ไปกราบลาท่านศาสนรังษีเจ้าอาวาสด้วยน้ำตาคลอ ผมไม่ลืมพระคุณของท่านพระอาจารย์เลย ที่ผมได้พักอยู่กับท่าน ท่านได้ให้ความเมตตาปราณีกับผมเป็นอย่างดี ตลอดที่อยู่กับท่านที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารแห่งนี้ ลาก่อนธรรมรังษี (เกาตั้ม) เด็กน้อยอายุ ๕ ขวบ บัณเฑย์ ทายกของวัด เทาตาลคนงานประจำที่วัด และนายมุนี คนงานที่วัดเหมือนกัน เก็บสิ่งของต่าง ๆ เตรียมตัวขึ้นรถบัสไปแล้วเราเศร้าจริง ๆ

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ เวลา ๑๗.๓๐ น. เป็นวันที่ข้าพเจ้าจากวัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) ที่ข้าพเจ้าได้มาพักอยู่ถึง ๓ เดือนเศษ พระอาทิตย์เริ่มตกดินและลับดับมิดดวงอาทิตย์ ก็พลอยจิตใจของข้าพเจ้าก็พลอยคล้ายจะดับไปด้วย เพราะใจยังอาลัยอาวรณ์ อยากจะอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร ยังไม่อยากกลับอยากจะอยู่ไปนาน ๆ แต่แล้วก็

ต้องไปกับรถบัสนั้น และก็เลยขึ้นไปรถไฟกับคณะเพื่อเดินทางต่อไปนมัสการสังเวชนียสถานในที่อื่นต่อไปอีก

คืนนั้น ข้าพเจ้าพักอยู่ในโบงี้ตู้รถไฟเดียวกับท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้พูดให้ข้าพเจ้าอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหารอีก คือขอร้องข้าพเจ้าให้เดินทางกลับหลังจากที่ไปกับคณะนี้ เมื่อนมัสการสังเวชนียสถานและชมสถานที่ต่าง ๆ ตามรายการจบลงแล้ว ท่านขอให้อยู่ที่ประเทศอินเดียนี้ แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ยอมรับปากท่าน เพราะว่ารักปากเจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม คือพระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) ท่านเป็นทั้งหลวงพ่อ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เมื่อรับปากท่านแล้วก็ต้องกลับ พร้อมทั้งญาติโยมทางวัดก็ขอร้องให้ข้าพเจ้ากลับ และข้าพเจ้าเองก็รับปากเอาไว้แล้วทางจดหมายว่าข้าพเจ้าจะกลับไปอยู่ที่เมืองไทยแน่นอน พูดไปพูดมา **ท่าน ดร. วิเวกนันทะภิกขุ ก็พูดว่า ท่านพระครู ฯ ต้องเห็นใจท่านวรรณะ บ้าง ท่านจากมานาน ท่านคิดถึงวัดของท่าน ซึ่งพระส่วนมากก็เป็นอย่างนี้ อยากที่จะมาอินเดีย อยากจะมาดู อยากจะมาชม แต่ที่หาจะอยู่แบบถวายชีวิต ต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นหายาก พระไทยเราสู้พระธิเบต พระลังกา พระจีน ไม่ได้เพราะว่า**

พระไทยเราไม่มี ขนฺติ คือความอดทน ตั้งใจดีแต่ทีแรก ต่อไปก็จะล้มเหลว และโยม ธัมมา อารีราษฎร์ ซึ่งเป็นกรรมการผู้หนึ่งแห่งวัดมฤคทายวันมหาวิหาร ก็ปวารณาตนเป็นโยมพี่ หากท่านต้องการอะไรที่ไม่เหลือบ่าเหลือแรงแล้ว โยมพี่ขอปวารณา

จนแล้วจนรอดข้าพเจ้าก็ยังไม่ได้รับปากท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ในการที่จะมาอยู่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร แม้ท่าน ดร. วิเวกนันทะภิกขุ จะพูดอย่างไร ข้าพเจ้าขอกลับไปเมืองไทยก่อน ข้าพเจ้าสงสารและรู้สึกเห็นใจท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ คราวหนึ่งเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ขณะเดินทางบนรถไฟ และค้างคืนบนรถไฟ จากสถานีรถไฟลัคเนาว์ ไปสถานีรถไฟอัคระค้านท์ **ในการที่ท่านพูดอ้อนวอนไม่ให้ วีรบัญโญภิกขุ ลาสิกขา ท่านพูดอยู่นาน แต่ว่าท่าน วีรบัญโญภิกขุ ก็ไม่ยอม ท่านจะลาสิกขา ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ น้ำตาท่านไหล ท่านคงจะเสีย พอดีข้าพเจ้าอยู่รถไฟตู้เดียวกับท่าน คิดว่าท่านคงขาดกำลังใจ ขาดผู้ที่ช่วยเหลือท่าน หรืออย่างไร ข้าพเจ้าก็คิดไปต่าง ๆ นา ๆ คือการทำงานใหญ่อย่างท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ กับการสร้างวัดในต่างประเทศ**

ของท่าน นับว่าเป็นภาระมิใช่น้อย ที่จะต้องใจ ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังคน และกำลังใจ งานจะเสร็จลุล่วงไปด้วยดี

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ท่านพระครูประกาศสมาธิคุณก็เริ่มดำเนินการสร้างวัดมฤคทายวันมหาวิหาร อย่างทุ่มกายทุ่มชีวิตจิตใจให้แก่วัดนี้อย่างหมดหัวใจ ท่านเคยปรารภกับข้าพเจ้าเสมอ ๆ จะมอบงานนี้ให้ผู้อื่นรับช่วงต่อไป เพราะท่านสุขภาพไม่ค่อยดี อยากจะพักผ่อนร่างกายของท่าน ผลงานสุดท้ายที่ท่านกำลังจะทำอยู่นี้คือการสร้างพระอุโบสถประยุค โดยรวมศิลปะ ๓ สมัย คือ

๑. หลังคาพระอุโบสถ เป็นศิลปสมัยสุโขทัย

๒. หน้าต่างพระอุโบสถ เป็นศิลปสมัยอยุธยา

๓. ภายในพระอุโบสถ เป็นศิลปสมัยรัตนโกสินทร์

พระอุโบสถหลังนี้มีส่วนกว้าง ๒๒.๕๐ เมตร มีส่วนยาว ๕๒.๐๐ เมตร ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีจอ โดย พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) เป็นประธานพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อเวลา ๐๗.๑๔ น. ถึงเวลา ๐๗.๓๓ น. ณ วัดมฤคทายวันมหาวิหาร สารนาถ

เมืองพาราณสี รัฐอุตระประเทศ ประเทศอินเดีย งบประมาณในการก่อสร้างพระอุโบสถหลังนี้เป็นจำนวนเงิน ๓๕,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท วางศิลาฤกษ์พระอุโบสถนี้แล้ว และจะให้สำเร็จลงได้ก็ต้องอาศัยพลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายช่วยกัน ก็จะสำเร็จได้ด้วยดี เป็นการสร้างถวายไว้เป็นพุทธบูชา ในแดนพุทธภูมิ แห่งสังเวชนียสถาน ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และดับขันธปรินิพพาน

ข้าพเจ้าออกไปจากวัดมฤคทายวันมหาวิหารแล้ว และก็เดินทางต่อไป และได้มีโอกาสวกกลับมาอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ และได้พบท่านศาสนรังษีเพื่อทำหนังสือเดินทาง (พาสปอร์ต) แล้วต่อจากนั้นจนบัดนี้ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗ ข้าพเจ้ายังไม่มีโอกาสได้ไปวัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) เมืองพาราณสี อีกเลย

จากไปแล้ว สถานที่นี้สารนาถ พาราณสี ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นสถานที่ดีที่สุดในจำนวนสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง เป็นสถานที่สะอาดเรียบร้อย เป็นปฏิรูปเทศ สถานที่รวมศิลปและวิทยาแขนงต่าง ๆ ตลอดเป็นที่กำเนิดเกิดแห่งศาสนาต่าง ๆ และชาดกต่าง ๆ มากมาย ในสถานที่นี้ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจมากที่

วัดไทยอยู่ที่นี้ ไม่ใช่เพราะว่าข้าพเจ้าอยู่นาน แต่ว่าสังเกตแล้วว่าเป็นสถานที่ดีและเหมาะสม จึงควรเป็นสถานที่อยู่ประจำที่นี่มากที่สุด

แต่เป็นเพราะเหตุไร ที่ข้าพเจ้าจึงไม่อยู่ทั้งที่เวลา โอกาสก็อำนวยให้ข้าพเจ้าอยู่ที่นี่ คือ

๑. เพราะรับปากจากหลวงพ่อ พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) แล้วว่าจะกลับมาที่วัดหลักหกรัตนาราม

๒. เพราะรับปากญาติโยมคณะอุโบสถ โดยมีโยมแฉ่ง เฟื่องฟู เป็นประธานคณะอุโบสถ

๓. โดยเป็นห่วงโยมทั้งสอง ซึ่งท่านทั้งสองก็ชราภาพมากแล้ว

๔. พระภิกษุ – สามเณร ที่วัดหลักหกรัตนาราม รับปากว่าจะไปแล้วกลับ

๕. เป็นห่วงวัดอันเป็นสถานที่ให้วิชา ความรู้ในการศึกษา และการอุปสมบท

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ข้าพเจ้าจึงได้กลับวัด ถ้าหากข้าพเจ้าทิ้งห่วงต่าง ๆ เหล่านี้ เวลานี้ข้าพเจ้าจะได้อยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร จนถึงปัจจุบันนี้แล้ว (พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๗)

เมื่อท่านได้มีโอกาสมานมัสการสังเวชนียสถาน คือสถานที่ปฐมเทศนาแล้ว มีความปรารถจะพักที่สารนาถ ก็พอมีสถานที่ต่างให้ท่านได้พัก หรือจะไปพักที่พาราณสีก็ได้ อยู่ห่างจากสารนาถเพียง ๙ กม. เท่านั้น หรือจะพักที่สารนาถก็สะดวก คือ

๑. บิร์ล่า ธรรมศาลา

๒. ดอมิตรี (หอพัก ๒๕ พุทธศตวรรษ)

๓. วัดชาวพุทธจีน

๔. วัดชาวพุทธลังกา

๕ วัดชาวพุทธพม่า

๖. วัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ)

การมานมัสการที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา ที่องค์พระธัมเมกขสถูปนี้ สถานที่พักของชาวไทยที่สะดวกที่สุดก็คือที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร เมื่อท่านเข้ามาในวัดแล้ว ท่านจะได้นึกว่าท่านกลับมาที่เมืองไทยแล้ว เพราะสิ่ง ๆ ต่างเนื่องจากเป็นวัดที่สร้างใหม่ อะไรต่ออะไรบางทีก็จะขาดตกบกพร่องไปบ้าง แต่ก็วัดของประชาชนคนไทย มาแล้วก่อให้เกิดความอบอุ่นใจคล้ายเราได้มาอยู่ที่ผืนแผ่นดินไทย

สถานที่ดับขันธปรินิพพาน

เมืองกุสินารา (กาเซีย) หรือ กาสยา อยู่ในเขตจังหวัดเดวเรีย หรือ เทวริยา รัฐอุตระประเทศการเดินทางมาสถานที่ปฐมเทศนานี้ ทางที่ดีได้มาที่เมืองพาราณสีแล้วก็ต่อมาที่กุสินารานี้เลย โดยขึ้นรถไฟที่เมืองพาราณสี (บานาเรส) ไปสถานีรถไฟโครักขปูร์ (ระยะทาง ๒๓๓ กม.) เมื่อมาถึงโครักขปูร์แล้วก็เดินทางต่อโดยรถยนต์ ไปกุสินารา มีรถเมล์วิ่งประจำ หรือจะเหมารถบัสก็ได้ระยะทางจากโครักขปูร์ ถึงกุสินารา (๗๕ กม.)

พระสถูปสถานที่ดับขันธปรินิพพาน สาลาวโนทยาน สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพานของพระองค์ ซึ่งมีชื่อเรียกในท้องถิ่นว่า มาถา กุนวะระกา โกฏ แปลว่าตำบลเจ้าชายสิ้นชีพ เมื่อมาถึงสถานที่นี้แล้ว ไม่เหมือนสถานที่อื่น ๆ เพราะมาที่นี่มีแต่ความเศร้าสังเวชอยู่ในใจ เพราะสถานที่นี้องค์พระสัมพุทธเจ้าของเรา ทรงเสด็จดับขันปรินิพพาน ณ สถานที่นี้ เมื่อเข้าไปในพระวิหาร ซึ่งปัจจุบันนี้สร้างขึ้นมาใหม่ แทนของเดิมที่เก่าและพังทลายลงไปเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ในพระวิหารสถูปสถานที่ดับขันธปรินิพพาน มีพระพุทธรูปหินใหญ่ปางเสด็จบรรทมปรินิพพาน เห็นแล้วทำให้ยิ่งเกิดความสังเวชหดหู่ใจ

ว่าพระบรมครูของเราดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เพราะนายช่างแกะสลักพระพุทธรูป ปางปรินิพพานได้อย่างซึ้งใจมาก และพระพุทธรูปปางปรินิพพานแบบนี้ ก็มีอยู่ที่นี่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ในสถานที่อื่น ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ไปมา ทั้งลังกา เนปาล หรือที่เมืองไทยก็ไม่เคยได้พบเห็นแบบนี้

พระพุทธรูปหินใหญ่ปางเสด็จบรรทมปรินิพพานนี้ เป็นพระพุทธรูปปางไสยาส์ พระเนตรหลับ ในลักษณะปราศจากลมหายใจเข้าออก เป็นพระพุทธรูปหินแกะสลัก สร้างเมื่อ พ.ศ. ๙๐๐ มีความยาวประมาณ ๘ เมตร อยู่ในพระวิหารที่ดับขันธปรินิพพาน ข้าพเจ้าได้มาสถานที่นี้เป็นครั้งที่ ๓ เมื่อวันอังคารที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ และจนบัดนี้ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ยังไม่ได้มาอีกเลย

สถานที่นี้มีบริเวณสถานที่กว้างมาก ไม่แพ้ที่ ปฐมเทศนา แต่ว่าความสะอาดเรียบร้อยสู้ที่ปฐมเทศนาไม่ได้ ต้นสาละ(๑) ยังมีอยู่เขาปลูกแทนต้นเดิมเอาไว้ และก็มีต้นสาละ ขึ้นอยู่ในบริเวณเดียวกันหลายต้น นอกจากนั้นก็มีทรากอิฐอยู่มากมาย

(๑) สาละ เป็นต้นไม้ที่ใบใหญ่และหนา เหมือนใบทองหลาง ออกดอกเป็นช่อคล้ายสารภี แต่โตกว่าเล็กน้อย เปลือกของลำต้นเป็นสะเก็ด เหมือนสะเก็ดของต้นจามจุรี ลำต้นค่อนข้างตรง ต้นใหญ่แต่พุ่มไม้แตกกิ่งก้านสาขาไม่ค่อยจะใหญ่นัก

แสดงว่าสถานที่เดิมนี้ เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุเป็นจำนวนมาก ถ้าหากสถานที่นี้ ได้รับการบำรุงตบแต่งสถานที่ให้ดีไปกว่านี้ ก็จะทำให้เป็นสถานที่สะอาดเรียบร้อยน่าชมมาก

สถานที่นี้อยู่ห่างจากสถานที่ดับขันธปรินิพพานประมาณ ๑ กม. ณ สถานที่นี้ ก่อน พ.ศ. ๑ ปี พระศาสดาได้ทรงปลงพระชนมายุสังขาร เสด็จมายังเมืองกุสินารา เมื่อพระองค์เดินทางมาจากบ้านนายจุนทะบุตรนายช่างทอง พระองค์ได้เสวยภัตตาหารที่บ้านนายจุนทะ ซึ่งเป็นภัตตาหารมื้อสุดท้าย แล้วเสด็จไปเมืองกุสินารา ระหว่างทาง ทรงหยุดพัก ณ ต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง รับสั่งแก่พระอานนท์ว่า ดูก่อน อานนท์เร็วเถิด ท่านจงปูลาดสังฆาฏิให้เป็น ๔ ชั้นแก่เรา เราเหน็ดเหนื่อยนัก ท่านจงนำน้ำฉันมาให้เรา เราเหนื่อยนัก เราจักดื่มระงับความกระหายให้สงบ

พระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า เกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม เพิ่งข้ามแม่น้ำผ่านไป น้ำแม่น้ำนี้มีน้อย ลูกล้อเกวียนบดแล้วขุ่นนัก ไม่ควรเป็นน้ำฉัน แม่น้ำกกุนที มีน้ำใส น้ำจืด น้ำเย็น พระพุทธเจ้าตรัสให้พระอานนท์ไปตักน้ำถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์ทูล

คัดค้าน ๒ ครั้งจึงไปตักน้ำมา น้ำตรงนี้ขุ่นนัก เมื่อพระ-อานนท์ตักน้ำมาแล้วน้ำนั้นกับใสเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก

ณ สถานที่นี้ ปัจจุบันนี้ได้สร้างพระวิหารหลังเล็ก ๆ และก็ยังเป็นลำคลองเล็กมีน้ำอยู่ และก็มีพระพุทธรูปหินดำองค์ใหญ่เอาไว้ที่วิหารนี้

มกุฏพันธนเจดีย์

เป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระพระพุทธเจ้า อยู่ห่างจากสถานที่พระอานนท์ตักน้ำเสวยให้พระพุทธองค์ประมาณ ๑ กม. ชาวบ้านเรียกสถานที่นี้ว่า รามภาร์ หรือ รามภาร์กาฏิลา แต่เดิมที่มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมมาก แต่ปัจจุบันนี้เขาตัดต้นไม้ออกหมด คงเหลือแต่ซากอิฐ เป็นกองเนินใหญ่ กะสูงจากพื้นดินประมาณ ๒๐ เมตร เป็นเนินกลมใหญ่เดินรอบเนินมกุฏพันธนเจดีย์นั้นประมาณวงรอบ ๘๐ เมตร รอบมกุฏพันธนเจดีย์ มีต้นไม้ที่ปลูกเป็นระยะ มองดูสวยงามดี แต่ต้นไม้มีน้อย และเจ้าหน้าที่ที่ดูแลสถานที่แห่งนี้ดูไม่ค่อยจะมี หรือไม่ค่อยจะมาดูแลอำนวยความสะดวกเอาไว้บ้างเลย เป็นสถานที่ออกจะแห้งแล้ง แต่ว่าเมื่อชาวพุทธมานมัสการสังเวชนียสถานที่ปรินิพพาน กุสิ-นารา แล้วก็ต้องมาที่นี่ทั้งนั้น

สถานที่ดับขันธปรินิพพานแห่งนี้ **ยังไม่มีวัดไทยกุสินารา** ถ้าหากว่าได้มีวัดไทยอยู่ครบ ๔ แห่ง ของสังเวชนียสถานก็จะดี ได้แต่คิด แต่ว่าทำไม่ได้ และก็สถานที่นี้เป็นสถานวิเวกวังเวง ความเจริญต่าง ๆ สู้สถานที่ตรัสรู้และ แสดงปฐมเทศนาไม่ได้ เมื่อมานมัสการสังเวชนียสถานที่นี้แล้ว ปรารถนาจะพักที่นี้ก็พอมีสถานที่ให้พักบ้าง คือ

๑. บ้านพักรับรอง ดอมิตรี (หอพัก ๒๕ พุทธศตวรรษ)

๒. วัดชาวพุทธจีน

๓. วัดชาวพุทธพม่า

๔. บีร์ล่า ธรรมศาลา

๕. ทัวริสท์ บังกาโล

ทัศนะของข้าพเจ้าในการนมัสการสังเวชนียสถาน

พลังจิตในความศรัทธาการไปนมัสการสังเวชนียสถาน มีมากเหลือเกิน เมื่อความปรารถนาที่จะไปจริง ๆ แล้ว ต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะไปให้ได้ ข้าพเจ้าก็เช่นเดียวกัน เรียกว่า

ยอมตายก็แล้วกัน เมื่อไปคราวแรกเกิดป่วยขึ้นมา ก็ตั้งศรัทธาว่าขอให้ไปให้ได้ เมื่อไปแล้วไปตายที่อินเดียก็ยอมละ แล้วก็อัศจรรย์จริง ๆ เมื่อถึงเวลาไปจริง ๆ ความป่วยก็ค่อย ๆ หายไป และก็กลายไปมาแล้วสิ่งที่ได้มาคือพุทธานุสสติอันภูมิใจ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาในวิชาพุทธประวัติ เกิดความสงสัยว่าจะเป็นจริงหรืออย่างไร แต่พอไปมาแล้วก็ให้เกิดความศรัทธาและ เชื่อในประวัติของพระพุทธองค์ เพราะว่าเราไปดู ไปรู้ ไปเห็นมาแล้วว่า

๑. สถานที่พระพุทธประสูติ ณ สวนลุมพินีวัน จะเห็นเสาอโศกมหาราช และซากอิฐ ที่มีอยู่มากมาย เกิดความเชื่อมั่นในใจว่า พระพุทธองค์ทรงประสูติ ณ สถานที่นี้

๒. สถานที่ตรัสรู้ ณ พุทธคยา จะเห็นพระเจดีย์พุทธคยาอันสูงตง่าน พร้อมทั้งต้นพระศรีมหาโพธิ์ และสิ่งสำคัญต่าง ๆ อีกมากมาย เกิดความเชื่อมั่นอยู่ในใจว่า พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ ณ สถานที่นี้

๓. สถานที่แสดงปฐมเทศนา ณ อิสิปตมฤคทายวัน จะเห็นธัมเมกขสถูป อันสูงใหญ่ พร้อมทั้งซากอิฐ ซากหินอันมากมาย เจดีย์น้อยใหญ่ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ

อยู่มากมาย เกิดความเชื่อมั่นในใจว่า ณ สถานที่นี้พระ-พุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนา ณ สถานที่นี้

๔. สถานที่ดับขันธปรินิพพาน ณ กุสินารา จะเห็นพระรูปของพระพุทธองค์ ในท่าที่ปราศจากลมหายใจ พระสถูปสถานต่าง ๆ อย่างมากมาย เกิดความเชื่อมั่นในใจว่า ณ สถานที่นี้ พระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพาน

นอกจากได้รับความเชื่อมั่นในพระพุทธองค์แล้ว ยังได้ประสบการณ์ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวอินเดีย และก็เป็นข้อเปรียบ ข้อเทียบว่าเป็นอย่างไร ได้รู้ได้พบได้เห็นว่าความรวยเป็นอย่างไร ความจนเป็นอย่างไร ความสบายเป็นอย่างไร ความทุกข์เป็นอย่างไร ความหิวเป็นอย่างไร ความอิ่มเป็นอย่างไร ความมีศรัทธาเป็นอย่างไร ความไม่มีศรัทธาเป็นอย่างไร ความหนาวเป็นอย่างไร ความร้อนเป็นอย่างไร ความโง่เป็นอย่างไร ความฉลาดเป็นอย่างไร ความเป็นคนไทยเป็นอย่างไร ความเป็นคนอินเดียเป็นอย่างไร ความช้าเป็นอย่างไร ความเร็วเป็นอย่างไร ความในใจเขาเป็นอย่างไร ความในใจเราเป็นอย่างไร ฯลฯ.... นี่แหละผลที่จะได้รับมาปรับปรุงตัวของเราเองให้ดีขึ้น และการไปนั้นต้องเสียเงินไปเป็นจำนวนมากของแต่ละบุคคล แต่พอไปกลับมาแล้ว ในเรื่องเงิน

ทองที่เสียไปจะไม่รู้สึกเสียดาย และพูดได้เต็มปาก เรื่องเงินที่เสียไปในค่าบริการค่าบริการต่าง ๆ ในการไปอินเดียนั้นคุ้มค่าที่สุด กำไรชีวิตเป็นที่สุด ปัจจุบันนี้หากมีใครไปชวนข้าพเจ้าว่าจะไปต่างประเทศ ข้าพเจ้าถามว่าจะไปประเทศไหน ถ้าเป็นที่อื่น ๆ ก็จะรู้สึกเฉย ๆ ถ้าเป็นที่ประเทศอินเดียละก็ ยังมีความปรารถนาที่จะไปอีก แต่ก็ยังไม่รู้เลยว่าเมื่อไรจะสมความปรารถนาอีก

การไปนมัสการสังเวชนียสถานยังประเทศอินเดีย–เนปาลนั้น ก็ต้องเตรียมตัวเตรียมใจเอาไว้ว่าที่นั่นไม่ใช่ประเทศไทย ประเทศอินเดียเป็นประเทศใหญ่ มีประชาชนประมาณ ๘๐๐ ล้านคน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดู (ศาสนาพรหมณ์) ศาสนาอิสลาม ศาสนาเชน ศาสนาซิกข์ ศาสนาพุทธ ประชาชนนับถือมากน้อยนับตามลำดับมา สำหรับศาสนาพุทธนั้นแทบจะไม่ติดอันดับเลย ถ้าหากชาวพุทธในต่างประเทศไม่ช่วยกัน จะทำพระพุทธศาสนาสูญหายไปจากอินเดีย เหมือนอย่างที่เคยสูญหายไปแล้วครั้งหนึ่งเมื่อประมาณ ๖๐๐ ปี ที่แล้วมานี้เอง

ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอินเดียเป็นคนมีเมตตาปราณี กลัวบาป ไม่ชอบวิวาทชกต่อยพันตีกัน (แต่ชอบเถียงกัน ก้อนอิฐก้อนดินปากัน) ให้อภัยกันง่าย ชอบเป็นมิตรกับคน

ต่างชาติที่จะมีอะไรให้เขาได้ง่าย เคร่งครัดในจารีตประเพณีและศาสนา ไม่ชอบเสียเงินมาก ชอบขอ ชอบพูดมาก และสกปรก ล่าช้าไม่คำนึงถึงประโยชน์คนอื่นว่าจะเสียประโยชน์ในการล่าช้าของตนเอง

การไปอินเดียต้องแลกเงินดอลล่าร์ไป เงินไทยไปเมืองนอกใช้ไม่ได้ เงินไทย ๒๓ บาท แลกได้ ๑ ดอลล่าร์ ๑ ดอลล่าร์ แลกได้ ๘ รูปี การเงินนี้ไม่ค่อยแน่มีการขึ้นลงก็ว่าไปตามราคา กฎหมายอินเดียห้ามนำเงินตราในประเทศอินเดียเข้าหรือออกนอกประเทศเด็ดขาด (พ.ศ. ๒๕๒๗)

ประชาชนชาวอินเดียใช้เงินรูปีกันโดยทั่วไป ทั้งเงินและสตางค์ของอินเดียมีหลายอย่างคือ มีชนิดเหรียญ ราคา ๑ ไปซ่า ๒ ไปซ่า ๓ ไปซ่า ๕ ไปซ่า ๑๐ ไปซ่า ๒๕ ไปซ่า ๕๐ ไปซ่า ๑๐๐ ไปซ่า (เงิน ๑๐๐ ไปซ่า เท่ากับ ๑ รูปี) เหมือนของไทย ๑๐๐ สตางค์เท่ากับ ๑ บาท (พ.ศ. ๒๕๑๕)

อย่างชนิดธนบัตรก็มีราคาต่าง ๆ เช่น ๑ รูปี ๒ รูปี ๕ รูปี ๑๐ รูปี ๒๐ รูปี ๕๐ รูปี ๑๐๐ รูปี อัตราแลกเปลี่ยนเงินอินเดียกับไทยประมาณ ๑ รูปี เท่ากับเงินไทย ๒.๘๐ บาท แต่ถ้าหากแลกในตลาดโดยทั่วไป (ตลาดมืด) ๑ รูปี เท่ากับ ๒ บาท

หรือ ๑ ดอลล่าร์ เท่ากับ ๑๐ รูปี แต่ถึงอย่างไรให้มีดอลล่าร์ไปให้มากหน่อยเป็นดี เพราะมีตลาดมืด ขึ้นเครื่องบินจึงให้คนต่างประเทศซื้อตั๋วเครื่องบินด้วยเงินดอลล่าร์ (พ.ศ. ๒๕๑๙)

สำหรับคนที่ชอบของกระจุกกระจิก หรือทานอาหารยากติดรสอาหารไทย ควรนำพริกป่น กุ้งแห้ง น้ำพริกเผา ช้อนซ่อม มีดเล็ก กระดาษเช็ดมือ หมอนลม ไฟฉายเล็ก ๆ ยาแก้โรคประจำตัว ธูป เทียน ทองคำเปลว ถุงพลาสติค ของที่ระลึกจากเมืองไทย ของเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อข้าพเจ้าไปอินเดียคราวที่ ๒ ได้นำโอ่งดินใบเล็ก ๆ ไปหลายสิบใบ ให้ใคร ๆ ก็ชอบใจ ควรเป็นของพื้นเมืองในจังหวัดเราเป็นดีที่สุด

การไปนมัสการสังเวชนียสถานด้วยความศรัทธา ย่อมจะทำให้ผู้นั้นไปสู่สวรรค์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสยืนยันกับพระอานนท์ พุทธอนุชาของพระองค์ว่าไว้ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ว่า

ดูก่อนอานนท์ เมื่อเราตถาคตดับขันธปรินิพพานแล้ว กุลบุตร กุลธิดาใด มีความเคารพเลื่อมใสในเราพากันมานมัสการสถานที่เราตถาคตประสูติ (ลุมพินี)

ตรัสรู้ (พุทธคยา) แสดงปฐมเทศนา (ป่าอิสิปตนมฤค-ทายวัน) เสด็จดับขันธปรินิพพาน (กุสินารา) ด้วยศรัทธาอย่างมั่นคงแล้ว บุญกุศลนี้ จะบันดาลให้เขาไปเกิดในสุคติ (โลกสวรรค์) หลังจากตายแล้วอย่างแน่นอน

พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

(พระปลัดวรรณะ วณฺโณ)
เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม

วัดหลักหกรัตนาราม โทร. ๒๔๑๑๐๗
หมู่ที่ ๔ ต. ศรีสุราษฎร์ อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

พระปลัดวรรณะ วณฺโณ เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี อายุ ๔๔ ปี พรรษา ๒๔

ศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ ดำเนินการสร้างโดย พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) สร้างเมื่อ ๔ มีนาคม ๒๕๑๔ สิ้นค่าก่อสร้าง ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท ทำการฉลอง ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๑ ปีระกา

พระราชวรเวที (ประเทศ กวีธโร กัลยาหัตร์ ป.ธ.๖) เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี เจ้าอาวาสวัดช่องลม จ.ราชบุรี ทำพิธีเปิดป้ายศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ เวลา ๑๑.๐๐ น. ณ วัดหลักหกรัตนาราม ต.ศรีสุราษฎร์ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี

พระราชวรเวที เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี เป็นองค์แสดงพระธรรมเทศนา ในงานพิธีเปิดป้าย ฉลองศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ บำเพ็ญกุศลวันมรณภาพ ครบ ๖ ปี พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔

พระครูโสภณสิริคุณ เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง เจ้าอาวาสวัดเพลง จ.ราชบุรี เป็นองค์แสดงพระธรรมเทศนา ในงานพิธีเปิดป้าย ฉลองศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ บำเพ็ญกุศลวัดมรณภาพครบ ๖ ปี พระครูวิชัยศีลคุณ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔

พระเทพวิสุทธิโมลี (ช้อย มหาธีโร ป.ธ.๘) วัดมหาธาตุฯ ราชบุรี,พระราชรัตนเมธี (ชนินทร์ อภิปาโล ป.ธ. ๕) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพ, พระราชสมุทรเมธี (ประสาน ปญฺญาทีโป ป.ธ.๔) วัดเพชรสมุทรฯ จ.สมุทรสงคราม

พระปริยัติสุธี (แนบ ภทฺทวณฺโณ ป.ธ.๖) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพฯ, พระญาณนายก (เกตุ สีริวฑฺฒโน ป.ธ.๔) วัดอุดมธานี อ.เมือง จ.นครนายก, พระเมธีวราภรณ์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๘) วัดปากน้ำ อ.ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ

พระศรีกิตติโสภณ (เกียรติ สุกิตฺติ ป.ธ.๗ เอ็ม.เอ.) วัดจักรวรรดิฯ กรุงเทพฯ, พระครูประจิตสุตญาณ (งู้ โชโต) จล.ชอ. วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จ.สมุทรสงคราม, พระครูสุนทรธรรมรัต (พิชัย ถิรปุญฺโญ) ทผจล.ชท.วัดโชติทายการาม จ.ราชบุรี

พระครูประกาศวชิรธรรม จอ.ชพ. วัดบุญทวี (ถ้ำแกลบ) จ.เพชรบุรี, พระครูบวรธรรมสมาจาร จอ.ชพ. วัดมหาธาตุวรวิหาร จ.ราชบุรี, พระครูสมุทรธรรมนิเทศ จร.ชท. วัดปากง่าม จ.สมุทรสงคราม

พระครูพิพัฒน์วุฒิสาคร จต.ชท. วัดหลักสองราษฎร์บำรุง จ.สมุทรสาคร พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีราจารย์ วัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพฯ,พระครูศรีเมธาภรณ์ จต.ชท.วัดโคกบำรุงราษฎร์ จ.ราชบุรี

พระครูโกศลสมุทรการ จร.ชท. วัดดอนมะโนรา จ.สมุทรสงคราม,พระครูมงคลสิทธิการย์จร.ชอ. วัดเกาะนัมมทาปทวลัญชาราม ร.บ. พระครูพิพัฒน์สาครธรรม ทผจล.ชพ. วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร จ.สมุทรสาคร

พระครูสมุทรสารโสภณ รจอ.ชท. วัดบางกะพ้อม จ.สมุทรสงคราม ,พระครูปริยัตยาทร จต.ชต. วัดบัวงาม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี พระครูประกาศสมาธิคุณ ผจล.ชพ. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤฎิ์ กรุงเทพฯ

พระครูอุดมธรรมวาที จต.ชท. วัดศรีชมภู อ.เมือง จ.ราชบุรี พระครูโสภณธรรมภาณี จอ.ชท. วัดบางแพใต้ อ.บางแพ จ.ราชบุรี พระครูปลัดสุวัฒนวรคุณ วัดสวนส้ม อ.บ้านแพ้ว จ.สมุทรสาคร

พระปลัดวรรณะ วณฺโณ เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม กำลังประเคนหม้อน้ำพระพุทธมนต์ แด่พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ ในงานฉลองศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔

ของถวายไทยทาน แด่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ที่มาเจริญพระพุทธมนต์ในงานฉลองศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ งานบำเพ็ญกุศลวันมรณภาพครบ ๖ ปี พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม

พระเถรานุเถระ ที่อาราธนามาในงานฉลองศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ และวันบำเพ็ญกุศลวันมรณภาพครบ ๖ ปี พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) จำนวน ๑๕๐ รูป กำลังฉันภัตตาหารเพล ณ วัดหลักหกรัตนาราม

พระสงฆ์จำนวน ๑๕๐ รูป กำลังฉันภัตตาหารเพล ณ วัดหลักหกรัตนาราม ในงานฉลองศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ สร้างมา ๑๐ ปี สิ้นเงิน ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท ทำการฉลองวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๑

พระราชวรเวที เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี หลังจากทำพิธีเปิดป้ายศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ กำลังประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้แก่บรรดาญาติโยมทั้งหลาย ที่ได้มาร่วมงานฉลองศาลา และบำเพ็ญกุศลวันมรณภาพครบ ๖ ปี พระครูวิชัยศีลคุณ

พระครูสมุทรบรรณวัฒน์ วัดเจริญฯ พระราชวรเวที วัดช่องลม พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ วัดเจริญฯ พระสมุห์ประสม สิริปญฺโญ วัดเพชรสมุทรฯ พร้อมด้วยญาติโยม ฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔

นายสุรศักดิ์ (ช่างฮง) นางจารุวรรณ กิตติโก อยู่เชื้องหน้าวัดโชติทายการาม ผู้รับเหมาในการก่อสร้างศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ ตั้งแต่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๔ ถึง ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔ เป็นเวลา ๑๐ ปีเศษ ในราคา ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท

บรรดาญาติโยมทั้งหลายที่มาร่วมงานฉลองศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ และบำเพ็ญกุศลวันมรณภาพครบ ๖ ปี พระครูวิชัยศีลคุณ (ตรุยานนท์) กำลังฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔

วันเปิดเรียนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมมีนักธรรมชั้นตรี ๔๘ รูป น.ธ.โท ๑๒ รูป น.ธ.เอก ๒ รูป ทำการเปิดเรียน เมื่อ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๒๗ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ โรงเรียนนี้หลวงพ่อพระครูวิชัยศีลคุณ เป็นผู้สร้าง เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๒

พระภิกษุ–สามเณร เดินออกบิณฑบาตตอนเช้า เมื่อรับบิณฑบาตแล้วกำลังกลับมาที่วัด โดยต้องถือว่า บวชเรียน เขียนอ่าน การงานทำทุกอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดี พระพุทธศาสนาก็เจริญ

พระภิกษุ–สามเณร ไปบิณฑบาตทางเรือ โดยใช้เรือบต ๑ ลำ พระ ๑ องค์ บาตร ๑ ใบ ถ้วยแกงสำหรับใส่กับข้าว ๓๐ ใบ เมื่อกลับมาถึงวัดก็ช่วยกันจัด ช่วยกันทำ ช่วยกันฉัน เก็บ ปัด กวาด ล้าง แล้วก็เรียบร้อย

เมื่อกลับมาพร้อมกันแล้ว ช่วยกันจัดอาหารทั้งของคาว และของหวาน เราฉันรวมกันหมดทั้งวัด ทั้งเช้า และเพล เมื่อพระสงฆ์สามัคคีกัน ญาติโยมก็ปลื้มใจ สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข

วันเข้าพรรษา ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๗ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ณ ศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ พระภิกษุ ๕๘ รูป สามเณร ๗ รูป รวม ๖๖ รูป พร้อมด้วยสำรับคาวหวานของญาติโยมมาถวายด้วยพลังศรัทธา สาธุ สาธุ สาธุ

บรรดาญาติโยม นำภัตตาหารมาถวาย แล้วก็ยังมีผ้าอาบน้ำฝน สิ่งของเครื่องใช้อันควรแก่สมณบริโภคอีกมากมาย นำมาถวายทั้งพระภิกษุสามเณร ๖๖ รูป ๓ เดือน สาธุ สาธุ สาธุ

วันเข้าพรรษา มีการตักบาตรข้าวสาร รอบอุโบสถ บรรดาญาติโยมทั้งหลายก็มาร่วมบุญร่วมกุศลกันอย่างเนื่องแน่น พระสงฆ์สามเณรจำนวน ๖๖ รูป เดินรับบิณฑบาตรข้าวสาร รอบอุโบสถ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๗

ณ ศาลาวิชัยศีลคุณานุสรณ์ ที่หลวงพ่อพระครูวิชัยศีลคุณ สร้างให้ไว้กว้าง ๑๐ วา ยาว ๒๒ วา ด้วยพลังศรัทธาของญาติโยมอันมากมาย จึงมองให้ศาลานี้ดูแคบไปในวันเข้าพรรษา ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๗

บวชเป็นพระแล้วก็ช่วยกันทำงานโยธา ทั้งพระที่บวชแล้ว และก็นาคที่เตรียมตัวจะบวช ก็ต้องช่วยกันทำงาน พวกเราส่วนมากเป็นชาวสวนทั้งนั้น เมื่อถึงคราวทำเราก็ทำ เมื่อถึงคราวพักเราก็พักกัน

ช่วยกันโกย ช่วยกันขุดลอกคลองลำกระโดงในวัด เพื่อสะดวกในพรรษาที่ญาติโยมนำเรือมาจอดที่วัด คลองก็กว้าง น้ำก็ลึก จอดเรือสบายทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของปลา แต่ว่าหลวงพี่ทั้งหลายเหนื่อยหน่อยนะ

ประวัติผู้เขียน

นามเดิมชื่อ **วรรณะ** นามสกุล **คุณูปธานินทร์** โยมบิดาชื่อ **นายยู่อี้** โยมมารดาชื่อ **นางนุ่ม** เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑ ปีมะเส็ง ณ บ้านคลอง วัดหลักหกรัตนาราม เลขที่ ๘๑ หมู่ที่ ๗ ต.ท่านัด อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี มีพี่น้องรวมกัน ๕ คน คือ

๑. น.ส. สายสุนี คุณูปธานินทร์

๒. นายจรูญ คุณูปธานินทร์

๓. อุบาสิกาสาลี่ คุณูปธานินทร์

๔. นางผ่องใส สมตน

๕. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

เมื่อมีอายุได้ ๗ ขวบ ได้เข้า**โรงเรียนวัดหลักหกรัตนาราม (ประชานุเคราะห์)** เรียนจบ**ชั้นประถมศึกษาปีที่** ๔ มีอาชีพทางกสิกรรม ทำสวน

อุปสมบทเมื่ออายุ ๒๑ ปี เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘–๘ ณ พัทธสีมาวัดหลักหกรัตนาราม โดยอาราธนาพระเดชพระคุณท่าน คือ

พระครูประสิทธิ์สารคุณ (พิณ อินฺทสาโร ป.ธ. ๕) วัดอุบลวรรณาราม เป็นพระอุปัชฌาย์

พระครูสาทรสุตกิจ (สกล พุทฺธปาโล) วัดราษฎร์เจริญธรรม เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) วัดหลักหกรัตนาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์

สำเร็จญัตติจตุตถกรรมวาจาเมื่อเวลา ๑๕.๑๕ น. พระ-พระอุปัชฌาย์ ได้ให้นามฉายาว่า วณฺโณ

อุปสมบทแล้วได้อยู่จำพรรษาวัดหลักหกรัตนาราม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรมชั้นเอกได้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ สำนักเรียนวัดหลักหกรัตนาราม

ได้รับมอบหมายตำแหน่งหน้าที่และสมณศักดิ์ คือ

๒ สิงหาคม	๒๕๐๗	เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม
๒๒ พฤษภาคม	๒๕๑๓	เป็นพระกรรมวาจาจารย์
๘ กรกฎาคม	๒๕๑๔	เป็นรองเจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม
๑๗ ธันวาคม	๒๕๑๘	เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม

๓ มกราคม ๒๕๒๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม และเป็นเจ้าสำนักเรียน

๓ มกราคม ๒๕๒๐ เป็นผู้อุปการโรงเรียนวัดหลักหก-รัตนาราม

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๘ เผยแผ่ในเขตจังหวัดราชบุรี

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ เป็นพระฐานานุกรมที่ พระปลัดของพระครูโสภณสิริคุณ (ทอง สิริวณฺโณ) เจ้าคณะอำเภอวัด-เพลง จังหวัดราชบุรี

๙ ตุลาคม ๒๕๒๔ เป็นประธานกรรมการศึกษา โรง-เรียนวัดหลักหกรัตนาราม (สังฆ-วิชัยราษฎร์รังสฤษฎ์) ครั้งที่ ๑

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๖ เป็นประธานกรรมการศึกษา โรง-เรียนวัดหลักหกรัตนาราม (สังฆ-วิชัยราษฎร์รังสฤษฎ์) ครั้งที่ ๒

กิจการพิเศษ

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ ได้เดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน ณ ประเทศอินเดีย ประเทศเนปาล **ร่วมกับคณะของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)** ถึงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ รวม ๑๔ วัน โดยการจัดบริการของ คุณธัมมา อารีราษฎร์ (อดีตธัมมานันทะภิกขุ)

๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๔ ได้เดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน ณ ประเทศอินเดีย ประเทศเนปาล ประเทศศรีลังกา **ร่วมกับคณะของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)** และได้มีโอกาสได้พักอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร (วัดไทยสารนาถ) เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย อยู่ ๓ เดือนเศษ

นอกจากนมัสการสังเวชนียสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และที่ปรินิพพาน และปูชนียสถานที่ประเทศศรีลังกา และไปทางประเทศอินเดียตอนใต้ คือ ที่พระสถูปสาญจี โพปาล จาลก้อน ถ้ำอชันตา ถ้ำเอลเลอรา อารังกาบาด บอมเบย์ มัทราส มหาบาลีปุราม ถึงวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๑๕ รวมเป็นเวลา ๕ เดือนเศษ โดยการจัดบริการของ คุณธัมมา อารีราษฎร์ (อดีตธัมมานันทะภิกขุ)

จำนวนพระภิกษุสามเณร วัดหลักหกรัตนาราม
ต. ศรีสุราษฎร์ อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี
ประจำปี พระพุทธศักราช ๒๕๒๗

๑. พระปลัดวรรณะ (๑) วณฺโณ คุณูปธานินทร์ ๒๓ ก.ค. ๐๔[๑] อุ ฯ.[๒] พระครูประสิทธิ์สารคุณ ก ฯ.[๓] พระครูสาทรสุตกิจ อนุ ฯ.[๔] พระครูวิชัยศีลคุณ

๒. พระใบฎีกาประเสริฐ (๒) ปิยธมฺโม ขาวผ่อง ๒๘ เม.ย. ๑๗ อุ ฯ. พระครูวิชัยศีลคุณ ก. ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓. พระเรวัต (๓) เรวตฺโต คุณูปธานินทร์ ๑๐ พ.ค. ๒๔ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระอธิการเจ๊ก พุทฺธสโร อนุ ฯ พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔. พระสำรวย (๔) อมรทตฺโต พอเผ่า ๒๙ พ.ค. ๒๕ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ พระประจิม ธมฺมรโต

---

(๑) คือ วันเดือน พ.ศ. ที่ทำการอุปสมบท (๒) อุ ฯ. คือ พระอุปัชฌาย์ (๓) ก ฯ. คือ พระกรรมวาจาจารย์ (๔) อนุ ฯ. คือ พระอนุสาวนาจารย์

๕. พระเทียมสุน (๕) จตฺตมโล แซ่อื้อ ๗ มิ.ย. ๒๕ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก. ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖. พระบุญธรรม (๖) อภิปุญฺโญ แซ่เฮ้ง ๘ มิ.ย. ๒๕ อุ ฯ. พระครูโสภณธีรญาณ ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๗. พระสมยศ (๗) ภูริวฑฺฒโน สุทธยากรณ์ ๒๗ มิ.ย. ๒๕ อุ ฯ. พระครูประจิตสุตญาณ ก ฯ. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๘. พระเริงชัย (๘) เทวสโร แซ่อึ้ง ๒๐ พ.ย. ๒๕ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๙. พระบุญเชิด (๙) อินฺทวณฺโณ ดวงแก้ว ๓๐ มี.ค. ๒๖ อุ ฯ พระครูสุนทรธรรมรัต ก. ฯ พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๑๐. พระสมพงษ์ (๑๐) อนุภทฺโท สุทธยากรณ์ ๒ พ.ค. ๒๖ อุ ฯ. พระครูประจิตสุตญาณ ก ฯ. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๑๑. พระอุดม (๑๑) อุตฺตมธมฺโม เหลืองอร่าม ๑ มิ.ย. ๒๖
อุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก. ฯ. พระปลัดวรรณะ
วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๑๒. พระไพบูลย์ (๑๒) ผลปุญฺโญ เหลืองทรงชัย ๑๘ มิ.ย. ๒๖
อุ ฯ. พระครูโสภณสิริคุณ ก. ฯ. พระครูสังฆรักษ์
ประกอบ ปญฺญาทีโป อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๑๓. พระประสงค์ (๑๓) โฆสวโร เอี้ยวสุวรรณ ๒๑ มิ.ย. ๒๖
อุ ฯ. พระครูปริยัตยาทร ก. ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ
อนุ ฯ. พระจงศักดิ์ ธมฺมวิจาโร

๑๔. พระประคอง (๑๔) ถาวรคุโณ พยูรวงศ์ ๑๗ ก.ค. ๒๖
อุ ฯ. พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์ ก ฯ. พระครูสมุทร-
วิบูลวัฒน์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๑๕. พระสมบัติ (๑๕) จิราภินนฺที แซ่เจ็ง ๒๔ ก.ค. ๒๖
อุ ฯ พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร
อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๑๖. พระทนง (๑๖) ขมนฏฺฐายี เหลืองแสงทอง ๒๔ ก.ค. ๒๖
อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร
อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๑๗. พระกำธร สาสนมณฺโฑ แซ่ลิ้ม ๑๗ ม.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๑๘. พระสมบูรณ์ รกฺขิตสีโล ปานแดง ๑๙ มี.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์ ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๑๙. พระอนันตชัย อภิญฺญาโณ เลิศครุณาณัติ ๒๓ มี.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโกวิทสมุทรคุณ ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๒๐. พระสุนทร วรจิตฺโต อรุณ ๒๖ มี.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๑. พระเจษฎา ธีรปญฺโญ เซี่ยงจง ๖ เม.ย. ๒๗ อุ ฯ: พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๒. พระสมเกียรติ (๑๗) สิริมงฺคโล ๑๑ เม.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๓. พระประสิทธิ์ ปริสุทฺโธ อัคคะรัสมิโย ๑๕ เม.ษ. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก. ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๒๔. พระมนัส สีลเสฏฺโฐ อยู่พิพัฒน์ ๑๙ เม.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๕. พระเอกศักดิ์ รตนปญฺโญ เพ็งอุดม ๒๘ เม.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูสมุทรภัทรกิจ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๖. พระสุรศักดิ์ (๑๘) พุทฺธิสาโร โพธิ์ทอง ๙ พ.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระมหาโพธิ์ จนฺทสาโร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๗. พระพีระศักดิ์ (๑๙) ภูริปญฺโญ ลิ้มเจริญ ๑๕ พ.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๘. พระโชยสิทธิ์ (๒๐) บียวณฺโณ อื้อเจริญ ๑๘ พ.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณธีรญาณ ก. ฯ พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๒๙. พระวันชัย (๒๑) สีลสํวโร เจริญวงศ์ษา ๒๗ พ.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูสาทรสุตกิจ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๐. พระเดชา (๒๒) ถิรโสภโณ สุทธิวงศ์สกุล ๓๑ พ.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๑. พระสุรยุทธ (๒๓) ปริปุณฺโณ คล้ายคลึง ๓ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระราชวรเวที ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๒. พระสุชิน (๒๔) นาถสีโล ช่างเขียน ๔ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๓. พระเกษม (๒๕) เขมโก เปล่งภู่ ๔ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๔. พระวิโรจน์ (๒๖) วิโรจโน เอี้ยวสุวรรณ ๕ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณสิริคุณ ก ฯ. พระครูโสภณสุตาคม อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๕. พระสุพล สุทฺธิญาโณ แซ่ตั้น ๘ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระมหาเนย ปุญฺญธมฺโม อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๖. พระสมบูรณ์ (๒๗) กิตฺติสาโร เต็งใช่สุน ๙ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๓๗. พระชัยรัตน์ (๒๘) ชิตวํโส ทองศาสตรา ๑๐ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณสิริคุณ ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๓๘. พระสัญชัย (๒๙) ฐิตสาโร สายะสิทธิ์ ๑๑ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๓๙. พระประภาศ (๓๐) สนฺติกโร ไชยบุตร ๑๒ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์ ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๐. พระวิชัย (๓๑) ชินวํโส แซ่ลิ้ม ๑๕ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณสิริคุณ ก ฯ. พระครูสังฆรักษ์ประกอบ ปญฺญาทีโป อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๑. พระบุญชิต นิทฺเทสฺสโก แซ่อึ้ง ๑๙ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูปริยัติยาทร ก ฯ. พระครูรัตนวราภรณ์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๒. พระธวัชชัย (๓๒) สิริสุวณฺโณ สุวัณนะสิริ ๒๐ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณธีรญาณ ก ฯ. พระครูรัตนวราภรณ์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๓. พระประสิทธิ์ (๓๓) มงฺคโล แซ่เตียว ๒๑ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๔. พระอุดม มานิโต นาคบุญ ๒๒ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระ-ครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๔๕. พระสมโภชน์ (๓๔) ฐิตสํวโร นาคบุญ ๒๓ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระราชวรเวที ก ฯ. พระครูรัตนวราภรณ์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๖. พระกล้าณรงค์ (๓๕) อาจิณฺณสีโล ผู้เจริญ ๒๔ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูปริยัติยาทร ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระมหาสุทัศน์ สุธมฺโม

๔๗. พระอนุชา เขมธมฺโม แซ่ลิ้ม ๒๕ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๘. พระสุพนธ์ (๓๖) วุฑฺฒิโก แซ่เล้า ๒๖ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูประจิตสุตญาณ ก ฯ. พระครูโสภณสุตาคม อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๔๙. พระบุญเสริม (๓๗) ปญฺญาวชิโร จันทนะโสตถิ์ ๒๗ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์ ก ฯ. พระครูปลัดชุบ ตนฺติปาโล อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๐. พระประเสริฐ (๓๘) ติสฺสวํโส ภานุรัตน์ ๒๘ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณสิริคุณ ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระจงศักดิ์ ธมฺมวิจาโร

๕๑. พระจำลอง (๓๙) จารุวํโส แซ่ซิ้ม ๒๘ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณสิริคุณ ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๒. พระเกรียงเดช (๔๐) อธิฏฺฐาโน ไกรสุวรรณ ๒๙ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูสังฆรักษ์ประกอบ ปญฺญาทีโป อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๓. พระสมชาย (๔๑) ปภสฺสโร เกตุแก้ว ๓๐ มิ.ย. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณธีญาณ ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๔. พระศิริชัย (๔๒) ปญฺญาพโล วาปีสิทธิพันธ์ ๑ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูปริยัตยาทร ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๕. พระวัชระชัย ถาวโร บุณยสนธิกุล ๑ ก.ค. ๒๗ อนุ ฯ พระครูปริยัติยาหาร ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๖. พระเสถียร (๔๓) ฐานุตฺตโม จันทร์รวม ๒ ก.ค. ๒๒ อุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระครูสังฆรักษ์ประกอบ ปญฺญาทีโป อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๗. พระมานิตย์ (๔๔) อาภากโร ดอนวุ่น ๒ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระครูสังฆรักษ์ประกอบ ปญฺญาทีโป อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๘. พระบุญส่ง ฐิตธมฺโม จันทร์รวม ๒ ก.ค. ๒๗ อนุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระครูสังฆรักษ์ประกอบ ปญฺญาทีโป อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๕๙. พระทวี (๔๕) อตฺตนาโถ ประยุทธ์พร ๓ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูอุดมธรรมวาที ก ฯ. พระมหาโพธิ์ จนฺสาโร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๐. พระสมศักดิ์ (๔๖) จนฺทรํสี แซ่แต้ ๔ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ พระครูปริยัติยาทร ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๑. พระปรีชา (๔๗) กุลวฑฺฒโน แซ่ฉั่ว ๕ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูประจิตสุตญาณ ก ฯ. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๒. พระอุดม (๔๘) กิตฺติวณฺโณ รักษาพันธ์ ๖ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโกวิทสมุทรคุณ ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๖๓. พระทวีศักดิ์ (๔๙) ทิวากโร ฉันทวโร ๗ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ อนุ ฯ. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช

๖๔. พระวัฒนา (๕๐) อโนมคุโณ อันวยานนท์ ๘ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๕. พระวิโรจน์ (๕๑) ธีรงฺกาโร แต้ภักดี ๙ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณธีรญาณ ก ฯ. พระมหาเนย ปุญฺญธมฺโม อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๖. พระเจริญ (๕๒) อภิวฑฺฒโน แซ่เฮ้า ๙ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณธีรญาณ ก ฯ. พระมหาเนย ปุญฺญธมฺโม อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๗. พระสมบัติ (๕๓) สมฺปตฺติโก อุ่นเจริญ ๑๐ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๘. พระสมพร (๕๔) ติกฺขปญฺโญ พูลสวัสดิ์ ๑๑ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูโสภณธีรญาณ ก ฯ. พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๖๙. พระกิจจา (๕๔) สุทฺธจิตฺโต ๑๑ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูปริยัตยาทร ก ฯ. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๗๐. พระจรัล (๕๖) ชลนฏฺฐายี โอ่งเคลือบ ๑๒ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวราภรณ์ อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๗๑. พระศักดิ์ดา (๕๗) พุรหุมโชติ ดีวินิจ ๑๒ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๗๒. พระวิเชียร (๕๘) ฐิตโสภี ๑๒ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๗๓. พระบักเล้ง (๕๙) เขมจารี ๑๒ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต ก ฯ. พระครูรัตนวรากร อนุ ฯ. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

๗๔. สามเณรสมจิต (๖๐) ทองทับทิม ๒๒ ต.ค. ๒๔ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

๗๕. สามเณรอมร (๖๑) เตียเจริญ ๒๔ ก.ค. ๒๖ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

๗๖. สามเณรสมพงษ์ (๒๖) ปุจฉาการ ๘ ก.ย. ๒๖ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

๗๗. สามเณรวันชัย (๖๓) อุดมเดชวันชัย ๒๓ มี.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

๗๘. สามเณรบัญญา ชุ่นเฮง ๓ พ.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

๗๙. สามเณรประวิทย์ (๖๔) แช่มชูกุล ๑๒ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

๘๐. สามเณรบุญส่ง (๖๕) ช่างเขียน ๑๒ ก.ค. ๒๗ อุ ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

๘๑. สามเณรฉลอง (๖๖)[๑] สังข์คุ้ม ๑๒ ก.ค. ๗๒ อุ. ฯ. พระครูสุนทรธรรมรัต

---

(๑) เครื่องหมายที่มีเลขอยู่ในวงเล็บ(๖๖) คือพระภิกษุสามเณรที่อยู่จำพรรษา พ.ศ. ๒๕๒๗ จำนวน ๖๖ รูป นอกนั้นคือที่ทำการอุปสมบทและทำการลาสิกขา ก่อนเข้าพรรษา

รายการ รายรับ รายจ่าย ตลอดปี ของวัดหลักหกรัตนาราม

พ.ศ.	รายรับ	รายจ่าย	คงเหลือ
๒๕๑๙	๔๖๑,๔๖๙.๖๕ บาท	๒๙๖,๐๐๘.๐๐ บาท	๑๖๕,๔๖๑.๖๕ บาท
๒๕๒๐	๘๗๐,๗๐๘.๖๕ บาท	๗๖๔,๕๑๒.๐๐ บาท	๑๐๖,๑๙๖.๖๕ บาท
๒๕๒๑	๗๐๐,๖๘๓.๑๕ บาท	๖๘๑,๐๒๖.๐๐ บาท	๑๙,๖๕๗.๑๕ บาท
๒๕๒๒	๕๘๖,๓๐๓.๙๐ บาท	๔๑๓,๗๙๐.๕๐ บาท	๑๗๒,๕๑๓.๔๐ บาท
๒๕๒๓	๑,๓๘๘,๔๕๑.๙๐ บาท	๖๗๔,๓๒๙.๕๐ บาท	๗๑๔,๑๒๒.๔๐ บาท
๒๕๒๔	๑,๔๖๓,๖๗๑.๔๐ บาท	๑,๔๒๙,๔๕๐.๗๕ บาท	๓๔,๒๒๐.๖๕ บาท
๒๕๒๕	๗๓๒,๘๖๗.๙๐ บาท	๖๐๓,๖๔๑.๐๐ บาท	๑๒๙,๒๒๖.๙๐ บาท
๒๕๒๖	๙๑๐,๘๒๖.๖๕ บาท	๘๖๕,๓๔๘.๔๐ บาท	๔๕,๔๗๘.๒๕ บาท
๒ ๕๒๗	๘๒๔,๐๓๖.๐๐ บาท	๖๓๕,๘๖๑.๗๕ บาท	๑๘๘,๑๗๔.๒๕ บาท

สถิติจำนวนพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด ในระหว่างพรรษา และพระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาพระปริยัติธรรม ของวัดหลักหกรัตนาราม

พ.ศ.	พระภิกษุ	สามเณร	รวม	ศิษย์วัด	น.ธ.ตรี	น.ธ. โท	น.ธ. เอก
๒๕๑๙	๓๕	๓	๓๘	๒๘	๓๓	—	—
๒๕๒๐	๔๔	๒	๔๖	๓๒	๔๐	๒	—
๒๕๒๑	๒๕	๕	๓๐	๒๐	๒๐	๕	๒
๒๕๒๒	๔๕	๓	๔๘	๓๒	๓๙	๒	๑
๒๕๒๓	๓๓	๕	๓๘	๒๘	๓๐	๔	—
๒๕๒๔	๓๓	๒	๓๕	๑๙	๓๐	๑	๑
๒๕๒๕	๔๒	๓	๔๕	๑๙	๓๘	๔	—
๒๕๒๖	๕๖	๔	๖๐	๓๒	๔๒	๗	๑
๒๕๒๗	๕๙	๗	๖๖	๓๒	๕๐	๑๒	๑

สถิติจำนวนพระภิกษุสามเณร ของวัดหลักหกรัตนาราม
สมัครสอบนักธรรมภาคนวกะ น.ธ. ตรี (สอบซ้อม) ณ สนามจังหวัดราชบุรี
จำนวนสมัครสอบ (สถานที่สอบ วัดบัวงาม) จำนวนที่สอบได้

พ.ศ.	พระภิกษุ	สามเณร	รวม	พระภิกษุ	สามเณร	รวม
๒๕๑๙	๑๙	๓	๒๒	๔	๑	๕
๒๕๒๐	๓๕	๑	๓๖	๑๖	๑	๑๗
๒๕๒๑	๑๔	๓	๑๗	๑๒	๒	๑๔
๒๕๒๒	๓๒	๔	๓๖	๑๙	—	๑๙
๒๕๒๓	๒๔	๕	๒๙	๑๔	๓	๑๗
๒๕๒๔	๒๕	๒	๒๗	๑๖	—	๑๖
๒๕๒๕	๓๕	๓	๓๘	๙	๒	๑๑
๒๕๒๖	๔๒	๓	๔๕	๑๕	๑	๑๖
๒๕๒๗	๔๐	๖	๔๖	๑๕	๑	๑๖

สถิติจำนวนพระภิกษุสามเณร ของวัดหลักหกรัตนาราม สมัครสอบนักธรรมสนามหลวง (สอบไล่) ณ สถานที่สอบวัดอมรญาติสมาคม

พ.ศ.	จำนวนที่สมัครสอบ ตรี	โท	เอก	รวม	จำนวนที่สอบได้ ตรี	โท	เอก	รวม
๒๕๑๙	๑๐	—	๑	๑๑	๔	—	—	๔
๒๕๒๐	๑๐	๒	๑	๑๓	๖	๑	—	๗
๒๕๒๑	๙	๔	๒	๑๕	๔	๑	—	๕
๒๕๒๒	๑๒	—	—	๑๒	๗	—	—	๗
๒๕๒๓	๑๘	๔	๒	๒๒	๙	๑	—	๑๐
๒๕๒๔	๑๔	๑	๑	๑๖	๖	๑	—	๗
๒๕๒๕	๒๒	๓	—	๒๕	๑๓	๒	—	๑๕
๒๕๒๖	๓๔	๕	๑	๔๐	๑๑	๑	—	๑๒
๒๕๒๗	๓๖	๑๑	๑	๔๗	(ยังไม่ทราบผลสอบ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๗)			

โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดหลักหกรัตนาราม
ตำบลดำเนินสะดวก เขต ๒ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ภาคที่ ๑๕
รายชื่อคณะครูและอาจารย์ที่ทำการสอนพระปริยัติธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๒๗

เลขที่	ชื่อ	ฉายา	รู้ธรรม	รู้โลก	อายุ	พรรษา	สอนมา	วิชาที่สอน
๑.	พระปลัดวรรณะ	วณฺโณ	น.ธ. เอก	ป. ๔	๔๔	๒๔	๒๑ ปี	กระทู้ธรรม
๒.	พระใบฎีกาประเสริฐ	ปิยธมฺโม	น.ธ. โท	ป. ๔	๖๐	๑๑	๙ ปี	ธรรมะ
๓.	พระเรวัต	เรวตฺโต	น.ธ. ตรี	ป. ๔	๒๔	๔	๓ ปี	วินัยบัญญัติ
๔.	พระสมยศ	ภูริวฑฺฒโน	น.ธ. โท	ม.ศ. ๓	๒๓	๓	๒ ปี	พุทธประวัติ
๕.	พระบุญธรรม	อภิปุญฺโญ	น.ธ. ตรี	ป. ๔	๒๓	๓	๒ ปี	ศาสนพิธี
๖.	พระบุญเชิด	อินฺทวณฺโณ	น.ธ. ตรี	ม.ศ. ๕	๒๒	๒	๒ ปี	คิหิปฏิบัติ

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๘ วันเปิดทำการสอน ทำการสอนทุกวันเริ่มเวลา ๑๒.๓๐ น. หมดเวลา ๑๖.๐๐ น. สอนถึง วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ และหยุดวันโกน วันพระ

สถิติการสอบธรรมสนามหลวง เขตอำเภอดำเนินสะดวก (รวมทั้งอำเภอ)

	นักธรรมชั้นตรี				ธรรมศึกษาชั้นตรี			
พ.ศ.	สอบ	ได้	ตก	เปอร์เซ็น	สอบ	ได้	ตก	เปอร์เซ็น
๒๕๒๒	๘๕	๔๖	๓๙	๕๔.๑๑	๘๕	๑๔	๗๑	๑๖.๔๗
๒๕๒๓	๑๖๖	๗๖	๙๐	๔๕.๗๘	๕๘	๒	๕๖	๓.๔๔
๒๕๒๔	๑๓๙	๙๒	๔๗	๖๖.๑๘	๑๐๓	๓๘	๖๕	๓๖.๘๙
๒๕๒๕	๑๒๔	๕๔	๗๐	๔๓.๕๔	๔๒	๘	๓๔	๑๙.๐๔
๒๕๒๖	๑๖๐	๘๙	๗๑	๕๕.๖๒	๘	๘	—	๑๐๐.๐๐
๒๕๒๗	๑๖๗	ยังไม่ทราบผลในการสอบ			๔	วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗		

การสอบธรรมสนามหลวง (สอบไล่) ในปัจจุบันนี้ กำหนดเอาไว้ในวันแรม ๒–๓–๔–๕ ค่ำ เดือน ๑๒ รวม ๔ วัน ของทุก ๆ ปี โดยเริ่มทำการสอบ เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๖.๐๐ น. รวม ๓ ชั่วโมง

สถิติการสอบธรรมสนามหลวง เขตจังหวัดราชบุรี (รวมทั้งจังหวัด)

	นักธรรมชั้นตรี				ธรมมศึกษาชั้นตรี			
พ.ศ.	สอบ	ได้	ตก	เปอร์เซ็น	สอบ	ได้	ตก	เปอร์เซ็น
๒๕๒๑	๗๙๑	๓๓๓	๔๕๘	๔๒.๐๙	๔๗๕	๑๓๖	๑๓๙	๔๙.๔๕
๒๕๒๒	๘๑๓	๔๓๓	๓๘๐	๕๓.๒๕	๒๘๖	๑๑๕	๑๗๑	๔๐.๔๑
๒๕๒๓	๑,๓๑๕	๖๖๗	๖๔๘	๕๐.๗๒	๔๖๓	๑๐๓	๓๖๐	๒๒.๒๔
๒๕๒๔	๑.๒๗๙	๖๖๑	๖๑๘	๕๑.๖๘	๔๗๙	๒๘๓	๑๙๖	๕๙.๐๘
๒๕๒๕	๑.๓๔๖	๕๘๔	๗๖๒	๔๓.๓๘	๓๐๘	๑๖๙	๑๓๙	๕๔.๘๗
๒๕๒๖	๑.๓๗๗	๘๑๖	๕๖๑	๕๙.๒๕	๓๒๑	๒๑๕	๑๐๖	๖๖.๙๗

๒๕๒๗ เขตอำเภอดำเนินสะดวก นักธรรม ๒๕๘ ธรรมศึกษา ๑๓ รวม ๒๗๑

น.ธ. ตรี ส่งสอบ ๒๑๑ ขาดสอบ ๔๔ สอบจริง ๑๖๗ รูป ธ.ศ. ตรี ส่งสอบ ๔ คน

น.ธ. โท ส่งสอบ ๗๐ ขาดสอบ ๕ สอบจริง ๖๕ รูป ธ.ศ. โท ส่งสอบ ๖ คน

น.ธ. เอก ส่งสอบ ๓๐ ขาดสอบ ๔ สอบจริง ๒๖ รูป ธ.ศ. เอก ส่งสอบ ๓ คน

สถิติจำนวนพระภิกษุสามเณร ของวัดหลักหกรัตนาราม

สมัครสอบนักธรรมภาคนวกะ ชั้นตรี สนามสอบจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๒๗

ณ สถานที่สอบ วัดบ้วงาม ต. ดำเนินสะดวกเขต ๒ อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี

เลขที่	ชื่อ	ฉายา	กระทู้	ธรรม	พุทธ	วินัย	คะแนน	ได้–ตก
๑.	พระจรัล	ชลนฏฐายี	๕๐	๓๖	๓๘	๔๔	๑๖๘	ตก
๒.	พระศักดิ์ดา	พุรหมโชติ	๖๕	๔๕	๓๖	๔๕	๑๙๑	ตก
๓.	พระไชยสิทธิ์	ปิยวณฺโณ	๗๐	๕๖	๖๓	๕๑	๒๔๐	ได้
๔.	พระกิจจา	สุทฺธจิตฺโต	๖๐	๒๘	๔๒	๓๕	๑๖๕	ตก
๕.	พระจำลอง	จารุวํโส	๕๐	๓๙	๒๐	๒๔	๑๓๓	ตก
๖.	พระมานิตย์	อาภากโร	๖๐	๔๐	๕๐	๒๘	๑๗๘	ตก
๗.	พระปรีชา	กุลวฑฺฒโน	–	–	–	–	–	–
๘.	พระอุดม	กิตฺติวณฺโณ	๖๕	๔๒	๔๙	๓๕	๑๙๑	ตก

เลขที่	ชื่อ	ฉายา	กระทู้	ธรรม	พุทธ	วินัย	ถะแนน	ได้–ตก
๙.	พระสมเกียรติ	สิริมงฺคโล	๖๐	๖๐	๕๕	๖๑	๒๓๖	ได้
๑๐.	พระเจริญ	อภิวฑฺฒโน	๕๐	๓๘	๓๖	๓๓	๑๕๗	ตก
๑๑.	พระสุรศักดิ์	พุทฺธิสาโร	–	–	–	–	–	–
๑๒.	พระพีระศักดิ์	ภูริปญฺโญ	๗๐	๕๘	๖๑	๕๔	๒๔๓	ได้
๑๓.	พระวันชัย	สีลสํวโร	๕๐	๓๘	๒๕	๓๒	๑๔๕	ตก
๑๔.	พระเดชา	ถิรโสภโณ	๖๕	๔๒	๔๘	๔๕	๒๐๐	ได้
๑๕.	พระสุรยุทธ	ปริปุณฺโณ	๕๐	๓๘	๒๗	๓๖	๑๕๑	ตก
๑๖.	พระสุชิน	นาถสีโล	๕๐	๓๔	๒๓	๒๕	๑๓๒	ตก
๑๗.	พระเกษม	เขมโก	๖๕	๔๗	๓๕	๓๘	๑๘๕	ตก
๑๘.	พระวิโรจน์	วิโรจโน	–	–	–	–	–	–
๑๙.	พระสมบูรณ์	กิตฺติสาโร	๗๐	๖๘	๖๒	๕๕	๒๕๕	ได้

เลขที่	ชื่อ	ฉายา	กระทู้	ธรรม	พุทธ	วินัย	คะแนน	ได้–ตก
๒๐.	พระชัยรัตน์	ชิตวํโส	๖๔	๖๖	๖๖	๔๐	๒๓๗	ได้
๒๑.	พระสัญชัย	ฐิตสาโร	๖๕	๖๘	๖๘	๖๕	๒๖๖	ได้
๒๒.	พระประภาศ	สนฺติกโร	๖๒	๕๖	๕๓	๕๔	๒๒๕	ได้
๒๓.	พระวิชัย	ชินวํโส	๖๐	๓๘	๕๓	๓๖	๑๘๗	ตก
๒๔.	พระธวัชชัย	สิริสุวณฺโณ	๖๐	๔๑	๔๐	๒๔	๑๖๕	ตก
๒๕.	พระประสิทธิ์	มงฺคโล	๗๐	๖๕	๔๖	๕๑	๒๓๒	ได้
๒๖.	พระกล้าณรงค์	อาจิณฺณสีโล	๕๐	๒๔	๓๔	๔๐	๑๔๘	ตก
๒๗.	พระสุพนธ์	วุฑฺฒิโก	๗๐	๖๕	๖๘	๓๗	๒๔๐	ได้
๒๘.	พระปราเสริฐ	ติสฺสวํโส	๗๐	๓๕	๔๙	๓๕	๑๘๙	ตก
๒๙.	พระเกรียงเดช	อธิฏฺฐาโน	๗๐	๓๓	๔๘	๖๐	๒๑๑	ได้
๓๐.	พระสมชาย	ปภสฺสโร	๗๐	๔๐	๔๓	๓๕	๑๘๘	ตก

เลขที่	ชื่อ	ฉายา	กระทู้	ธรรม	พุทธ	วินัย	คะแนน	ได้-ตก
๓๑.	พระศิริชัย	ปญฺญาพโล	๗๐	๕๙	๖๓	๖๓	๒๕๕	ได้
๓๒.	พระเสถียร	ฐานุตฺตโม	๖๕	๓๔	๖๓	๔๕	๒๐๗	ได้
๓๓.	พระทวี	อตฺตนาโถ	๖๕	๓๕	๔๕	๓๗	๑๘๒	ตก
๓๔.	พระสมศักดิ์	จนฺทรํสี	๕๐	๒๘	๓๕	๒๕	๑๓๘	ตก
๓๕.	พระทวีศักดิ์	ทิวากโร	๖๐	๔๘	๔๓	๔๙	๒๐๐	ได้
๓๖.	พระวัฒนา	อโนมคุโณ	๗๐	๕๐	๖๐	๕๘	๒๓๘	ได้
๓๗.	พระวิโรจน์	ธีรงฺกาโร	๕๕	๒๒	๓๘	๔๓	๑๕๘	ตก
๓๘.	พระสมบัติ	สมฺปตฺติโก	–	–	–	–	–	–
๓๙.	พระสมพร	ติกฺขปญฺโญ	๔๐	๒๑	๒๓	๒๐	๑๐๔	ตก
๔๐.	พระบักเล้ง	เขมจารี	๖๕	๕๐	๓๖	๓๙	๑๙๐	ตก
๔๑.	สามเณรสมพงษ์	ปุจฉาการ	๗๘	๕๐	๔๗	๔๘	๒๑๕	ได้

เลขที่	ชื่อ	ฉายา	กระทู้	ธรรม	พุทธ	วินัย	คะแนน	ได้–ตก
๔๒.	สามเณรประวิทย์	แช่มชูกุล	๕๕	๔๑	๓๘	๔๗	๑๘๑	ตก
๔๓.	สามเณรวันชัย	อุดมเดชวันชัย	๕๕	๕๑	๔๓	๓๘	๑๘๗	ตก
๔๔.	สามเณรบุญส่ง	ช่างเขียน	๕๘	๔๐	๓๘	๓๕	๑๗๑	ตก
๔๕.	สามเณรอมร	เตียเจริญ	๖๐	๔๒	๔๑	๓๙	๑๘๒	ตก
๔๖.	สามเณรฉลอง	สังข์คุ้ม	๕๒	๓๒	๕๖	๓๖	๑๗๖	ตก

หมายเหตุ พระภิกษุสามเณรทุกรูป ต้องทำการสอบทุกวิชา รวม ๔ วิชา คะแนนเต็มวิชาละ ๗๐ คะแนน รวมคะแนนเต็ม ๒๘๐ คะแนน ทั้ง ๔ วิชา รวมคะแนนตั้งแต่ ๒๐๑ คะแนน สอบได้

สถิติจำนวนพระภิกษุสามเณรทุกวัดที่เข้าสอบความรู้นักธรรมภาคนวกะ ชั้นตรี
ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ภาคที่ ๑๕
วันที่ ๓–๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ขึ้น ๙–๑๐ ค่ำ เดือน ๑๑

เลขที่	ชื่อวัด	ส่งเข้าสอบ	ขาดสอบ	สอบจริง	สอบได้	สอบตก	เปอร์เซ็น
๑.	บัวงาม	๒๗	๓	๒๔	๒๓	๑	๙๕.๘๓
๒.	ประสาทสิทธิ์	๓๓	๓	๓๐	๑๘	๑๒	๕๙.๙๙
๓.	หลักหกรัตนาราม	๔๖	๔	๔๒	๑๖	๒๖	๓๘.๐๙
๔.	เวฬุวนาราม	๑๙	—	๑๙	๑๓	๖	๖๘.๔๒
๕.	ตาลเรียง	๖	—	๖	๒	๔	๓๓.๓๓
๖.	ใหม่สี่หมื่น	๑๔	—	๑๔	๑๑	๓	๗๘.๕๗
๗.	ตาลบำรุงกิจ	๒	—	๒	๒	—	๑๐๐.๐๐
๘.	สีดาราม	๔	—	๔	๔	—	๑๐๐.๐๐

เลขที่	ชื่อวัด	ส่งเข้าสอบ	ขาดสอบ	สอบจริง	สอบได้	สอบตก	เปอร์เซ็น
๙.	ท่าเรือ	๒๓	—	๒๓	๑๗	๖	๗๓.๙๑
๑๐.	เนกขัมมาราม	๒๐	—	๒๐	๑๖	๔	๘๐.๐๐
๑๑.	คูหาสุวรรค์	๗	—	๗	๗	—	๑๐๐.๐๐
๑๒.	โชติทายการาม	๒๙	๒	๒๗	๒๐	๗	๗๔.๐๗
๑๓.	ราษฎร์เจริญธรรม	๒๕	—	๒๕	๑๓	๑๒	๕๒.๐๐
๑๔.	อุบลวรราราม	๒๗	๑๐	๑๗	๒	๑๕	๑๑.๗๖
๑๕.	พิทักษ์เทพาวาส	๓๗	๔	๓๓	๑๒	๒๑	๓๖.๓๖
๑๖.	สอนประดิษฐ์วราราม	๒๒	๕	๑๗	๓	๑๔	๑๗.๖๔
๑๗.	ปรกเจริญ	๑๐	—	๑๐	๔	๖	๔๐.๐๐
๑๘.	อมรญาติสมาคม	๗	—	๗	๗	—	๑๐๐.๐๐
๑๙.	สนามไชย	๑๐	—	๑๐	๑๐	—	๑๐๐.๐๐

เลขที่	ชื่อวัด	ส่งเข้าสอบ	ขาดสอบ	สอบจริง	สอบได้	สอบตก	เปอร์เซ็น
๒๐.	โคกบำรุงราษฎร์	๒๓	—	๒๓	๑๘	๕	๗๘.๒๖
๒๑.	ดอนคลัง	๑๑	๔	๗	๔	๓	๕๗.๑๔
๒๒.	บ้านไร่	๑๓	—	๑๓	๗	๖	๕๓.๘๔
๒๓.	ชาวเหนือ	๒๖	—	๒๖	๑๗	๙	๖๕.๓๘
๒๔.	โคกตับเป็ด	๔	—	๔	๔	—	๑๐๐.๐๐
	รวมทั้งอำเภอ	๔๔๕	๓๕	๔๑๐	๒๕๐	๑๖๐	๖๐.๙๗

พระปลัดวรรณะ วณฺโณ
ผู้บันทึกและเรียบเรียง
วันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

รายชื่อพระสังฆาธิการ

อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ภาคที่ ๑๕

---

๑. **พระปรากรมมุนี** (ซุ่นเฮียง) (ธวัช ธมฺเมสโน ป.ธ. ๗) **เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก** เจ้าอาวาสวัดอมรญาติสมาคม ต. ท่านัด **โทร. ๒๔๑๒๐๐**

๒. **พระครูศรีเมธาภรณ์** จต. ชท. (อัมพร สิริปญฺญาโภ ป.ธ. ๔) **เจ้าคณะตำบลท่านัด** เจ้าอาวาสวัดโคกบำรุง-ราษฎร์ ต. ท่านัด

๓. พระครูโสภิตธรรมาภรณ์ จร. ชต. (ฉุน) (ดำรง เตช-วโร) เจ้าอาวาสวัดสนามไชยราษฎร์ศรัทธาธรรม ต. ท่านัด

๔. พระครูวิชัยสีลคุณ จร. ชต. (ครุฑ อคฺคธมฺโม) เจ้า-อาวาสวัดชาวเหนือ ต. ท่านัด

๕. พระครูสมุห์ทองหยด ฐิติสมฺปนฺโน เจ้าอาวาสวัดบ้านไร่ ต. ท่านัด

๖. พระครูโกศลรัตนคุณ จร. ชท. (สมวงษ์ ปญฺญตฺติกุสโล) เจ้าอาวาสวัดดอนคลัง ต. ท่านัด

๗. พระอธิการเสาร์ ธมฺมสุทฺโธ เจ้าอาวาสวัดโคกตับเป็ด ต. ท่านัด

๘. **พระครูสุนทรธรรมรัต** ทผจล. ชท. (กิมไซ) (พิชัย ถิรปุญฺโญ) **เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก เขต ๑** เจ้าอาวาสวัดโชติทายการาม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑ **โทร.** ๒๔๑๐๐๓

๙. พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช รองเจ้าอาวาสวัดโชติทายการาม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๐. พระครูปลัดชุบ ตนฺติปาโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโชติทายการาม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๑. พระครูปลัดสง่า สุจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดอุบลวรรณาราม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑ **โทร.** ๒๔๑๐๓๕

๑๒. รองพระอธิการบุญรอด ฐิตธมฺโม รองเจ้าอาวาสวัดอุบลวรรณาราม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๓. พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์ จร.ชท. (อ่วน อนุภาโส) เจ้าอาวาสวัดพิทักษ์เทพาวาส ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๔. พระจงศักดิ์ (เฉ) ธมฺมวิจาโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพิทักษ์เทพาวาส ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๕. พระมหาสุทัศน์ สุธมฺโม ป.ธ. ๔ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพิทักษ์เทพาวาส ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๖. พระครูสาทรสุตกิจ (สระ จนฺทโชโต) เจ้าอาวาสวัดสอนประดิษฐ์วราราม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๗. พระครูรัตนวราภรณ์ จร. ชท. (กำจัด นาควโร) เจ้าอาวาสวัดราษฎร์เจริญธรรม ต.ดำเนินฯ เขต ๑ โทร.๒๔๑๑๐๘

๑๘. พระอธิการเยือน ธมฺมโชโต เจ้าอาวาสวัดปรกเจริญ ต. ดำเนินสะดวก เขต ๑

๑๙. **พระครูปริยัตยาทร** จต. ชต. (ผาง ชนาสโภ) **เจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก เขต ๒** เจ้าอาวาสวัดบัวงาม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๐. พระครูโสภณสุตาคม รจร. ชต. (สุดใจ ฐานุตฺตโร ป.ธ. ๓) รองเจ้าอาวาสวัดบัวงาม และเลขานุการเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๑. พระมหาโพธิ์ จนฺทสาโร ป.ธ. ๔ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบัวงาม ต. ดำเนินมะดวก เขต ๒

๒๒. พระมหาเนย ปุญฺญธมฺโม ป.ธ. ๓ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบัวงาม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๓. พระมหาประดิษฐ์ ธมฺมโสภโณ ป.ธ. ๔ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบัวงาม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๔. พระครูวินัยธรกิมใช้ รตนวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๕. พระมหาชัยพร วลฺลโภ ป.ธ. ๔ รองเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๖. พระปลัดจรูญ พุทฺธสโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๗. พระโต อคฺโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๘. พระมณฑา สุทฺธญาโณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๒๙. พระปลัดวรรณะ วณฺโณ เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒ **โทร. ๒๔๑๑๐๗**

๓๐. พระครูยุติลพัฒนกิจ จร. ชท. (เลี่ยม ธีรปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดเวฬุวนาราม ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๓๑. พระครูปริยัติยาทร รักษาการ เจ้าอาวาสวัดตาลเรียง ต. ดำเนินสะดวก เขต ๒

๓๒. **พระครูโสภณวราทร** จร. ชท. (ประยงค์ เตชพโล) **เจ้าคณะตำบลสี่หมื่น–แพงพวย** ต. สี่หมื่น

๓๓. พระครูธรรมวรทัต จร.ชต. (ทองดี ปุสฺสทตฺโต) เจ้าอาวาสวัดคูหาสวรรค์ ต. สี่หมื่น–แพงพวย

๓๔. รองพระอธิการทิม ปญฺญาภาโส รองเจ้าอาวาสวัดคูหา-สวรรค์ ต, สี่หมื่น–แพงพวย

๓๕. พระครูปลัดทองใบ วีรธมฺโม เจ้าอาวาสวัดตาลบำรุงกิจ ต. สี่หมื่น–แพงพวย

๓๖. พระครูสังฆรักษ์ชุ่ม สมฺปนฺโน เจ้าอาวาสวัดเนกขัมมาราม ต. สี่หมื่น–แพงพวย

๓๗. พระครูวินัยธรสมบูรณ์ โชติปาโล เจ้าอาวาสวัดสีดาราม ต. สี่หมื่น–แพงพวย

๓๘. พระครูสมุห์น้อย นาคเสโน รองเจ้าอาวาสวัดสีดาราม ต. สี่หมื่น–แพงพวย

๓๙. พระอธิการวิรัตน์ ติกฺขวีโร เจ้าอาวาสวัดท่าเรือ ต. สี่หมื่น–แพงพวย

เจ้าอาวาสในเขตอำเภอดำเนินสะดวก มี	๒๔ รูป
รองเจ้าอาวาส มี	๖ รูป
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส มี	๙ รูป
รวมมีพระสังฆาธิการทั้งอำเภอดำเนินสะดวก มี	๓๔ รูป
พระภิกษุทั้งอำเภอดำเนินสะดวก (พ.ศ. ๒๕๒๗) มี	๙๓๗ รูป
สามเณรทั้งอำเภอดำเนินสะดวก (พ.ศ. ๒๕๒๗) มี	๑๐๙ รูป
ศิษย์วัดทั้งอำเภอดำเนินสะดวก (พ.ศ. ๒๕๒๗) มี	๔๑๖ คน

พระปลัดวรรณะ วณฺโณ

เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม

ผู้รวบรวมและเรียบเรียง

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๗

พระสังฆาธิการ ที่ได้รับนิตยภัต (เงินเดือน)
ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ที่เป็นพระราชาคณะ พระครูสัญญาบัตร เลขานุการ

เลขที่	ชื่อสมณศักดิ์	วัด	จำนวนเงินนิตยภัต
๑.	พระปรากรมมุนี	อมรญาติสมาคม	๔๘๐.๐๐ บาท
๒.	พระครูสุนทรธรรมรัต	โชติทายการาม	๒๐๐.๐๐ บาท
๓.	พระครูศรีเมธาภรณ์	โกกบำรุงราษฎร์	๒๐๐.๐๐ บาท
๔.	พระครูปริยัตยาทร	บัวงาม	๑๖๐.๐๐ บาท
๕.	พระครูโสภณวราทร	ใหม่สี่หมื่น	๑๖๐.๐๐ บาท
๖.	พระครูอดุลพัฒนกิจ	เวฬุวนาราม	๑๖๐.๐๐ บาท
๗.	พระครูพิทักษ์เทพสิทธิ์	พิทักษ์เทพาวาส	๑๖๐.๐๐ บาท
๘.	พระครูโกศลรัตนคุณ	ดอนคลัง	๑๖๐.๐๐ บาท
๙.	พระครูรัตนวราภร	ราษฎร์เจริญธรรม	๑๖๐.๐๐ บาท
๑๐.	พระครูธรรมวรทัต	คูหาสวรรค์	๑๔๐.๐๐ บาท
๑๑.	พระครูสาทรสุตกิจ	สอนประดิษฐ์วราราม	๑๔๐.๐๐ บาท
๑๒.	พระครูโสภิตธรรมาภรณ์	สนามไชย	๑๔๐.๐๐ บาท
๑๓.	พระครูวิชัยศีลคุณ	ชาวเหนือ	๑๔๐.๐๐ บาท
๑๔.	พระครูโสภณสุตาคม	บัวงาม	๑๔๐.๐๐ บาท

พระปลัดวรรณะ วณฺโณ
เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม
ผู้รวบรวมและเรียบเรียง
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

วันประสูติ

และวันเกิดของพระมหาเถรผู้ใหญ่

---

๑. **สมเด็จพระสังฆราช** (วาสน์ วาสโน ป.ธ. ๔) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วันพุธที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ปีระกา ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ **พระชนมายุได้ ๘๘ ปี**

๒. **สมเด็จพระญาณสังวร** (เจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร วันศุกร์ที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ปีฉลู ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๑๑ **อายุได้ ๗๒ ปี**

๓. **สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์** (ฟื้น ชุตินฺธโร ป.ธ. ๙) วัดสามพระยา วันจันทร์ที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ปีมะโรง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ **อายุได้ ๘๑ ปี**

๔. **สมเด็จพระมหาวีรวงศ์** (วิน ธมฺมสาโร ป.ธ. ๙) วัดราชผาติการาม วันเสาร์ที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๙ ปีมะเมีย ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๑ **อายุได้ ๗๘ ปี**

๕. **สมเด็จพระวันรัต** (จับ ฐิตธมฺโม ป.ธ. ๙) วัดโสมนัสวิหาร วันพุธที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๙ ปีมะเมีย ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔ **อายุได้ ๗๘ ปี**

๖. **พระพิมลธรรม** (อาจ อาสโภ ป.ธ. ๘) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วันอาทิตย์ที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๖ ปีเถาะ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๒ **อายุได้ ๘๒ ปี**

๗. **พระธรรมวโรดม** (สนิธ เขมจารี ป.ธ. ๙) วัดปทุมคงคา วันจันทร์ที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ปีจอ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๔ **อายุได้ ๗๕ ปี**

๘. **พระวิสุทธาธิบดี** (ไสว ฐิตวีโร ป.ธ. ๗) วัดไตรมิตรวิทยาราม วันเสาร์ที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๔ ปีกุน แรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ **อายุได้ ๗๔ ปี**

๙. **พระพุทธพจนวราภรณ์** (ทองเจือ จินฺตากโร ป.ธ. ๖) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วันอังคารที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ปีวอก ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๔ **อายุได้ ๗๗ ปี**

๑๐. **พระพุทธวงศ์มุนี** (สุวรรณ สุวณฺณโชโต ป.ธ. ๗) วัดเบญจมบพิตร วันเสาร์ที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓ ปีระกา แรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ **อายุได้ ๖๕ ปี**

๑๑. **พระพรหมคุณาภรณ์** (เกี่ยว อุปเสโน ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ วันอาทิตย์ที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ปีมะโรง แรม ๘ ค่ำ เดือน ๓ **อายุได้ ๕๗ ปี**

๑๒. **พระพรหมมุนี** (สนั่น จนฺทปชฺโชโต ป.ธ. ๙) วัด-นรนาถสุนทริการาม วันอังคารที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ปีวอก ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๐ **อายุได้ ๗๗ ปี**

๑๓. **พระธรรมปัญญาจารย์** (ทิม อุฏฺฐาฌิโม ป.ธ. ๕) วัด-ราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม วันอาทิตย์ที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ปีมะโรง ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ **อายุได้ ๘๑ ปี**

๑๔. **พระสาสนโสภณ** (นิรันดร์ นิรนฺตโร ป.ธ. ๙) วัด-เทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๘ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๓ **อายุได้ ๗๐ ปี**

๑๕. **พระวิสุทธิวงศาจารย์** (สง ธญฺญาโภ ป.ธ. ๖) วัด-พิชยญาติการาม วันเสาร์ที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๗ ปีมะโรง ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๘ **อายุได้ ๘๑ ปี**

๑๖. **พระอุบาลีคุณูปมาจารย์** (พุฒ สุวฑฺฒโน ป.ธ. ๗) วัดสุวรรณาราม วันพุธที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ปีมะแม ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ **อายุได้ ๗๘ ปี**

๑๗. **พระธรรมโกศาจารย์** ราชบัณฑิต (ชอบ อนุจารี ป.ธ. ๖) วัดราชฎร์บำรุง วันอาทิตย์ที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ปีฉลู ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ **อายุได้ ๘๔ ปี**

๑๘. **พระธรรมวรนายก** (สมบูรณ์ จนฺทโก ป.ธ. ๖) วัด-อุดมธานี วันเสาร์ที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ปีวอก ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ **อายุได้ ๗๗ ปี**

๑๙. **พระธรรมดิลก** (วิชมัย ปญฺญาราโม ป.ธ. ๖) วัดบวร-นิเวศวิหาร วันจันทร์ที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ ปีมะแม ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ **อายุได้ ๖๖ ปี**

๒๐. **พระธรรมบัณฑิต** (มานิตย์ ถาวโร ป.ธ. ๙) วัดสัมพันธ-วงศ์ วันเสาร์ที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ปีมะเส็ง แรม ๑ ค่ำ เดือน ๒ **อายุได้ ๖๘ ปี**

๒๑. **พระธรรมโสภณ** (ใย ภทฺทิโย ป.ธ. ๔) วัดเทพศิริน-ทราวาส วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ **อายุได้ ๘๕ ปี** (๑)

---

(๑) การนับวันประสูติ และวันเกิดของพระมหาเถรผู้ใหญ่ ตามอายุที่ลงไว้นั้น ถ้านับอายุย่างต้องอยู่ในวัน เดือน ปี ของ พ.ศ. ๒๕๒๗ ถ้านับอายุเต็ม ต้องอยู่ในวันเดือน ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ และต้องนับเดือนเมษายนเป็นเดือนที่ขึ้นปี พ.ศ. ใหม่ ปีที่นับ เดือนมกราคมเป็นเดือนที่ขึ้นปีใหม่ คือ ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ซึ่งในปีนั้นมีเพียง ๙ เดือนเท่านั้น

ท้ายเล่ม

งานพระราชทานเพลิงศพ **พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี)** ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ คณะ ๒๕ **ประธานการสร้างวัดมฤคทายวันมหาวิหาร** (วัดไทยสารนาถ) เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย **ประธานกรรมการมูลนิธิมฤคทายวันมหาวิหาร** ประเทศไทย **ประธานกรรมกรรมการสมาคมมฤคทายวันมหาวิหาร** ประเทศอินเดีย ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ณ เมรุวัดหัวลำโพง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

พระครูประกาศสมาธิคุณ หรือที่พวกเราทั้งหลายเรียกท่านว่า หลวงพ่อพระครูประกาศ ซึ่งข้าพเจ้าก็เป็นผู้หนึ่งที่เรียกท่านว่า หลวงพ่อพระครูประกาศ หรือ หลวงพ่อ

ข้าพเจ้าได้ทราบกิตติศัพท์ในหลวงพ่อท่านเสมอมา จากการอ่านหนังสือ หรือรายการวิทยุ จากเรื่อง **วิญญาณพเนจร ทัศนาจรชาดก** ฯลฯ ของหลวงพ่ออยู่เสมอ และเมื่อคราวที่ข้าพเจ้าได้เดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน ที่ประเทศอินเดีย

เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยการจัดบริการของโยมธัมมา อารีราษฎร์ ซึ่งหลวงพ่อ**พระครูประกาศสมาธิคุณ** เป็นหัวหน้าคณะจัดนำไป โดยจัดประสงค์เพื่อนมัสการสังเวชนียสถาน **ที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมเทศนา และปรินิพพาน พร้อมทั้งทำการจัดทอดผ้าป่าสามัคคี ณ บริเวณที่พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา** คือบริเวณท้องค้องธัมเมกขสถูป อิสิปตนมฤคทายวัน สารนาถ เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย(๑) ข้าพเจ้าเห็นปฏิปทาของหลวงพ่อ ที่มีความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็ยิ่งเคารพหลวงพ่อมากยิ่งขึ้น และนับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา การไปมาหาสู่ของข้าพเจ้าก็มีอยู่เป็นประจำเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ของทุก ๆ ปี ซึ่งเป็นวันเกิดของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ข้าพเจ้าจะต้องมาร่วมงานท่านเสมอทุกคราวไป

---

(๑) หนังสือเรื่อง ไปอินเดีย เนปาล ข้าพเจ้าเขียนบันทึกและพิมพ์เป็นหนังสือจำนวน ๓,๒๐๐ เล่ม ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสาทรสุตกิจ (สกล พุทฺธปาโล) เจ้าอาวาสวัดราษฎร์เจริญธรรม และเจ้าคณะตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พิมพ์เมื่อ ๑๑ เมษายน ๒๕๑๔

ความประทับใจของข้าพเจ้ากับพระครูประกาศสมาธิคุณ มีเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก และก็อย่างหนักแน่น ก็เมื่อข้าพเจ้าเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานยังประเทศอินเดียอีกครั้ง เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยการจัดบริการของโยมธัมมา อารีราษฎร์ หลังจากการไปนมัสการสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน ฯลฯ เสร็จแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ได้กลับ ได้พักอยู่ที่**วัดมฤคทายวันมหาวิหาร**(๑) **กับท่านพระครูสรวิชัย (ศาสนรังษีภิกขุ)** และเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (ปีนี้มี ๘ สองหน มาฆบูชา จึงเลื่อนจากกลางเดือน ๓ มาเป็นกลางเดือน ๔) **พระครูประกาศสมาธิคุณ ได้เดินทางมาเพื่อประกอบพิธีมาฆบูชา ที่บริเวณองค์ธัมเมขสถูป สารนาถ เมืองพาราณสี ได้ให้ข้าพเจ้าอยู่ประจำที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร และให้ข้าพเจ้าทำการศึกษาต่อที่พาราณสีนี้**

---

(๑) หนังสือเรื่อง ปัญจมาสในชมพูทวีป (๕ เดือนในอินเดีย) ข้าพเจ้าเขียนบันทึกและพิมพ์เป็นหนังสือจำนวน ๓,๖๐๐ เล่ม ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม และพระวินัยธรจังหวัดราชบุรี พิมพ์เมื่อ ๑๐ เมษายน ๒๕๒๐

โดยถวายให้ข้าพเจ้าเดือนละ ๑,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งพัน-บาท) ได้ทำการปรึกษาพูดอยู่นานทั้งท่านพระครูสรวิชัย และ ดร. วิเวกนันทะภิกขุ ข้าพเจ้าไม่ได้รับปากกับท่านพระครูประ-กาศสมาธิคุณ เพราะข้าพเจ้าต้องกลับเมืองไทย เพราะรับปากกับหลวงพ่อ พระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล) เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนารามเอาไว้แล้ว แต่ข้าพเจ้าเองก็รู้สึกปลาบปลื้มใจ ในการที่**พระครูประกาศสมาธิคุณ พระครูสรวิชัย**[(๑)] **ดร. วิเวกนันทะภิกขุ**[(๒)] ที่ได้ให้เกียรติ ความเชื่อถือในข้าพเจ้าให้อยู่ประจำเรียนต่อและพักอยู่ที่วัดมฤคทายวันมหาวิหาร

ด้วยจิตสำนึกในความเมตตากรุณาของท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ที่มีต่อข้าพเจ้านี้ ในคราว**งานพระราชทานเพลิงศพพระครูประกาศสมาธิคุณ** ในวันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม

---

(๑) ศาสนรังษีภิกขุ แห่งวัดมฤคทายวันมหาวิหาร สารนาถ เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสรวิชัย เมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๒๐ ซึ่งพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพิมลธรรม (อาส อาสโภ ป.ธ. ๘) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ เป็นผู้แต่งตั้ง เป็นพระภิกษุต่างประเทศเพียงรูปเดียว ที่ได้รับเกียรติในการแต่งตั้งนี้

(๒) ดร. วิเวกนันทะภิกขุ พระภิกษุนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนาลันทา อินเดีย ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดสุทธวราราม นครเดนเวอร์ รัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา

พ.ศ. ๒๕๒๗ ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง**พระพุทธศาสนา และ สังเวชนียสถาน จำนวน ๓,๒๐๐ เล่ม เป็นเงินจำนวน** ๔๘,๐๐๐.๐๐ **บาท (สี่หมื่นแปดพันบาท)** ข้าพเจ้าจัดพิมพ์หนังสือนี้ด้วยเงินทุนส่วนตัวของข้าพเจ้าเอง ซึ่งเงินจำนวนนี้ **ข้าพเจ้าตั้งใจที่จะไปนมัสการพุทธสังเวชนียสถานกับโยมธัมมา อารีราษฎร์ ที่ประเทศอินเดียเนปาล โดยกำหนดวันที่ ๑๔–๒๕ นฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗** ข้าพเจ้าก็เลยงดไป และนำเงินส่วนที่จะเตรียมไปนี้ มาพิมพ์หนังสือเรื่อง **พระพุทธศาสนา และ สังเวชนียสถาน จำนวน ๓,๒๐๐ เล่ม** เพื่อเป็นธรรมบรรณาธิการต่อท่านทั้งหลาย ที่ได้มาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพของพระครูประกาศสมาธิคุณในครั้งนี้

หนังสือนี้ ข้าพเจ้าได้เขียนจากประสพการณ์ จากการไป**นมัสการพุทธสังเวชนียสถาน ที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา ปรินิพพาน อรหันตสถาน และปูชนียสถาน ฯลฯ ณ ประเทศอินเดีย ประเทศเนปาล ประเทศศรีลังกา**[๑]

(๑) หนังสือเรื่อง ไปศรีลังกา ข้าพเจ้าเขียนบันทึกและพิมพ์เป็นหนังสือ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูประสิทธิ์สารคุณ (พิณ อินฺทสาโร ป.ธ. ๕) เจ้าอาวาสวัดอุบลวรรณาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี และสาธารณูปการ จังหวัดราชบุรี พิมพ์เมื่อ ๑๘ มีนาคม ๒๕๒๒

เมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ ถึง ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ และ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๔ ถึง ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นการเล่าจากการที่ข้าพเจ้าได้พบเห็นมาจากประสพการณ์มาเขียนเป็นหนังสือ และก็ความผูกพันต่อท่านพระครูประกาศสมาธิคุณและวัดมฤคทายวันมหาวิหาร ที่ข้าพเจ้าได้พักอยู่ ๓ เดือนเศษกับท่านพระครูสรวิชัย (ศาสนรังษีภิกขุ) ถ้าหากบางตอนมีการผิดพลาดหรือพลั้งไปบ้าง ข้าพเจ้าก็ต้องขออภัยต่อท่านทั้งหลายไว้ ณ ที่นี้ด้วย ถ้าหากเป็นความดีอยู่บ้าง ข้าพเจ้าก็ขอส่วนความดีนี้บูชาพระคุณของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) ที่ท่านได้มีเมตตาอารีย์ต่อข้าพเจ้าตลอดมา หากท่านได้สถิตสถานอยู่ ณ วิมานหรือสถานที่ภพใด ๆ ก็ขอให้ท่านจงประสพความสุขเกษมสำราญในสัมปรายภพนั้น โดยสมควรแก่คติวิสัยให้เป็นสุขดีจงทุกประการ เป็นนิตย์นิรันดร์

นอกจากเรื่องพระพุทธศาสนาและสังเวชนียสถาน ข้าพเจ้าก็มีเรื่องราวต่าง ๆ ในวัดหลักหกรัตนาราม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี ที่ข้าพเจ้ารวบรวมไว้บ้างตอนท้ายเล่ม และรูปต่าง ๆ ในงาน**ฉลองศาลาวิชัยศีลคุณาหุสรณ์ และงานวันมรณภาพครบ ๖ ปี ของพระครูวิชัยศีลคุณ (กมล คุณสีโล)**

เจ้าอาวาสวัดยลักหกรัตนาราม เมื่อ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๔ ซึ่งในงานนี้ **หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ** ก็ได้เมตตารับอาราธนาจากข้าพเจ้ามาร่วมงาน ตลอดจนพระเถรานุเถระ**ในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์** ก็ได้ไปร่วมงานหลายรูป ด้วยความเมตตาของพระคุณท่านนี้ ข้าพเจ้าขอจารึกไว้อยู่ในดวงใจอย่างมิรู้ลืมเลือน

การจัดทำหนังสือนี้ ข้าพเจ้ามีเวลาจัดทำเพียง ๘ วันเท่านั้น เพื่อจะได้รีบเร่งให้ทันงานพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ในวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ณ เมรุวัดหัวลำโพง ข้าพเจ้ารีบเขียนต้นฉบับมาทางโรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ และการพิมพ์ก็ใกล้จะสำเร็จ ก็พอดีทราบว่า เลื่อนกำหนดใหม่เป็นวันเสาร์ที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ณ เมรุวัดสระเกศ ทำให้ข้าพเจ้าพอมีเวลาตรวจทานหนังสือได้หลายเที่ยว

เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ข้าพเจ้ามาที่กรุงเทพ ฯ และทุก ๆ คราวที่ข้าพเจ้าได้มาที่กรุงเทพ ฯ ข้าพเจ้าจะต้องไปกราบศพของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ณ คณะ ๒๕ วัดมหาธาตุ ฯ และก็ทราบว่าได้เลื่อนกำหนดใหม่เป็น

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ณ เมรุวัดหัวลำโพง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ข้าพเจ้าก็เลยรีบไปโรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์เพื่อตรวจปรู๊พหนังสือ พอดีทางโรงพิมพ์พิมพ์ปกหนังสือเสร็จพอดี ที่หน้าปกหนังสือก็เลยกลายเป็นวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

การจัดทำปกหนังสือนี้ ข้าพเจ้าเลือกเอาภาพ **ธัมเมกข-สถูป** ซึ่งสถานที่นี้เป็นสถานที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงปฐม-เทศนา **ธัมมะจักกัปปะวัตตะนะสูตร** โปรดปัจวัคคีย์ ๕ **รูป** คือ **อัญญาโกญฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ อัสสชิ** และเป็นจุดแรกในการเผยแพร่พระพุทธสาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกจำนวน ๖๐ รูป ออกไปประกาศพระศาสนา **เมื่อ ๒๔๗๒ ปีมาแล้ว**

และเมื่อ ๑๕ ปีที่ผ่านมา **วันพฤหัสบดีที่๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ณ บริเวณสถานที่ธัมเมกขสถูปนี้ หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้ทำพิธีทอดผ้าป่าสามัคคีมหากุศลกับพระสงฆ์นานาชาติ มีพระไทย พระธิเบต พระพม่า พระลังกา พระจีน พระอินเดีย พระลาว ฯลฯ** ประมาณ ๒๐๐ รูป เป็นสถานที่พระครูประกาศสมาธิคุณ ตั้งใจอย่างแน่วแน่ จะต้องสร้างวัด

ไทยในที่นี้อย่างแน่นอน และก็เป็นความจริง ณ สถานที่ องค์ธัมเมกสถูป เดินอย่างสมณะประมาณ ๕ นาที ก็ถึงวัดมฤคทาย-วันมหาวิหาร ที่พระครูประกาศสมาธิคุณได้สร้างเอาไว้

ธัมเมกขสถูป ที่เป็นภาพปกนี้ เป็นภาพถ่ายเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ใช้ความสังเกตให้ดี จะเห็นไม้ไผ่ที่ปักเอาไว้ล้อมองค์ธัมเมกขสถูป เพื่อซ่อมแซม ให้คงสภาพเดิม เพราะอิฐต่าง ๆ นั้นเก่าไปตามสภาพ ถ้าไม่ซ่อมก็คงจะพังลงมาเสียหาย แม้จะทำให้แข็งแรงอย่างไร แต่กาลเวลาก็ย่อมไปสู่ความชราและความเก่าฉันนั้น และภาพปกด้านหลังเป็นภาพรูปหมู่พระภิกษุสามเณร **วัดหลักหกรัตนาราม ที่จริงมีพระภิกษุ ๕๘ รูป สามเณร ๗ รูป รวม ๖๖ รูป** ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๒๗ เนื่องจากข้าพเจ้าเอาตัวอย่างที่พิมพ์หนังสือในงานกฐินวัดหลักหกรัตนาราม[๑] เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ทางโรงพิมพ์ดูว่าเอาแบบนี้ และการตรวจปรู๊ฟของข้าพเจ้าเผลอไป ก็เลยผิดพลาดไปดังที่เห็นนี้

---

(๑) หนังสือเรื่อง กฐินวัดหลักหกรัตนาราม ข้าพเจ้าเขียนและพิมพ์เป็นหนังสือจำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม ในงานทอดกฐินวัดหลักหกรัตนาราม อ.ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี เจ้าภาพผู้ทอดกฐิน คือ คุณแม่นุ่ม และ น,ส. สายสุนี คุณูปฐานินทร์ โยมแม่และพี่สาวของข้าพเจ้าเอง พิมพ์เมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๕

นับแต่วันศุกร์ที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๗ เวลา ๑๙.๕๔น. หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ก็ได้จากไปเสียแล้ว เป็นการจากไปแล้วไปลับไม่กลับมา คงเหลือแต่คุณงามความดีเอาไว้ ดังพุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า **รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ สังขารร่างกายของบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ย่อมเสื่อมสลายสิ้นไป แต่ชื่อเสียงคุณงามความดีหาเสื่อมสิ้นไปไม่**

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า นับตั้งแต่หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้มรณภาพ บรรดาท่านทั้งหลายทั้งบรรพชิต คฤหัสถ์ ศิษยานุศิษย์ และบุคคลที่เคารพนับถือ ในหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ได้มาร่วมกันสรงน้ำศพ เข้าภาพสวดพระอภิธรรม ทั้งงานสัตตะมะวาร (๗ วัน) ปัญญาสะมะวาร (๕๐ วัน) สะตะมะวาร (๑๐๐ วัน) ได้มาช่วยกันทั้งกำลังกาย กำลังความคิด กำลังใจ กำลังทรัพย์ตลอดมาด้วยดี สมศักดิ์ สมศรีเกียรติคุณงามความดีทั้งในประเทศและนอกประเทศ ของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ซึ่งเป็นไปด้วยความ

พร้อมเพรียง และความสามัคคี จึงทำการงานบำเพ็ญกุศลตั้งแต่วันที่หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณมรณภาพจนถึงวันพระราชทานเพลิงศพ สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยเป็นอย่างดี ก็ด้วยอาศัยกำลังศรัทธาปสาทะของท่านทั้งหลายที่ร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขออำนาจพลังจิต พลังความดีและความพร้อมเพรียงของท่านทั้งหลาย ร่วมกันจัดงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ หากมีสิ่งหนึ่งประการใดขาดตกบกพร่องไป หรือการต้อนรับไม่ทั่วถึง ก็ขออภัยต่อท่านทั้งหลายที่มาร่วมเป็นเกียรติในงานนี้ด้วย สิ่งใดที่เป็นกุศลผลบุญ และคุณงามความดีต่าง ๆ ที่บรรดาท่านทั้งหลายที่ช่วยเหลือกันและบำเพ็ญมา ขอจงเป็นตบะเดชะ พละวะปัจจัย เพื่อน้อมอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลปุพพเปตพลี ถวายบูชาพระคุณของหลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านที่ได้เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้ธรรมะและคำเตือน คำสอนต่อพวกเราทั้งหลาย จงเป็นผลให้หลวงพ่อพระครูประกาศสมาธิคุณ ให้ท่านมีความสุข

โสมนัส ในสัมปรายภพที่ท่านสถิตสถานอยู่นั้น โดยสมควรแก่คติวิสัยในภพนั้น ๆ จงตลอดกาลเป็นนิตย์เทอญ ฯ

(พระครูปลัดวรรณะ วณฺโณ)
เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม

วัดหลักหกรัตนาราม โทร. ๒๔๑๑๐๗
ตำบลศรีสุราษฎร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
วันอาทิตย์ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

แก้คำผิด

ภาพหน้าปก

อนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูประกาศสมาธิคุณ
วันเสาร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๗

แก้เป็น

อนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูประกาศสมาธิคุณ
วันอาทิตย์ที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๒๗

ภาพหลังปก

รูปหมู่พระภิกษุสามเณร วัดหลักหกรัตนาราม ในระหว่างพรรษา พระภิกษุ ๔๒ สามเณร ๓ รวม ๔๕ รูป ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๕

แก้เป็น

รูปหมู่พระภิกษุสามเณร วัดหลักหกรัตนาราม ในระหว่างพรรษา พระภิกษุ ๕๙ สามเณร ๗ รวม ๖๖ รูป ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๒๗

พิมพ์ที่ ห.จ.ก. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ 93/1 ถนนนครสวรรค์ อ. ป้อมปราบ ฯ
ใกล้สถานีตำรวจนครบาลนางเลิ้ง กรุงเทพมหานคร 10100 โทร. 2814283,
2814291 นายวิกรม วิสารทะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2527

พระภิกษุสามเณรวัดหลักหกรัตนาราม เมื่อคราวไปทำวัตรส่งนิสัย (ถวายสักการะ) พระครูโสภณสิริคุณ (ทอง สิริวณฺโณ น.ธ.เอก) จอ.ชพ. เจ้าคณะอำเภอวัดเพลง วัดเพลง อ.วัดเพลง จ.ราชบุรี ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๗ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘

พระภิกษุสามเณรวัดหลักหกรัตนาราม เมื่อคราวไปทำวัตรส่งนิสัย (ถวายสักการะ) พระครูอุดมธรรมวาที (ลิขิต อุตฺตโมน.ธ.เอก) จต.ชท. เจ้าคณะตำบลหน้าเมืองเขต ๒ วัดศรีชมภู อ.เมือง จ.ราชบุรี ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๒๖ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘

รูปหมู่พระภิกษุสามเณร วัดหลักหกรัตนาราม ในระหว่างพรรษา
พระภิกษุ ๔๒ สามเณร ๓ รวม ๔๕ รูป ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๕